

פנינים יקרים
מפרד"ס התורה
על סדר פרשיות השבוע

בחוקותי

מאוצר שיחותיו ומאמרו
של הרב"ג מו"ר המקובל
רבי בניהו ושישבר שמואלו שליט"א

התשפ"ד

כל הזכויות שמורות
למוכן "בני יששכר"
שע"י ישיבת המקובלים "נדה שלום" תכב"ץ

ניתן להשיג את הספר בישיבתנו הקדושה

רחוב שילה 6 י-ם

02-6249000

או בחנויות הספרים,

הפצה ראשית

"סגולה"

02-6443300

ניתן לשלוח הארות והערות

למוכן "בני יששכר"

באמייל: m6222560@gmail.com

לזכר עולם יהיה צדיק

לעילוי נשמת

מורנו ורבנו

שר התורה ועמוד ההוראה

גאון ישראל ותפארתו

הרועה הנאמן פוסק הדור

ראש ממשלת התורה

מרון הראשל"צ הגאון כמוהר"ר

עובדיה יוסף

זצוקלה"ה זיע"א

נפטר ג' בחשוון התשע"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

אשת חיל מי ימצא

לעילוי נשמתה
הטהורה
של מרת אמנו
הרבנית הצדקנית
מזכת הרבים

מרת **שולמית רהל**

שמואלי

בת **מזל ע"ה**

נלב"ע ביום ז"ך אלול ה'תשע"ט

ת.ג.צ.ב.ה.

ספרי שבועות עכשיו על המדף

חג שבועות
עם מגילת רות

יום שבועות
כוונות

ליל שבועות
כוונות

הפצה ראשית

סגולה - החנות של ספרי הישיבה

תשמישי קדושה • ספרי קבלה • סגולות • קמיעות ועוד

רחוב שילה 4 ירושלים 📞 02-644-33-00

הסגולה הנפלאה לערב חג השבועות מהגר"ח פלאג'י זיע"א

"ערב שבועות יפריש: צ"א
פרוטות וישלים עד שיעור
ב' פעמים ב"ן [104]
ויתנם לתלמיד חכם עני ועניו.
והוא תיקון לעוון אדם
הראשון ועוון העגל ולפגם
הברית והוא סגולה לחשוכי
בנים ומקרב הגאולה."

(ספר 'מעשה הצדקה' דף קט ע"ב)

כל התורה סך 104

רבני ומקובלי הישיבה יזכירו את שמו וב"ב
ביום חג השבועות בציון דוד המלך ע"ה
לאחר קריאת כל התהילים לברכה ישועה והצלחה

ישיבת המקובלים 'נהר שלום'

מיסודו של מו"ר המקובל האלקי ר' מרדכי שרעבי זיע"א

רח' שילה 6 ת.ד. 2822 מיקוד 9102701 ירושלים

טל': 02-624-9000

הלכות ומנהגי חודש סיון

- א. בערב ר"ח סיון צריך לטבול במקוה טהרה לכבוד הימים הקדושים הבאים לקראתנו, ויקבל עליו תענית הוא ואשתו, ויעשו בדק בית מה צריך תיקון אם בלימוד התורה, אם במצוות, אם בהנהגת הבית, בכשרות, בחינוך הבנים, בענייני קדושה, לשון הרע, ועוד^א.
- ב. נכון להתנהג בקדושה ובטהרה כל אלה הימים שמערב ר"ח סיון ועד חג השבועות לשקוד על תלמודו ביתר שאת, ועכ"פ יעשה זאת בשלשת ימי הגבלה, וזו סגולה להצלחה בכל השנה לעלות בתורה ויראת שמים. ויפריש עצמו מענייני העוה"ז, ובזה יזכה להוסיף הארה גדולה לנשמתו ליראה את ה' הנורא^ב.
- ג. יאחז בימים אלה במדת "השתיקה" כמ"ש סייג לחכמה שתיקה. כי אחד ממ"ט דברים שהתורה נקנית בהם הוא ב"מיעוט שיחה"^ג.
וכן יאחז במדת "הענוה" כמו שלמדנו בסוטה, אמר ר' יוחנן, אין דברי תורה מתקיימים אלא במי שמשים עצמו כמי שאינו, ויהיה עלוב ולא יעליב, שומע חרפתו ואינו משיב.
וכן יאחז במדת "הצניעות" כמו שכתוב (משלי יא ב) "ואת צנועים חכמה", להסתיר מעשיו, כי אין הברכה שורה אלא בדבר הסמוי מן העין, וכל הלומד תורה בסתר, התורה מכריזה עליו בגלוי^ד.
וכן "ילמד בחבורה", כי אין דברי תורה נקנין אא"כ לומדים יחד בחבורה, שכל אחד מחכים את חברו^ה.
- ד. ילמד בימים אלה הלכות יו"ט וחג השבועות, וכן מאמרי הזוה"ק המלהיבים את נפש האדם להתקדש ולהטהר בימים אלה, ולהאיר אור גדול בנשמתו, וכן ילמד מגילת רות עם תרגום יונתן בן עוזיאל, ופירוש רש"י, דבר בעתו מה טוב^ו.

עיונים והארות

ולתקן ולהסיר מכשול מקרב ביתם, ולהרבות צדקה לעמלי תורה, והיא סגולה נפלאה להיות להם זרע אנשים חכמים וידועים יראי אלקים ואין תורה פוסקת מזרעם, ואף גם זאת צריך שתהיה מגמת פניו בתענית זו לתקן את אשר פגם בתורת ה' ומצוותיו וכו'. ואשרי אנוש יעשה כסדר הזה להתעטר בכתרה של תורה הוא ובניו בקרב ישראל, ואף אם קשה עליו התענית, אל יתרושל, וישים אל לבו לקדושים אשר בארץ המה, חכמי התלמוד אשר עינו את נפשותם בכמה צומות לזכות להתעטר בכתרה של תורה, ואמרו בפרק הפועלים (ב"מ פה.) רב יוסף יתיב מ' תעניתא ואקריוהו לא ימושו מפין, יתיב מ' תעניתא אחריני ואקריוהו לא ימושו מפין ומפי זרעך, יתיב מ' תעניתא אחריני ואקריוהו לא ימושו מפין ומפי זרעך ומפי זרעך אמר ה'. ע"כ.

ג. כן כתב בספר בית הבחירה למהרש"ח חמוי ז"ל (דיני חודש סיון).

ג. אמנם יש מפרשים (תפארת ישראל אבות פ"ו מ"ה) שצריך מעט לדבר כדי שתהיה דעתו מיושבת עליו, ולכן התורה נקנית במיעוט שיחה היינו שידבר מעט.

ד. המדרת ימים (שם).

ה. המדרת ימים (שם).

ו. משנה ברורה (סי' תכט סק"א).

א. והעיקר הגדול לעשות תשובה על כל המעשים בכלל, ובפרט על ביטול תורה, כי בחודש זה בחר בנו הקב"ה מכל העמים ונתן לנו את תורתו וחיי עולם נטע בתוכנו וקרבתנו להר סיני, וזיכנו להיות מוכתרים בכתר תורה, אנחנו ובנינו ובני בנינו עד עולם.

לבן חובה לערוך תפלה נוראה ועצומה עליהם ועל בניהם אחריהם שיזכו כולם ללכת בדרך ה' ולהיות עמלים בתורה יומם ולילה, וירבו הוא ואשתו בצדקה שיזכו לזרע אנשים בנים תלמידי חכמים וידועים בעלי יראת שמים טהורה, כמ"ש השל"ה הקדוש שלבו אומר לו שהזמן המוכשר ביותר להתפלל על הילדים הוא בערב ר"ח סיון, וסידר לזה תפילה נוראה ועצומה.

ובן צריך להתפלל שיזכה ללמוד תורה לשמה בקדושה ובטהרה, ושלא יבטל רגע אחד מלימודו, וכן "שלא יקטוף מלוח עלי שיח", וגם שיהיה לו זכרון טוב בתורה כי הזמן מסוגל לכך.

בספר חמדת ימים (שבועות פרק א) הביא, שיש שהיו מתענים האיש ואשתו ב' ימים וב' לילות רצופים, ואם אי אפשר להם, מכל מקום טוב שיתענו ביום ערב ר"ח סיון תענית גמורה, ככל דיני תענית צבור, ויהיו מפסיקים מבעוד יום, ויתעוררו בתשובה לפשפש במעשיהם ומעשה בני ביתם, לישר

ה. יום שני לחודש סיון, נוהגים לקוראו "יום המיוחס", לפי שביום זה התחיל משה רבנו להכין את עם ישראל לקדשם לקבלת התורה.¹

ו. שבת שקודם שבועות נקראת "שבת כלה" ונהגו לדרוש בקיבוץ גדול.²
ז. עזרא תיקן להם לישראל שתהא קריאת פרשת בחוקותי לעולם לפני שבועות, והטעם משום תכלה שנה וקללותיה, שגם שבועות הוא ראש השנה לפירות האילן והאדם נקרא עץ השדה.³

ח. חודש סיון הוא כנגד ת"ת שהוא כנגד התוה"ק ובפרט שקבלנו בו את התורה, ע"כ ישתדל כל החודש להוסיף בעסק התורה ועמל התורה ויראה שכר טוב בעוה"ז ובעוה"ב.⁴

הלכות ומנהגי ערב חג השבועות

א. מצוה לגלח ראשו בערב יום טוב שלא יכנס ליום טוב כשהוא מנוול.⁵ וצריך להזהר לשמור מאד שלא לגלח בשום אופן אלא ביום מ"ט לעומר וכמנהג האר"י זלה"ה ולא כמ"ש קצת מקובלים לגלח במ"ח ג, וישתדל לגלח ביום מ"ט דוקא ולא בליל מ"ט אף לאחר ספירת העומר, וכן מנהג מו"ר המקובל האלהי

עיונים והארות

קללות).
י. **אחרונים**. לא רק 'קבלת התורה' שבחג השבועות מתחדשת בכל שנה ושנה אלא גם כל 'העסק' סביב מעמד הר סיני, והתעוררות הקדושה שהיתה מראש חודש סיון, אף היא מאירה מחדש בכל שנה.

ובמו שכתב רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע (פרי צדיק לר"ח סיון אות ב) כי באותו יום שבאו למדבר סיני נכנס בהם חשק גדול לקבל את התורה, ומסיים 'ואף עתה אף אחר שנתנה התורה, מ"מ בכל שנה כשבא יום זה צריך להרגיש בלב החשק המחודש לקבלת דברי תורה, ועל ידי זה יהיו דברי תורה נבלעים בלב וירגישו טעמי תורה.

כיצא בדבר מצינו שיום ב' סיון נקרא בשם 'יום המיוחס', ובפשטות הטעם כי באותו יום אמר הקב"ה 'ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש' (שמות יט ו), והיינו שבכל שנה ושנה הקב"ה מייחס את בני ישראל ומרומם ומקדש אותם להיות לו ממלכת כהנים וגוי קדוש.

הנה בספירת העומר מצוה לממני יומי ומצוה לממני שבועי, אמנם כל זה הוא עד ר"ח סיון, כי מאז ואילך הזמן יקר ובווער, ולגודל התשוקה לקבלת התורה הקריבה ובאה מונים כל שעה בפני עצמה, כי כל שעה עתה כימים רבים תחשב.

א. **שו"ע** (סי' תקלא). וכתב שם הט"ז (ס"ק א), כדי שלא יכנס למועד כשהוא מנוול. לפיכך, אין מגלחין במועד, כדי שיהיה חושש לגלח ערב המועד.

ב. **בן כתב** רבנו הרש"ש בנהר שלום (דף כה ע"ד), ובענין הגלוח בימי העומר צריך להזהר לשמור מאד, שלא לגלח בשום אופן אלא ביום ארבעים ותשע, וכמנהג האר"י זלה"ה, ולא כמו שכתבו קצת מקובלים אחרים, לגלח ביום ארבעים ושמונה וכו', ונסתפקתי ספק גדול אם חל יום ארבעים ותשע בשבת, אם מותר לגלח בארבעים ושמונה, ולא אפשריטא לי, ולולי שהכריחוני לגלח כמעט לא הייתי מגלח, עכ"ל. וכ"ה בדברי מרן החיד"א בברכ"י (ס' תצ סק"ה וס"ק ו) ובמורה באצבע (אות רכא) וכן בספר שמן ששון.

ונבאר הטעם מדוע לפי הסוד אין להסתפר בימים אלה, והוא כי בימים אלה מפסח ועד עצרת מתגלים ומאירים אורות גדולים משערות הראש של הפרצוף העליון, שנקרא א"א ששערות אלו הן נקראות בלשון המקובלים והזוה"ק "עמר

ז. **ליקוטי** מהרי"ח (ר"ח סיון). וע"ע בשו"ת האלף לך שלמה (סי' שלא) וערוך השולחן (סי' תצד ס"ז).

ובפי מה שאמרו בגמרא (שבת פו:): שביום ב' בסיון התחיל משה רבנו להכין את עם ישראל לקבלת התורה, ואמר להם (שמות יט ו) ואתם תהיו לי ממלכת כהנים, וזה ייחוסו של עם ישראל.

בר"ח סיון ב' אלפים תמ"ח, הגיעו בני ישראל למדבר סיני, יום ראשון בשבוע, וחנו למזרחו של ההר, כאיש אחד בלב אחד, שנאמר ויחן לשון יחיד. וביום זה לא אמר השי"ת לישראל שום דבר מפני טורח הדרך.

למחרתו יום ב', עלה משה בהשכמה אל ההר, ונצטוה לומר לעם ישראל שיקבלו עליהם התורה, ויהיו קנויים לבוראם, ויעסקו בתורה, וישמרו המצוות והקב"ה ישגיח עליהם בעצמו, ויהיו ממלכת כהנים וגוי קדוש. "כהנים" פירוש שרים, היינו שכל אחד ימשול על רוחו, ולבו יהיה ברשותו.

וענו כל העם ואמרו: כל אשר דבר אלהים נעשה.

ח. **עי'** בדברי רבנו הבא"ח בספרו בניהו בן יהוידע למס' שבת (דף ע"ד). שכתב וז"ל: כי היה מנהגם שכל אחד מהגדולים ידרוש בבית המדרש שבת אחת, ואחר הדרשה יבואו החכמים לביתו בשביל כבוד לטעום איזה דבר אצלו ושמעתי כי מנהג זה עודנו נוהג בעה"ק ת"ו, שהדרשן שדורש בקיבוץ גדול בשבת הגדול, או שבת כלה, או שובה, או זכור, יבואו אחר הדרשה לביתו ויאכילם מיני מתיקה. ע"כ. וגם הוא ז"ל חיבר דרשות מיוחדות לשבת זו. וכן בספר מנהגי ארצות המערב כתב שכן נהגו במקומם.

והטעם שנקראת "שבת כלה" על שם התורה הקדושה היא בת מלך הנקראת כלה כלולה. גם על שם שהיא השבוע השביעי לספירת העומר בה אנחנו סופרים ונטהרים ככלה המכינה עצמה שבעה ימים קודם כניסתה לחופה. ועוד, כי בהר סיני השם יתברך לקחנו לו לעם וקידשנו בחופה וקידושין ככלה.

ט. **גמ'** מגילה (לא:). ועי' בכלבו (סי' ה) שהמנהג הפשוט לקרות גם במדבר קודם עצרת. ובאבודרהם נתן טעם לזה כדי להפסיק בין הקללות לעצרת. וכ"כ התוס' מגילה (שם ד"ה

כמוהר"ר מרדכי שרעבי זצוק"ל, ואם חל יום מ"ט בשבת אזי מגלחין ביום מ"ח לכבוד שבת ויו"ט ז.
ב. רבנו האריז"ל היה נזהר שלא לגלח אחר זמן מנחה גדולה אפילו בערב שבת, וכתב הבא"ח דגם כשהתפלל מנחה טוב וישר שלא להסתפר אחר חצות י.

עיונים והארות

דוגמא אל הנזיר שנאמר בו "כל ימי נזרו קדוש הוא לאלהיו" וכן אנחנו לא מסתפרים כדי להתקדש מקדושה עליונה שמפסח ועד עצרת שהיא רבה והולכת עד יום מתן תורה.

לסיכום:

הרואה יראה ויתבונן שכל מה שאנחנו לא מסתפרים אינו משום אבלות כלל ועיקר, אלא משום שבימים הללו ע"י השערות העליונות יורד שפע ואור גדול ועם ישראל מתקדש ומטהר וזוכה להארה גדולה, ומי שח"ו מסתפר, פוגם באותה הארה גדולה ובאותה קדושה עליונה. וא"כ בודאי בכל גוונא אין להסתפר ואפי' חתן וכיוצא בו וכמו שכתב להדיא מורנו הרש"ש זיע"א.

ג. ודע כי ראיתי בספר בית מועד המיוחס למהרח"ו (בנדמ"ח הוא בדף נ"ג) וכתב שם וז"ל: אש"ל ר"ת אמר שלמה הלוי, ואני קיבלתי מאאמו"ר זללה"ה והוא רבי בנימין הלוי שראה לרבו מהר"ח והוא רבי חיא הרופא זללה"ה, שיצק מים ע"י האריז"ל, וגם מכל הרבנים ההולכים לראות את פני האדון דא רשב"י בימי חג השבועות שהיו בימים ההם, שרובם ראו את האריז"ל, שכולם היו מסתפרים ליל מ"ט תיכף אחר ספירת העומר. עכ"ל. וכ"ה בשמן ששון בפתח עינים (דף פח). ע"ש.

ובבחרותינו שמענו מהרב המקובל חסידא קדישא ופרישא ציס"ע כמוהר"ר סלמן מוצפי זצוק"ל שאפשר להסתפר בליל מ"ט לעומר לאחר שספר ספירת העומר ובאנו ושאלנו את פי מו"ר המקובל האלקי ראש ישיבתנו כמוהר"ר מרדכי שרעבי זצוק"ל ואמר לנו לא להסתפר בלילה אלא אך ורק ביום.

ומנהג מו"ר הגאון ראש ישיבת "פורת יוסף" כמוהר"ר יהודה צדקה זצוק"ל היה שלאחר ספירת העומר בליל מ"ט לעומר היה מחלק חלקום ומיני מתיקה להודות לקב"ה שעברנו ימי העומר לחיים טובים ולשלום.

ד. נה"ש (דף לג ע"א), דברי שלום (אות נה). כמבואר לעיל שגם רבנו הרש"ש זיע"א סוף דבר שנתגלח ביום מ"ח לעומר. וכ"ה בדברי מרן החיד"א במורה באצבע (אות רכא), שכתב תחילה שלדעתו יגלח ביום מ"ח כשחל מ"ט בשבת, ושוב הביא דברי הרש"ש שלדעתו לא יגלח, אלא שהכריחוהו וכו', וסיים דהעיקר שאם חל יום מ"ט בשבת יגלח בערב שבת ולא יכנס לחג כשהוא מנוול. וכן הוא בספר שמן ששון דכשחל יום מ"ט בשבת, אזי יגלח ביום מ"ח, ע"ש. וכן הוא בס' שער המפקד (נהר פקוד הל' עומר אות ז) שהעיד שראה בירושלים עייה"ק שכן הוא מנהג המקובלים וסיעתם לגלח ביום מ"ח כשחל יום מ"ט בשבת, וכתב ע"ז שהדברים ברורים ונוכחים.

ה. בן כתב מהרח"ו זיע"א, (שעה"מ פר' קדושים דף כד). וז"ל: מורי ז"ל היה נזהר מאד שלא לגלח ראשו אחר שעת המנחה הגדולה, ואפילו בע"ש לא היה מגלח אלא קודם חצות בלבד, עכ"ל.

ו. כ"ב בספרו בא"ח (ש"א פר' ויקהל הלכה יא).

נקא" שפירושו, צמר לבן שהן שערות לבנות שהם צינורות של אור עליונים. וכמו שכתוב בדניאל "ושער ראשי כעמר נקא".

ובידוע, שאורות אלה הם יורדים ומאירים לפרצוף התחתון שנקרא ז"א וממתקים את הדינים ומביאים חסדים ואורות גדולים, לכן אמר הרב בשער הליקוטים בפרשת בשלה, שאין רשות לספר את שערות "הראש" בימים אלה כי מכחיש את כחם למעלה.

ובן כתב מורנו הרב משנת חסידים סוף מסכת העומר (פרק ה אות ה) וזה לשונו: וכל העומר יהיה נזהר שלא לגלח השערות שהן סוד הקוצין העליונים, שהיה ר' עקיבא דורש על כל קוץ וקוץ תלי תלים של הלכות, שמשם שורש נשמתו כי מכחיש הקוצין העליונים אם מגלחם בימים ההם שמתו תלמידיו על שלא נהגו כשורה, עכ"ל.

ובן כתב הרמח"ל בספר קיצור הכוונות (דף עח) וזה לשונו: ובכל ימי העומר כתב האריז"ל, שאין להסתפר כי באותם הימים מתעורר בחינת "עמר נקי", שהם השערות דאריך אנפין, שהוא חסד ואין לגלח, כי אין לנו להעביר החסד. עכ"ל.

ואם כן, ראינו שלדעת רבנו האריז"ל איסור התגלחת בימים אלה, אינו מטעם אבלות על תלמידי רבי עקיבא, אלא מטעם שפוגם ומכחיש כח השערות והאורות העליונים אם מגלח שערותיו, כי אז מכחיש כנגדם למעלה, ואלו השערות העליונות הן שייכות לנשמתו של ר' עקיבא, שהיה דורש כתרי אותיות ותלי תלים של הלכות, על כל קוץ וקוץ שמשם שורש נשמתו ותלמידיו, כנראה שהיו קשורים בשורש נשמתם ג"כ לאותם כתרי אותיות, ומכיון שלא נהגו כבוד זה בזה פגמו באלה האורות, ולכן מתו כי לא המשיכו האורות והחיים והמוחין מאותם קוצים שיוורדים בימים אלה.

ולבן גם אנחנו צריכים לנהוג כבוד בין החברים ולאהוב כל אחד מבני ישראל, ולהזהר ג"כ ביתר זהירות לא לגלח הראש בימים אלה וכדלעיל.

וראה מה שכתב מו"ר הרש"ש זיע"א, בנהר שלום (דף לג ע"א) וז"ל: גם לא התרתי לחתן לגלח קודם שבועות בכמה ימים, עכ"ל.

כלומר אפי' שהחתן יום חתונתו הוא יום טוב שלו וזוכה באותו יום למחילת עוונותיו, וכן מייחד הדודים בעולמות העליונים ויורדים עליו אורות גדולים, אפי' הכי הרש"ש אסר עליו להסתפר.

ועיין בספר "טור ברקת" (סי' תצג) שכתב ג"כ שאיסור התספורת בימים אלה אינו מטעם האבלות על תלמידי רבי עקיבא, אלא לפי סודם של דברים, והוא כי בימים אלה אנחנו ממשיכים שפע מחמישים שערי בינה לכל נשמות ישראל, וכל אחד מקבל השפע כפי שורש נשמתו, כי כל אחד שייך לשער אחר מחמישים שערים אלה, ושפע זה יורד וחונה על האדם ע"י צינורות של השערות העליונות שכנגדן אנחנו מגדלים השערות באותם הימים, ולכן אין אנחנו מסתפרים באלה הימים כדי להמשיך עלינו אור עליון מאותם השערים,

ג. גזרו חכמים שלא יקיצו דם בכל עיו"ט משום ערב שבועות, ק"ו שיש להקפיד בערב חג השבועות, שהוא יום טבוח כי שרו של עשו בא בכח חרבו לטבוח שונאיהם של ישראל, על כן אין לקבוע תור לניתוח בערב יו"ט, שכל הוצאת דם אסורה. והוא הדין לענין תרומת דם או בדיקת דם. ומ"מ במקום סכנה כבר דשו רבים ושומר פתאים ה'.

ד. נוהגים לעטר את ספר התורה בשושנים, וכן את הרימונים של ספר תורה, זכר למה שאמרו רז"ל שכל דיבור שיצא מהקב"ה נתמלא כל העולם בשמים. ומנהג ישראל תורה. וכן נוהגים לשטוח עשבים בבתי הכנסת ובבתים, וכן מעטרין את התיבה, זכר להר סיני, שנאמר "גם הצאן והבקר אל ירעו אל מול ההר ההוא" שנעשה סביב להר מקום מרעה".

ה. חייב אדם לשמח בנוי ובני ביתו ברגל כל אחד ואחד כראוי לו. כיצד משמחו, הקטנים נותן להם קליות ואגוזים ומגדנות, והנשים קונה להן בגדים ותכשיטין נאים כפי ממונו. גם צריך ליתן מעות לעניים לצורך

עיונים והארות

בפרדס לידע מה עשה ומצאו מלא חוחין ודרדרין הביא קצצים לקוצו, והקיץ באותן החוחין וראה בו שושנה אחת של ורד נטלה והריח בה ושבת נפשו עליה. אמר המלך בשביל שושנה זו ינצל כל הפרדס.

כך כל העולם כולו לא נברא אלא בשביל תורה, לאחר כ"ו דורות הציץ הקב"ה בעולמו לידע מה עשה ומצא מלא מים במים, דור אנוש מים במים, דור המבול מים במים, דור הפלגה מים במים, והביא קצצים לקוצו שנאמר ה' למבול ישב. ראה שושנה אחת של ורד אלה ישראל ונטלה והריחה, בשעה שנתן להם עשרת הדברות, ושבת נפשו עליו בשעה שאמרו נעשה ונשמע. אמר הקב"ה בשביל שושנה זו ינצל הפרדס, בזכות תורה וישראל ינצל העולם, עכ"ל.

ובמגן אברהם (סי' תצד ס"ק ה) הביא להוכיח המנהג מהגמ' בראש השנה וז"ל: נוהגין להעמיד אילנות בבית הכנסת ובבתים. ונראה לי הטעם שיזכירו שבעצרת נידונין על פירות האילן ויתפללו עליהם, עכ"ל.

ועיין בספר חוט המשולש (דף קכה) שכתב וז"ל: שמעתי כי בכל חג השבועות כאשר לכבוד יום טוב נתפאר בית אלקיננו על ידי עשבים אשר ריחם הטוב נודף ואילנות שונים ועל מקומו של זקני [החתם סופר זצ"ל] בבית הכנסת נהגו לעשות כילה מיוחדת מענפי אילן ומיני עשבים.

ופעם אחת קרה שגבאי אחד של בית הכנסת העביר את המנהג ולא הניח לעשותו וכאשר בא זקני [החתם סופר] לבית הכנסת בליל יום טוב וראה שנשתנה הלילה הזה מכל לילי חג השבועות הרע לו מאד על הגבאי ההוא ומצא קפידא לחול עליו ולא השלים שנתו, עכ"ד.

ובספר צנא מלא ספרא (דף תפד) כתב הגהה על אותו מעשה וז"ל: לא כך היה המעשה וח"ו לא גרם משה [סופר] רבנו הסתלקות נפש מישראל וכו' אלא שבאותו יום טוב ממש נשרפה דירתו של הגבאי ואמר רבנו [החתם סופר] הוא לקח ממני את ביתי [הכילה שהיתה מעשבים ואילנות] על כן גם השם יתברך לקח ממנו את ביתו אם כן שפך חמתו על עצים ואבנים, עכ"ל.

ט. שו"ע (סי' תקכט סעי' ב). ורבנו האריז"ל אע"פ שלא היה חושש בעצמו, אבל במלבושי אשתו היה מפזר ממונו לקנות בגדים חשובים אף אם לא היתה ידו משגת כ"כ, וכמו שאמרו חז"ל (יבמות סב:) מכבדה יותר מגופו.

ז. **כ"ב** הרמ"א (סי' תסח סעי' י) וז"ל: נהגו שלא להקיז דם בשום עיי"ט, ואין לשנות (כל בו בשם מהרי"ו) עכ"ל.

ורבותינו ביארו דיעקב ועשו חלקו את החודשים, יעקב נטל ניסן אייר, ועשו נטל כנגדן תמוז ואב, ונשאר חדש סיון שהוא בשותפות, ועל כן מזלו תאומים, ואם ישראל יקבלו את התורה וישמרו אותה, אזי החודש לישראל, ואם לאו ח"ו, הרי הוא של עשו, לכן בערב עצרת הוא יום טבוח, שהוא מכח שרו של עשו, ובא בכח חרבו לטבוח שונאיהם של ישראל, ועל כן נאסר להקיז דם בערב עצרת כמ"ש בפוסקים.

וכתב המשנ"ב (ס"ק ל"ח) דבערב שבועות יצא שד דשמו טבוח ואלו לא קיבלו ישראל את התורה הוי טבח להו לבשרייהו ולדמייהו וגזרו רבנן על כל עיו"ט משום ערב שבועות, ובלילה שלפני עיו"ט מותר להקיז דם חוץ מליל הו"ר. וכ"ז כשרוצה להקיז לבריאות אבל משום סכנה כבר דשו בו רבים ושומר פתאים ה' ואפילו בערב שבועות התיר בא"ר כשצוו הרופאים בחולי שיש בו סכנה אבל בלא"ה לא.

ח. **וכן** כתב מרן החיד"א בברכ"י (סי' תצד) שיש סמך לעטר בתי כנסיות ובתיהם בפרחים ושושנים ממה שאמר המן לאחשורוש שמנהג ישראל שמשליכים פרחי שושנים ותפוחים בעצרת.

וכדאיתא בתרגום שני (אסתר ג, ה) שאומר המן לאחשורוש לשון הרע על ישראל: "בחודש סיון עושים שני ימים טובים ובאים לבתי כנסיות שלהם וקוראים שמע ומתפללים, וקוראים בספרי תורותיהם, ומתרגמים בנביאיהם, ומקללים למלך ולשרים וקוראים אותו עצרת או חג השבועות, ועולים על גג בית הכנסת שלהם ומפזרים שושנים ותפוחים, ומלקטים אותם ואומרים: "כשם שאנחנו מלקטים השושנים והתפוחים האלה, ככה יתלקטו בניהם מבינינו", ואומרים זה הוא יום אשר ניתנה בו התורה לאבותינו בהר סיני. עכ"ל.

וכתב בספר שם טוב גאגין (ח"ד דף יג) המנהג שכתב הש"ה שמחלקים בחג השבועות בביכני"ס לכל איש ואיש עשבים להריח כן המנהג בק"ק בבית אל בירושלים ת"ו בכל ליל שבת.

ובמדרש רבה (ויקרא כג, ג) כתב וז"ל, רבי עזריה בשם רבי יהודה ברבי סימון אומר משל למלך שהיה לו פרדס נטוע שורה של תאנים ושל גפנים ושל רמונים ושל תפוחים ומסר לארס והלך לו, לאחר ימים בא המלך והציץ

- סעודת החג, ובזוה"ק החמיר מאד במי שאינו נותן לעניים במועדים.¹
1. מלבושי יו"ט יהיו נאין יותר משל שבת. וגם הנשים צריכות ללבוש בגדים יקרים ותכשיטים שלהן כי זה מכבוד יו"ט י"א.
 2. ערב חג השבועות יפריש צ"א פרוטות, ואח"כ יוסיף עליהם עד שישלים למנין ק"ד ב"פ שם ב"ן, ויתנם לתלמיד חכם עני, והוא תיקון לעוון אדם הראשון, ועוון העגל ולפגם הברית, ומסוגל לחשוכי בנים ולקירוב הגאולה. ובפרט שיש חיוב להחזיק ביד לומדי התורה בחג הזה יותר מבשאר המועדים י"ב.
 3. חייב אדם לטהר את עצמו ברגל, על כן יטבול בערב שבועות לקבל הארת הרגל י"ג, וקודם הטבילה יגלח ראשו וכנ"ל ויטול צפורניו לכבוד יו"ט י"ד.

הדלקת נרות בערב יו"ט

- א. טוב ונכון לאשה, שקודם שתדליק הנרות, תכין עצמה לקבל קדושת היום, ותתפלל מנחה קודם, ותרחץ עצמה, ותלבש בגדים חשובים לכבוד היום הקדוש, ותרחץ בנקיון כפיה קודם הברכה, ואחר שתדליק הנרות תבקש מהשי"ת על בעלה ועל בניה שיהיו מאירים בתורה, כי התפלה יותר נשמעת בעת עשיית המצוה י"א.
- ב. יש נוהגים להדליק נרות כמספר העולים לתורה ולכן ביו"ט ידליק חמשה י"ב, ומ"מ אין פוחתים מב' נרות כנגד זכור ושמור.
- ג. זמן הדלקת הנרות גם ביו"ט הוא קודם חשיכה, כדי להוסיף מחול על הקודש ובשכר מה שמוסיף מחול על הקודש מקצר גבול הסט"א ומרחיב גבול הקדושה. ובהיותו קורא לה' בצרה מרחיב לו השי"ת גבול הקדושה, ומקצר וגובל הצרה, וזוכה לנחלה בלי מצרים י"ג.

עיונים והארות

1. וז"ל הזוה"ק (שמות פח ע"ב), ואי הוא חדי בלחודוי ולא יהיב למסכני, עונשיה סגי, דהא בלחודוי חדי ולא יהיב חדו לאחורא, עליה כתיב (מלאכי ב) וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם. עכ"ל.

וברמב"ם (פ"ו מהלכות שביתת יו"ט הי"ח) כתב, כשהוא אוכל ושותה חייב להאכיל לגר ליתום ולאמנה עם שאר העניים האומללים, אבל מי שנועל דלתות חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש, אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כריסו ועל אלה נאמר זבחייהם כלחם אונים להם כל אוכליו יטמאו כי לחמם לנפשם, ושמחה כזו קלון היא להם, שנאמר וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם. עכ"ל.

יא. **שו"ע** (סי' תקסט סעי' א'). ובמשנ"ב (ס"ק יב) כתב טעם הדבר לפי שחייבין בו בשמחה, וזהו ג"כ בכלל שמחה.

יב. **מועד** לכל חי (סי' ח אות ו-ז).

יג. **פע"ח** (שבועות פ"א), ובפרט ברגל הקדוש הזה שבו טבלו את עצמם כל ישראל אנשים ונשים בציווי השי"ת קודם מתן תורה, וגם שיהיה טהור לכבוד יו"ט. ויכוון בטבילה ראשונה לשם טהרה להעביר מעליו הזוהמא, ובטבילה שניה להעביר לבושי החול, ובטבילה שלישית לתקן מה שפגם ע"י הכעס שמקוה גימטריא קנ"א, כע"ס עם הכולל, וטבילה רביעית יכוון לקבל קדושת הרגל, דהכוונה מועילה בטבילה. כה"ח (סי' תצד ס"ק ה).

ומקור הדברים בשעה"כ (דף עח ע"א) וז"ל: כוונת הטבילה בערב יום טוב, כמו בערב שבת, כי כך אמרו רבותינו ז"ל, חייב אדם לטהר עצמו ברגל. והנה המקוה הוא "אימא" הנקראת מ"ם סתומה, ולכן שיעורו הוא ארבעים סאה של מים.

גם מקוה הוא בגימטריא קנ"א כמנין אהי"ה דההי"ן (אל"ף ה"ה יו"ד ה"ה). ואמנם שינו את לשונם באומרם "ברגל" ולא ביום טוב, לרמוז כי צריך לטבול פעם ראשונה להפשיט מעל נפשו בגדי הקלי של החול, ויטבול טבילה שניה ויכוין להמשיך עליו קדושת הרגל שהוא סוד שם הוי"ה במילוי יודי"ן (יו"ד ה"י וי"ו ה"י) העולה בגימטריא ע"ב, ושם אהי"ה במילוי יודי"ן (אל"ף ה"י יו"ד ה"י) העולה בגימטריא קס"א, ושניהם בגימטריא רג"ל. עכ"ל.

יד. **החיד"א** ז"ל בכף אחת (סי' כב אות א).

א. **שבת** (כג ב) תנא הרגיל בנר, פ"י להשתדל לעשותו יפה הוויין ליה בנים תלמידי חכמים, שנאמר כי נר מצוה ותורה אור, וזה בין בנרות שבת, ובין בנרות יו"ט, [וכן בנרות חנוכה]. על כן ראוי לכל אדם להתאמץ בענין זה שסגולתו לבנים תלמידי חכמים, ויעשה הנרות יפים ומהודרים, ויקפידו להדליקם בזמנם קודם חשיכה.

ב. **בא"ח** (ש"ב פר' ויקרא אות א).

ג. **ועי'** בחזו"ע (שם הלכה ג') ויש מהדרים להדליק נרות של יום טוב מערב יום טוב, כשם שצריכים להזהר להדליק נרות שבת מבעוד יום. אבל לא נהגו להקפיד על זה, אלא המנהג להדליק נרות יום טוב אחר שתחשך לפני הקידוש שעל הכוס, ויש להם על מה שיסמוכו. וכ"כ האול"צ (שם) לכתחילה יש

- ד. האשה מברכת על הדלקת הנרות "להדליק נר של יום טוב" ז.
- ה. גם אשה שבכל שבתות השנה מדלקת הנרות ואח"כ מברכת, מ"מ ביו"ט תקדים לברך לפני הדלקת הנרות, ואם נהגה בטעות לברך גם ביו"ט אחר ההדלקה, תשנה מנהגה, וביו"ט תקדים הברכה להדלקה ה.
- ו. גם הנשים חייבות בברכת שהחיינו על עיצומו של יום ויוצאות ידי חובתן במה ששומעות ברכת שהחיינו בקידוש, וכן ראוי לנהוג י.
- ז. הנהגות לברך שהחיינו בהדלקת הנרות, מותרות להמשיך במנהגם, אמנם אע"פ שבשאר שבתות השנה יכולות להתנות שלא יקבלו שבת בהדלקה, אם מברכת שהחיינו לכו"ע אינה יכולה להתנות שלא לקבל יו"ט בהדלקה ז.

מאמרי הזוה"ק

הַיְי אֵי עֶשֶׂר אֲמִירָן דְּאוֹרֵייתָא אלו עשרת הדברות של התורה, **אֲנֹן כְּלָלָא דְּכָל פְּקוּדֵי אוֹרֵייתָא** הם כלל של כל מצוות התורה ויש בעשרת הדברות כתר אותיות כנגד כתר מצוות שהם תרי"ג מצוות דאורייתא וז' דרבנן, **כְּלָלָא דְּעִילָא וְתַתָּא** כלל של העליונים והתחתונים, **כְּלָלָא דְּכָל עֶשֶׂר**

עיונים והארות

לטעימה מכוס הקידוש, הואיל וכבר יצאו ידי חובה של ברכת "שהחיינו" בעת הדלקת הנרות, עכ"ל. ודעת האול"צ (שם הלכה ב) שיכולה לענות אמן ואין לחוש להפסק, ועי"ש בטעמו.

ז. כ"ב האול"צ (שם) ואולם, אשה המברכת ברכת שהחיינו בהדלקת הנרות, שוב אינה יכולה להתנות שאינה מקבלת יום טוב בהדלקת הנרות, שאף שנתבאר בספר אור לציון שם פרק י"ח תשובה ט' שמעיקר הדין יכולה אשה להתנות שאינה מקבלת שבת בהדלקת הנרות, וראה בפרטי הדינים שם, מכל מקום אם מברכת שהחיינו בהדלקת הנרות, הרי קיבלה יום טוב בהדלקה זו, ואינה יכולה לעשות שום מלאכה האסורה ביום טוב. וראה גם בעירובין דף מ' ע"ב, כיון דאמר זמן קבלה עליה ואסר ליה, ע"ש. (וראה גם בכה"ח בסימן תקי"ד אות קי"ב). ובאופן זה שקיבלה עליה יום טוב ושכחה להתפלל מנחה ונזכרה לאחר הדלקת הנרות, לא תתפלל אז מנחה, אלא תתפלל פעמיים ערבית לתשלומי מנחה, וכמו שנתבאר באור לציון שם.

א. **מבאר** הרבי מליובאוויטש זצ"ל: כאשר אמר הקב"ה "אנכי ה' אלהיך" - היה זה ב"קול גדול", שום דבר לא היה יכול לעצור את הקול, הקול חדר והקיף את כל העולם, ואף את הזומם, כל דבר קלט וספג את הקול של "אנכי", ומשום כך לא היתה אפשרות לשום הד לחזור, ואם כן קול ה' נספג בכל המציאות בדצח"ם. והנה התורה צריכה להקיף עד הדרגה התחתונה ביותר שהיא בחינת העקב, וזמ"ש באברהם אבינו "עקב אשר שמע אברהם בקולי". והנה עפ"י זה יתבאר מה שהרחבנו במקום אחר שהלוחות היו בסוד יעקב, שהרי בעשרת הדברות יש

להדליק נרות יום טוב לפני השקיעה. ואם לא הדליקו לפני השקיעה ידליקו לאחר השקיעה.

ד. כ"ה במרדכי (שבת ס"ו רעג), וראבי"ה (הל' שבת ס" קצט, והל' יו"ט ס" תשיב), ואו"ז (ח"ב ס"ו יא וס"א סא), ובכלבו (ס"ו לא), וברוקח (ס"ו שב). וכ"פ בשו"ע (ס"ו רסג סע"ה).

ה. **אול"צ** (ח"ג פ"ח תשובה א).

ויש להזהר שתדליק הגפרור קודם הברכה או שתדליק אחר הברכה מאש לאש, מכיון שי"א שבעת שמברכת מקבלת יו"ט ואסור להדליק אש אלא רק מאש לאש.

ו. עי' באול"צ (שם בביאורים לתשובה ב) שדן האם האשה תברך שהחיינו בהדלקת נרות והעלה וז"ל: ומכל מקום, אף שהנהגות לברך ברכת שהחיינו רשאיות להמשיך במנהגן, מכל מקום לכתחילה כדי לצאת מכל ספק, ראוי שלא לברך ברכת שהחיינו בשעת הדלקת הנרות, אלא להמתין לברכת שהחיינו שאומרים בשעת הקידוש, וכמו שכתבו האחרונים, וכמו שנתבאר לעיל.

וב"כ בחזו"ע (שם) וז"ל: ונכון שלא יברכו הנשים "שהחיינו" בעת הדלקת הנרות, אלא יסמכו על ברכת "שהחיינו" שמברכים בעליהן בקידוש שעל הכוס. ומכל מקום אין למחות בחזקה בנשים המברכות "שהחיינו", רק שיברכו ברכה זו אחר שידליקו לפחות נר אחד, כדי שלא יהיה הפסק בין ברכת הדלקת הנרות למצות ההדלקה. וכן יזהרו שלא יענו "אמן" אחר ברכת "שהחיינו" ששומעות בקידוש מפי בעליהן, משום הפסק בתיבת "אמן" בין ברכת "בורא פרי הגפן" של הקידוש,

אֲמִירָן דְּבִרְאֲשִׁית וכלל של כל עשרה מאמרות של בראשית ועשרת הדברות הם האורות והנשמה, ועשר מאמרות הם הכלים ותרי"ג מצות הם רמ"ח אברים ושס"ה גידים של כל הפרצוף הרוחני שכלול מעשר ספירות. **אֲלֵיךְ אֶתְחַקֵּקוּ עַל לִוְיֵי אֲבְנֵיךָ** [ב] אלו עשרת הדברות נחקקו על שני לוחות אבנים וכל המצות כלולות בהן כמו שאומרת הגמרא, **וְכָל גְּזוּיֵי דְהוּוּ בְּהוּ** וכל הסודות שהיו בהם, **אֶתְחַזֵּן לְעֵינֵיהוֹן דְּכֻלָּא** נראו לעיניהם של כל ישראל, **לְמַנְדַּע וּלְאַסְתַּפְלָא בְּרֻזָּא דְתַרִּי"ג פְּקוּדֵיךְ דְאֹרִייתָא** לדעת ולהתבונן בסוד תרי"ג מצוות של התורה **דְּכְלִילֵן בְּהוּ** הכלולות בהן, **פְּלָא אֶתְחַזֵּי לְעֵינֵיךְ** הכל נראה לעיניהם של ישראל, **פְּלָא אִיהוּ בְּסַכְלַתְנֵוּ** הכל היה בתבונה, **לְאַסְתַּפְלָא בְּלֻכָּא דִּישְׂרָאֵל בְּלָהוּ** להתבונן בלב של ישראל כולם, **וְכֻלָּא תָּוָה נְהִיר לְעֵינֵיהוֹן** והכל היה מאיר לעיניהם.

בְּהֵוָה שְׁעָתָא באותה השעה, **פֶּל רְזוּן דְאֹרִייתָא** כל סודות התורה, **וְכָל רְזוּן עֲלָאִין וְתַתָּאִין** וכל סודות העליונים והתחתונים, **לָא אַעֲדֵי מְנַיְהוֹן** לא נמנעו מהם להשיג אותם. **בְּגִין דְהוּוּ חֲמָאן עֵינָא בְּעֵינָא**, זיו יקרא דמריהוֹן היות שהיו רואים עין בעין כבוד קונם, **מָה דְלָא תָּוָה בְּהֵוָה יוֹמָא** מה שלא היה כאותו היום, **מִיּוֹמָא דְאַתְבְּרֵי עֲלָמָא** מיום שנברא העולם, **דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אֶתְנַלֵּי בִיקְרִיָּה עַל טוֹרָא דְסִינֵי** שהקב"ה נגלה בכבודו על הר סיני.

וְאִי תִיּוֹמָא, הָא תְּנִינֵן דְחֲמָאָת שְׁפַחָה עַל תַּיָּם, ואם תאמר הרי למדנו שראתה שפחה על הים, **מָה דְלָא חֲמָא יְחֻזְקָאֵל נְבִיאָה** מה שלא ראה יחזקאל הנביא, **יְכוּל בְּהֵוָה יוֹמָא דְקְאִימוּ יִשְׂרָאֵל עַל טוֹרָא דְסִינֵי** יכול להיות שהשיגו השגות כאותו היום שעמדו ישראל על הר סיני. **לָאו תְּכִי** לא היה כך. **בְּגִין דְהֵוָה יוֹמָא דְקְאִימוּ יִשְׂרָאֵל עַל טוֹרָא דְסִינֵי** היות שבאותו יום שעמדו ישראל על הר סיני, **אַעֲבַר זִוְהֵמָא מְנַיְהוֹן** הקב"ה העביר כל זוהמא וס"א מעם ישראל [ג], ובפרט מה שנגרם ע"י חטא אדם הראשון כשהנחש הטיל כ"ד זיני דמסאבותיה בחוה, **וְכָל גּוֹפִין** וכל הגופים של עם ישראל **הוּוּ מְצַחֲצַחֵן, בְּצַחֲצַחָא דְמְלֻאכֵין עֲלָאִין** היו מצוחצחים ונקיים כצחצחות המלאכים

עיונים והארות

תלה הדבר במעמד הר סיני, והסביר ע"פ מה שכתב ב"יערות דבש" שכאשר מבשלים המאכלות ואופים הלחם, האש מגרש את ארס הנחש הנדבק בפירות ובירקות, ולכן כל פרי המתבשל אע"פ שנאכל חי הנה הוא יהיה נקי ע"י הבישול מן חלק הזוהמה, והוא משובח יותר ע"י הבישול יותר מפרי החי, כי טבע האש לגרש הארס של הנחש.

וגם ידוע דבמעמד הר סיני היה דבר פלא כי האש שירדה מן השמים גרשה את האויר של אותו המקום שעמדו בו ישראל והיו ישראל חיים באותה שעה בנס כי אי אפשר לחיות בלי אויר ולכן עם ישראל ראו את הקולות, וכיון שכאן היתה אש קודש של מעמד קבלת התורה לכן פסקה זוהמתן כדמיון הפירות ודו"ק.

י' דברות, עק"ב תיבות וכת"ר אותיות, והכל בסוד יעקב, י' דיעקב הם עשרת הדברות, עק"ב דיעקב, גימט' מאה שבעים ושתיים כנגד התיבות שיש בעשרת הדברות. י' במילוי יו"ד בגימטריא עשרים, ועשרים עולה בגימטריא כת"ר כמנין האותיות. כלי הלוחות שהם עשרה מאמרות הם כנגד ארבע נשותיו של יעקב: רחל, לאה, בלהה, זלפה עולה בגימטריא 438 - כמנין "לחת".

ב. כתבו חכמנו כי לחת בא"ת ב"ש כס"א היות והלחת נחצבו מהכסא ולכן פתח הקב"ה באנכ"י גי' כס"א וידבר "אלהי"ם" גי' הכס"א:

ג. ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן. שואל הבא"ח מדוע לא אמר ישראל שקבלו התורה פסקה זוהמתן מדוע

העליונים, **כִּד מְתַלְבְּשֵׁן בְּלִבוֹ שֵׁי מְצַחֲצָחֵן** כאשר מתלבשים בלבושים מצוחצחים, **לְמַעַבְד** שליחותא דמריהון לעשות שליחויות של הקב"ה [ד].

וְבַתְּהוּא מְלִבּוֹשָׁא מְצַחֲצָחָא ובאותו המלבוש המצוחצח, **עָאֲלִין לְאַשָׁא, וְלֹא דַחְלִין** נכנסים לאש ולא מפחדים. **בְּגוּוֹנָא דְהַהוּא מְלֹאכָא דְמְנוּחַ** כעין אותו המלאך שהיה עם מנוח, **כִּד אַתְחִי לִיָּה, וְעָאֵל בְּשִׁלְהוּכָא** כאשר נראה אליו שנכנס בשלהבת אש, **וְסְלִיק לְשִׁמְיָא, דְבַתִּיב,** ועלה לשמים כמ"ש (שופטים יג ב) ויהי בעלות הלהב מעל המזבח השמימה, **וַיַּעַל מִלְאֲךְ יִי' בְּלֶהֱב הַמְּזֻבָּח.** **וְכִד אַעֲבַר מְנַיְהוּ תְהוּא זוֹהֲמָא** וכאשר עברה ופסקה מעם ישראל אותה הזוהמה במעמד הר סיני כנודע, **אֲשִׁתְּאֲרוּ יִשְׂרָאֵל גּוֹפִין מְצוּחֲצָחִין בְּלֹא טְנוּפָא כְּלָל** נשארו ישראל בגופים מצוחצחים בלי שום טינופת כלל ועיקר, **וְנִשְׁמַתִּין לְגוֹ בּוֹזְהָרָא דְרְקִיעָא** והנשמות שבפנים הגוף האירו כוהר הרקיע, **לְקַבְּלָא נְהוּרָא** לקבל אור העליון.

הָכִי הוּוּ יִשְׂרָאֵל כך היו ישראל במעמד הר סיני, **דְּהוּוּ חֲמָאן וּמְסַתְפָּלֵן גּוֹ יִקְרָא דְמַרְיָהוֹן** שהיו רואים ומסתכלים תוך הכבוד של קונם, **מַה דְּלֹא תְּוִי חָכִי עַל יַמָּא** מה שלא היה כך על הים כי על הים, **דְּלֹא אַתְעַבְּר זוֹהֲמָא מְנַיְהוּ בְּתַהוּא וּמְנָא** עדיין לא פסקה ועברה הזוהמה מהם באותו זמן. **וְהָכָא בְּסִינֵי דְפְסִקָא זוֹהֲמָא מְגוּפָא** ואמר עוד וכאן בהר סיני שפסקה הזוהמה מן הגוף, **אֲפִילוּ עוֹבְרִין דְבְּמַעֵי אֲמֵן** אז אפילו עוברים שבמעיי אימן, **תְּוִי חֲמָאן וּמְסַתְפָּלֵן בִּיקְרָא דְמַרְיָהוֹן** היו רואים ומסתכלים מביטים ומתבוננים בכבוד קונם. **וְכִלְהוּ קַבְּלִילוּ כָּל חַד וְחַד בְּדִקְרָא תְּוִי לִיָּה** וכולם קיבלו כל אחד ואחד חלקו בתורה כמו שראוי לו, כי לא הושוו כולם למדרגה אחת ויש שזכו לסודות התורה ויש רק לנגלה ובעז"ה.

וְתַהוּא יוֹמָא ובאותו יום של קבלת התורה, **תְּוִה תְּדוּהָ קַמֵּי קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא** היתה שמחה לפני הקב"ה, **יַתִּיר מִיוֹמָא דְאַתְבְּרֵי עֲלָמָא** יותר מיום שנברא העולם, **בְּגִין דְּיוֹמָא דְאַתְבְּרֵי עֲלָמָא** היות שביום שנברא העולם, **לֹא תְּוִה בְּקִיּוֹמָא** לא היה העולם בקיום, **עַד דְּקַבְּלִילוּ יִשְׂרָאֵל אוֹרֵייתָא** עד שקיבלו עם ישראל את התורה, **דְּבַתִּיב** כמ"ש (ירמיה לג כה) **אִם לֹא בְּרִיתִי יוֹמָם וְלַיְלָה חֻקוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שָׁמַתִּי** וכמו שדרשו רבותינו על הפסוק יום הששי שתנאי התנה הקב"ה עם מעשה שמים וארץ אם מקבלים ישראל את התורה שתינתן בששה בסיון מוטב ואם לאו ח"ו יהפוך העולם.

עיונים והארות

ד. כתב הרמ"ק, המלאכים הם רוחות, אבל בהתפשטם למטה יתלבשו באויר העולם ואותו הלבוש הוא צח ולא מעכב את כוחם אלא אדרבה, הלבוש הזה עוזר להם לקיים שליתותם. כך ישראל היה להם לבוש חומרי, לא חומר שמנע מהם השגות רוחניות אלא לבוש צח העוזר שליחותם דהיינו להשכיל ולהשיב. והיינו שהיו מורכבים מיסודות דקים שהם שורש ליסודות העכורים.

כִּיּוֹן דְקַבְּלוּ יִשְׂרָאֵל אוֹרֵייתָא עַל טוֹרָא דְסִינַי כיון שקיבלו עם ישראל את התורה על הר סיני, **כִּרְיִן אֲתַבְּסָם עֲלֵמָא** אז נתבסס העולם מחטא אדה"ר, **וְאֲתַקְיִימוּ שְׁמֵיָא וְאַרְעָא** ונתקיימו שמים וארץ, ועתה במעמד הר סיני, **וְאֲשַׁתְּמוּדַע קוֹדֶשָׁא כְּרִידָּהּ הוּא עֵילָא וְתַתָּא** נודע שמו של הקב"ה בעליונים ובתחתונים, **וְאִסְתַּלַּק בִּיקְרִייהּ עַל כְּלָא** ונתעלה בכבודו על הכל. **וְעַל הַהוּא יוֹמָא כְּתִיב** ועל אותו יום כתוב (תהלים צג א) **יְיָ מֶלֶךְ גֵּאוּת לְבֶשׁ לְבֶשׁ יְיָ עֹז הַתְּאֵזֶר. וְאִין עֹז, אֶלָּא תוֹרָה. שְׁנַאמַר** (תהלים כט יא) **יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יִבְרַךְ אֶת עַמּוֹ בְּשָׁלוֹם.**

**שבת מברכין
חודש סיון**

שבת מברכין חודש סיון

בחג השבועות האדם נדון כמה ישיג מבחינה רוחנית וכמה יזכה לידע בתורה

הגמרא (מגילה לא:) אומרת "תניא ר' שמעון בן אלעזר אומר עזרא תיקן להן לישראל שיהו קורין קלות שבתורת כהנים קודם עצרת ושבמשנה תורה קודם ר"ה מאי טעמא אמר אביי ואיתימא ריש לקיש כדי שתכלה השנה וקלותיה. שואלים חז"ל, בשלמא שבמשנה תורה איכא כדי שתכלה שנה וקלותיה [ראש השנה] אלא שבתורת כהנים אטו עצרת [שבועות] ראש השנה היא? 'אין' התשובה היא כן! עצרת גם ראש השנה היא דתנן ובעצרת על פירות האילן.

עצרת אינו מתייחד ואינו נבחר רק בגלל פירות אילן הנידונים ביום זה, שהרי "בארבעה פרקים נידון העולם", ואין עדיפות בפירות האילן על פני התבואה והלחם שהם עיקר מזונו של האדם ובוודאי שהפירות אינם עדיפים על המים. למרות זאת לא נקבעה התקנה של קריאת התוכחה, לא לפני הפסח שבו נידונים על התבואה, ולא לפני חג הסוכות שבו נידונים על המים. אלא, שמוכרחים לומר שיש סיבה נוספת ההופכת את עצרת ליום דין.

אלא הסיבה הנוספת היא, שחומרת דינו של יום עצרת בהיותו יום הדין לפירות האילן, הוא בכך שהאדם נידון בו האם האילן שלו מוכן לפירותיו. וכותב בספר תולעת יעקב (סתרי חג שבועות): "ודע כי כמו שבראש השנה רצה הקב"ה להשיג ולדרוש מעשה בני האדם כי הוא הבריאה הראשונה וחידוש העולם... כן רצה ביום מתן תורה שהוא מורה על חידוש העולם להשיג ולדרוש על מעשה העולם ולדונו על פירות האילן. וכבר ביארנו, כי הפירות ההם, הם הנשמות הפורחות מאילנו של הקב"ה, והעולם נידון ביום הזה, על התורה שניתנה בו, שבטלו עצמם ממנה, והוא אומרם על פירות האילן בלא השלימם בתורה ובמצוות כראוי", עד כאן.

ביאור דבריו, שכמו שבא' בתשרי, יושב הקב"ה עם פמליה שלו, ודן כמה יעבדו וכמה יבראו וכו', אותו דין חוזר על עצמו, ביום ו' בסיון, שהקב"ה יושב עם הפמליה שלו ודן, מה יהיה עם האדם הזה בשנה הזאת מבחינה רוחנית. דהיינו, הממד הרוחני, כמה אדם ישיג ידיעה בתורה בשנה זו, נקבע בחג השבועות.

צירוף הוי"ה של החדש הזה הוא יוה"ה, יוצא מפסוק ידותיו ולצלע המשכן השנית (שמות כו, יט) ראשי תיבות הצירוף הנ"ל והוא היות שבקבלת התורה נצטוו היו נכונים וכו' אל תגשו אל אשה [שם יט טו], ולכן הוי"ה השולטת בחדש הזה כביכול אותיות הדכורין י"ו לבד ואותיות הנוקבין ה"ה לבד לרמז שצוה הקב"ה ביום השלישי לפרוש מן האשה, והיום הזה מסוגל לקבלת התורה, היינו ההכנה לקבלת התורה שמתחיל להאיר הצירוף הנ"ל.

חודש סיון מזלו תאומים, רמז למשה ואהרן ששניהם היו שקולים כאחד ועל ידם ניתנה תורה לישראל בחודש זה.

והוא החודש השלישי וכידוע מה דרש אותו גלילי לפני ר' חסדא: ברוך אלהינו שנתן תורה משולשת (תנ"ך) לעם משולש (כהנים לויים ישראלים) ע"י המשולש (משה שהוא שלישי לבטן אמו) ביום השלישי (כדכתיב: והיו נכונים ליום השלישי) בחודש השלישי. (שבת פח.)

ביום הזה מתחיל השליטה של מזל תאומים, על כן ביום הזה דייקא נעשו עם הקודש באחדות עם קונם כביכול כתאומים, וכן בינם לבין עצמם ויחן שם ישראל [שמות יט ב] לשון יחיד כאיש אחד חברים [מכילתא], ועפ"י האמור בזהר (ח"ב ע"ח ע"ב) תומי"ם חסר בגימ' מלכו"ת.

ובזהר הקדוש (פרשת יתרו דף עח ע"ב) מובא שמזל תאומים רמז הוא לתורה שבכתב ותורה שבעל פה, שקיבלו את שתייהן במעמד הר סיני והן נחשבות כיחידה אחת.

ובפסיקתא (דרב כהנא י"ב) כתוב: אמר הקדוש ברוך הוא נתתי חודש השלישי במזל תאומים, שאם יבקש עשו הרשע להתגייר ולבא ללמוד תורה יבא וילמד.

וכתוב בספר היצירה (המיוחס לאדם הראשון, עיין שם הגדולים מערכת י' אות נ"ט) שביקש הקדוש ברוך הוא לרמוז לנו שכשם שאותם התאומים יעקב ועשו, יעקב הוא הצדיק ועשו הוא הרשע, כך בחדש זה מי שמנצל את זמנו לתורה ומצוות יוכל להשיג השגות נפלאות ברוחניות, ומי שחלילה יבזבז את זמנו להבל וריק לעניני עולם הזה, אז הירידה תהיה גדולה בעניני רוחניות כי חדש זה נתקדש מאד.

כתב השל"ה הקדוש (מסכת תמיד פרק נר מצוה) ולבי אומר, שעת רצון לתפילה על חינוך הילדים בערב ראש חודש סיון, הוא החודש שבו נתנה התורה, ואז נקראים בנים לה' אלהינו. וראוי לישב בתענית ביום ההוא, הוא ואשתו, ויתעוררו בתשובה, ויעשו חשבון נפש ובפרט יתקנו כל ענייני הבית, איסור והיתר, וטומאה וטהרה, וכל העניינים, ויתנו צדקה לעניים הגונים. ואם אפשר לבעל להתענות אז הפסקה, מה טוב ומה נעים, ועל כל פנים יהיה תענית גמור בכל דיני תענית צבור, וכידוע שהרב סידר תפלה מיוחדת לזה וראוי לאמרה.

כ"ח אייר פטירת שמואל הנביא

בשו"ע (או"ח סי' תקפ) שיום כ"ח אייר הוא יום הסתלקות של שמואל הנביא. וכתב המשנ"ב, אך במגילת תענית הגירסא היא ביום כ"ט אייר, והרע"ב כתב לפני שבע מאות שנה היה בקברו של שמואל הנביא בכ"ח אייר.

וידוע מה שכתב השל"ה הק' שכל השנה הוא עת רצון להתפלל על הצלחת הבנים, אך לבי אומר לי, שעת רצון להתפלל על הצלחת הבנים ביותר הוא כ"ט אייר, ערב ראש חודש סיון, ואכן נתפרסם תפילת הקדמונים שהביא השל"ה ק' בספרו, להתפלל בערב ר"ח סיון על הילדים.

וכנראה הטעם לזה הוא כי ביומא דהילולא של שמואל הנביא אנו רואים את עוצמת מעלת תפילת אימא על בניה, שהרי התפללה חנה על בנה שמואל כמה וכמה תפילות, ואפי' מה שנסתלק בן נ"ב שנה, היה גם כלול בתפילתה שאמרה "וישב שם עד עולם", ודרשו חז"ל (ראה יומא נד.) עולמו של יובל שהוא נ' שנה לאחר שהביאה אותו לשילה כשנעשה בן ב' שנים, וישב שם נ' שנה.

ואנו רואים ביום זה כמה פועלת תפילת אימא על בנה. וקודם שנולד יצאה בת קול ואמרה 'עתיד צדיק אחד להיוולד ושמו שמואל', וכל מי שהוליד בן באותה תקופה קראו לבניהם שמואל, אך חנה הרבתה בתפילה וזכתה לכך. ולכן מסוגל יום זה לפעול בתפילה להצלחת הבנים.

שמואל הנביא בוכה ומתפלל על ירושלים ובית המקדש ולא עוזב המקום

אמר לי כמורה ר' דוד דניאל הכהן שליט"א דבר נפלא השייך ליום פטירת שמואל הנביא והוא על דרך מה שמסופר בספר "החזיונות" של רבנו הרב חיים ויטאל זלה"ה זיע"א כתב וזה לשונו: שנת שכ"ו ליל שבת ח' לטבת אמרתי קידוש ואשב על השלחן לאכול, והיו עיני זולגות דמעה על כי בעשרה בחשון שעבר נשאתי אשה אשתי חנה וכו', גם בכיתי על ביטול עסק התורה כמבואר אצלי בקונטרס ענייני נשמת בס' ב' ומרוב דאגתי לא אכלתי כלל ואשכב במטתי על פני, בוכה עד שנרדמתי מתוך הבכיה ואחולם, והנה אני יושב בבית הר"ר שם טוב הלוי ז"ל מתפלל תפלת המנחה הנקראת עת רצון ביום השבת, ואחר התפלה והנה עומד זקן אחד בדמות הר' חיים הלוי אשכנזי ז"ל שכני ויקראני בשמי ויאמר לי: אתה ר' חיים תרצה לצאת עתה בשדה עמי וללוות שבת מלכתא ביציאתה כדרך שאתה נוהג

להקביל פניה בכניסתה ושם אראך דברים נוראים, והעלה אותי למעלה בעולמות העליונים וכו', והנה כשנכנסתי וראיתי פני שכינה נבהלתי ורעדה אחזתני ואפול על פני ארצה ולא עצרתי כח כלל, ויחזק השם יתברך בימיני ויאמר לי חיים בני קום לך למה זה אתה נופל על פניך אל תירא ואל תפחד, אמרתי לו אדוני לא עצרתי כח והודי נהפך עלי למשחית מרוב אימתך הגדולה ואין בי כח לקום, ויאמר לי הנה חזקתיך ואמצתיך עמוד על עומדך ושב לימין הכסא במקום הזה הפנוי מאין יושב בו, אמרתי לו ואיך אשב בימין הכסא במקום הזה והנה כבר הוא מוכן לישב בו הרב רבי יוסף קארו, ויאמר לי כן היתה מחשבתך בתחלה ואחר כך נתתי לו מקום אחר ונתתי לך מקום זה וכבר הכינותיו לך, אמרתי לו הנה זה המקום של שמואל הרמתי ז"ל, ויאמר לי זה מקומו אבל משנחרב בית המקדש קבל עליו שלא לישב עוד במקום הזה עד שיבנה בית המקדש, ומאז הלך לו לירושלים בבית המקדש החרב ושם עומד תמיד ומתאבל עליו עד עת שיבנה בית המקדש ונתתיו לך שתשב בו, ואז ישבתי מימין הכסא על מצעות שבקרקע עם שאר הצדיקים אשר שם, וכו'. ע"כ.

ולפ"ז מובן כיצד היה כיבוש ירושלים ביום כ"ח אייר יום פטירת שמואל הנביא כי שמואל הנביא בוכה ומתפלל על ירושלים ובית המקדש ולא עוזב המקום, וכן בדיוק ביום זה מתחילים לתקן ספירת המלכות שהיא השכינה הקדושה שהיא ענין ירושלים ובית המקדש.

תענית כ' בסיון

כתב המגן אברהם (סי' תקס"ח סק"ט), נהגו בכל מלכות פולין להתענות ביום כ' בסיון על הצרות שהיו לכלל ישראל בזה היום שבו נכפלו צרות.

בשנת תתקל"א בזמן רבנו תם נהרגו בזה היום קהילה שלימה בצרפת, ור"ת לא יכל לסבול צער הגזירה ונסתלק ב' שבועות אח"כ. וזה היה מסע הצלב השלישי. [כי מסע הצלב הראשון היה בזמן רש"י בשנת תתנ"ו, ובמשך השנים נהרגו ונשרפו ונטבחו רבים רבים מבני עמנו]. ובסליחות דכ' בסיון מדובר בעיקר מהגזירה של שנת תתקל"א. ורבינו תם בשעתו כתב מכתבים לכל הכלל להתענות ביום כ' בסיון.

וכן לאחר כמה מאות שנים בשנת ת"ח ות"ט נהרגו כמה מאות אלפי ישראל על קידוש השם. ובוה היום כ' בסיון טבחו את העיר נעמרוב הגדולה. ואז בזמן הש"ך חזר לתקן את התענית של כ' סיון יחד עם 'ועד ארבע הארצות'.

תחילת הפורענות בכ' בסיון

ובפיזוט לסליחות כ' בסיון, הוזכר ענין רציחת הגה"ק רבי יחיאל מיכל בן רבי אליעזר שהיה רב דקהילת נעמרוב, ואע"פ שכתוב ב'קורא הדורות' שהוא נהרג ביום כ"ב בסיון אך תחילת הפורענות היה ביום כ' בסיון. צדיק וקדוש זה כתוב עליו הפלגות נוראות מאד, וזהו חלק מהצרות שלא נשארו ממנו ספריו ודברי תורה, הכל נעלם בשעת הגזרה, מלבד קונטרס קטן שנשאר ממנו 'שברי לוחות', וכן אחיו כותב שם שרובא דרובא מדברי תורה שלו נשרפו ונשדדו בשעת הגזרה.

מסר נפשו רק לאחר שראה את אשתו ובניו נעקדים על קידוש ה'

איתא בספר 'יון מצולה' להגה"ק רבי בתך נטע הנובר שהיה בזמן הגזרות דכ' בסיון וכתב מעשים נוראים שהיו באלו השנים. כנודע שכל הרוגי ת"ח ת"ט דינם כקדושים הי"ד, שהרי הציעו להם שאם ימירו דתם ישארו בחיים, וקדשו ה' במסירות נפש. וכתב שם שבעיר האניע בליטא, צוה הרשע שיפרידו בין האנשים ובין הנשים, שאם ייהרגו האנשים תחילה אולי נשים דעתן קלות להתפתות, שלא יחזקו אותן האנשים. ורבי משה הי"ד רב העיר, יצא מהגדר והלך למקום אסיפת הנשים וקרא להם בקול גדול שיתחזקו מאד לייחד שם ה' הגדול והנורא, וימסרו נפשן על קידוש השם, ותיכף לאחר מכן צעקו כולן "שמע ישראל" "ואהבת את ה' אלקיך".

הגאון הזה התחנן אל נפשו וביקש מאלקיני וגם מהרשעים לראות במיתת אשתו ובניו, ושיהרג הוא באחרונה, למען יראה שכולם הם קדושי ה' ואין פרץ ואין יוצא חוץ. לא אמר 'אל אראה ברעתי; אלא ביקש והתפלל שיראה במיתת אשתו ובניו. מבהיל על הרעיון. הי"ד.

כ"ג סיון - יום מסוגל לישועה ולשמחה

מובא במגילת אסתר (ח, ט) "וַיִּקְרְאוּ סִפְרֵי הַמֶּלֶךְ בְּעַת הַהֵיאָה בְּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי הוּא חֹדֶשׁ סִיּוֹן בְּשָׁלוֹשָׁה וְעֶשְׂרִים בּו וַיִּפְתְּבוּ כָּל אֲשֶׁר צִוָּה מְרַדְּכֵי אֶל הַיְהוּדִים וְאֶל הָאֲחַשְׁדָּרְפָּנִים וְהַפְּחוּתֵי וְשָׂרֵי הַמְּדִינֹת אֲשֶׁר מֵהֵדוּ וְעַד כּוֹשׁ שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמֵאָה מְדִינָה מְדִינָה וּמְדִינָה כְּכַתְּבָהּ וְעַם וְעַם כְּלָשָׁנוּ וְאֶל הַיְהוּדִים כְּכַתְּבָם וְכָל־שׁוֹנָם".

הנה זה הפסוק הגדול שבכל כ"ד ספרים הוא הארוך ביותר בתנ"ך, כי הוא לטובתן של ישראל, לכך יש לו כבוד זה שהוא גדול מכל פסוק, מ"ג תיבות, ובפסוק (אסתר ג, יט "ויקראו" דהמן - מ' תיבות, לבטל התורה שניתנה במ' יום, וזה הפסוק ג' תיבות יותר כנגד ג' צומות שביטלו כתיבת ספרים של המן. מ"ג תיבות כנגד מ' יום דמתן תורה, והיא משולשת (עי' שבת פח). "בעת ההיא" - בעת צרה, וכתוב (ירמיה ל, ז) "עת צרה היא ליעקב וממנה יושע", אותיות "ומהמן יושע".

"חודש השלישי" - זכות דמתן תורה שהיא בסיון עמדה. "סיון" - נעשו סוונים למקום כי בו קיבלו התורה. (תוספות השלם אסתר ח, ט)

ולכן המתינו בזמנו עד חודש סיון שבו קבלנו התורה, הזכות קבלת התורה שקבלנו אז ואשר מקבלים אותה עתה מרצון בביטול כל מודעי (עי' שבת פח). יהיה לעזר ולהועיל לבטל הגזירה. וגם 'סיון' עולה ריבוע אדנ"י, ו'אסתר' מילוי אדנ"י, ותורה שבע"פ הוא נגד שם אדנ"י, וכל זה יגן להפר הגזירה וכו'. "ונשלוח ספרים" על ידי מרדכי ואסתר ביום כ"ג סיון, דיום הששי בסיון קבלנו התורה, ועוד טו"ב ימים שעתה קבלנוה ברצון טוב, הם כ"ג. (נחל אשכול לחיד"א אסתר ח, ה)

מאמרי הפרשה

"אם בחקתי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אתם" (כו, ג).

עיקר המצוה להיות יגע בתורה

פירש רש"י: "שתהיו עמלים בתורה". ואיתא עוד בתורת כהנים (ספרא בחקותי פ"א): מלמד שהקב"ה מתאוה שיהיו ישראל עמלים בתורה. ואם לא תשמעו לי - להיות עמלים בתורה.

הנה כתב הט"ז (או"ח סי' מז) על כך שאנו מברכים 'לעסוק' בדברי תורה ולא 'ללמוד תורה', כי עיקר המצוה היא שהאדם יהיה יגע בתורה, ויתבונן וידרוש אחר כל דבר היטב הדק, וזו כוונתו שתהיו עמלים בתורה, כי לא יגעת ומצאת אל תאמין (מגילה ו:). ולא די כשלפעמים ייגע עצמו, אלא שצריך ללמוד כך בתמידות, ובתורתו יהגה יומם ולילה כי התורה הנלמדת ביגיעה ועמל, מתקיימת לנצח. וזה שאמרו שם "יגעת ומצאת - תאמין". אבל דבר הבא ללא יגיעה, אל תאמין שיתקיים אצלך. כי כפי אשר בא כך הוא ילך. וזהו שאמר שמאי באבות (פ"א משנה טו): "עשה תורתך קבע" - למד תורה ביגיעה ועמל, כדי שתשאר אצלך התורה קבע. וזה נכלל במה שאמר תלכו שילך בה תמיד בלי הפסקה וילך ממדריגה למדריגה.

ואמרת'י לפרש את הפסוק במשלי (ב, ג): אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה אז תבין יראת ה' ודעת אלהים תמצא. כמו ש'אוהב כסף לא ישבע כסף' (קהלת ה, ט), כן בתורה, אוהב תורה לא ישבע תורה. ולא יאמר הרבה למדתי, אלך ואלמד חכמות אחרות. אלא ילך בהם תמיד, ויהי אצלו כמו טבע אדם שלא ישבע כסף.

והנה אמרו חז"ל (בבא בתרא קמה): על הפסוק (משלי טו, טו): 'וטוב לב משתה תמיד' - אלו בעלי המשנה, כי ינחלו נחת בלימודם, כי אין בהם יגיעה כל כך. 'וכל ימי עני רעים' - אלו בעלי גמרא, שיגיעים תמיד וחיים בצער. פעם נתקשה לו בזה ופעם בזה, ונפשו עמלה תמיד. וזהו שכתוב: וכמטמונים תחפשנה, שתחפש אחר התורה כמחפש מטמונים ודברים הצפונים, שיגע הרבה עד שימצא המטמון הצפון בעיניו. כך תבקש את התורה ותגלה צפונותיה ביגיעה. ואם כן תבקשנה, 'אז תבין יראת ה' ודעת אלהים תמצא', כי ה' יתן חכמה, כי אחר כל היגיעות שיגע אדם, מכל מקום צריך לעזר אלוהי שיפתח לבבו ויאיר עיניו, כמו שאמרו חז"ל (נדה ע:): מה יעשה אדם ויחכם הרבה? ירבה בשיבה! ושאלו שם: והלוא הרבה עשו ולא עלתה בידם? אלא יתפלל למי שהחכמה שלו. דכתיב (משלי ב, ו): כי ה' יתן חכמה. והא בלא הא לא סגי. כן הדבר הזה, כל היגיעות לא יועילו אם ה' לא ימציא לו מציאה ויאיר עיניו כפתע פתאום, לכן אמר: 'ודעת קדושים תמצא', שלא יהיה אצלך רק מציאה ושלך הוא, רק תדע כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה, ולא משלך הוא. (מוסר חכמים).

להתרחק מעידוני עולם הזה ולהתייגע בתורה

מרן בעל החזון איש זצ"ל, כותב על כך בלשונו הזהב (קובץ אגרות א, ב): כל סגולות לימוד התורה נאמרו על עמלה, בעמל התורה נכללו עמל הגוף ועמל המחשבה גם יחד, הן מה שאדם צריך להתרחק מעידוני העולם הזה ולייגע ולצער עצמו וגופו על התורה, והן מה שצריך לייגע מחשבתו בעיון והתעמקות ודקדוק בתורה עד קצה היכולת, ועל כל אופני העמל והייגיע באו דברי חז"ל בהרבה מקומות.

איתא במדרש תנחומא (נח, סי' ג): כל מי שאוהב עושר ותענוג אינו יכול ללמוד תורה שבעל פה, לפי שיש בה צער גדול ונדוד שינה, ויש מבלה ומנבל עצמו עליה. ותנן באבות (פ"ו משנה ד) כך היא דרכה של תורה, פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה, ועל הארץ תישן, והיי צער תחיה, ובתורה אתה עמל. ואמרו ז"ל בילקוט (ספרי האזינו, פיסקא שו): אמר משה לישראל כמה צער נצטערתי על התורה וכמה עמל עמלתי בה וכמה יגיעות יגעתי בה, נכנסתי לבין המלאכים ולבין השרפים שאחד מהם יכול לשרוף את כל העולם כולו, נכנסתי לבין החיות, נפשי ודמי נתתי עליה. כשם שלמדתי אותה בצער, כך אתם תהיו לומדים אותה בצער. וכתב בקהלת (ב, ט): אף חכמתי עמדה לי, ואמרו (מדרש זוטא קהלת, פ"ב סי' ט) תורה שלמדתי באף היא שעמדה לי. ואיתא בתנא דבי אליהו רבא (פ"ב) אשרי שמשחק עצמו בדברי תורה, ויושב וחורש בהם כבהמה החורשת בשדה. ע"כ.

התורה מגלה סתריה למי שממית עצמו עליה

והרוצה באמת להשיג את התורה - ישיגה ללא ספק. אך הכל תלוי כמה אהבה יש לו לתורה וכמה רצון, וככל שיגדל הרצון והתשוקה - כך יזכה להשיגה.

והמשל הוא (ע"פ הזוהר הקדוש פר' משפטים דף צט.) למלך אחד שהייתה לו בת אשר אין כיופיה בעולם. והוא היה מלך עשיר, ומשהגיע פרקה, הגיעו נסיכים ורוזנים מכל רחבי העולם להציע את עצמם להינשא לה, אך היא לא חפצה באף אחד. אמר לה המלך: עד מתי תתנגדי לכל ההצעות? והרי את חייבת להתחתן! אך היא עמדה בשלה, עד שלבסוף המלך פייס אותה והסכימה. אך תנאי היה בפיה: אני רוצה אחד שבאמת רוצה אותי!

שאל אותה המלך: כיצד תדעי את הדבר הזה? אמרה לו: יש לי רעיון, אבנה ארמון שאף אחד לא יוכל להיכנס אליו בשום אופן שבעולם, ורק אם יבוא אחד ויבדוק היטב בימים ובלילות, יוכל למצוא את הפתח החיצון, ואז יצטרך לחפש עוד דלת, ורק אחרי שידע גם להגיע לקומה העליונה, אזי ימצא אותי שם, ובזה יודע כי הוא רוצה אותי באמת. **ואכן**, הביאו אמנים מיוחדים אשר בנו את הארמון הזה, ולאחר השלמתו הכריזו בכל המקומות כי מי שרוצה להתחתן עם בת המלך, יבוא לחפש היכן מקום מושבה. ומי אינו חפץ בבת המלך? הלוא בת יחידה היא, ומי שיתחתן אתה יקבל את כל תפנוקי תבל.

הנסיכה ישבה למעלה בארמון, ועבדי המלך הביאו לה שם את כל צרכיה. וכך היא המתינה חודשים על גבי חודשים, ובינתיים באו אנשים רבים אשר תרו אחרי הפתח ימים ולילה עד שנלאו למצאו. אך ביניהם היה אחד שלא אמר נואש, כי באמת היה חפץ בבת המלך, והיה לו רצון עז, וכך יום יום הגיע מצאת החמה עד צאת הכוכבים, והיה בודק אבן אבן ולא מתעייף. בת המלך הייתה רואה אותו מחלונה, אך הוא לא ראה אותה. אמרה לעצמה: הנה אדם זה בא יום יום, בקור בשלג ובחום, ואין אף אחד שהשתדל ונסה לחפש כמוהו, נמצא כי באמת הוא רוצה אותי מכל לבו. ואז התחילה בדרך לא דרך לרמוז לו על הפתח, עד שמצא את הפתח הראשון, ולאחר מכן את הפתח השני, וכך עלה ועלה עד שגילה את בת המלך.

כך היא התורה, ככל שהאדם עמל ומראה שרוצה לדעת, אף אם אין בכוחו למצוא, התורה תגלה לו סתריה ומבואותיה, והכל תלוי בעמל שלנו בתורה.

וכאשר זוכים לכל זה, מקבלים גם את כל הברכות האמורות בתורה, "ונתתי גשמכם בעתם" - כל צרכי הגשמיות שצריך האדם, מקבל בעתו ובזמנו בנחת. והעיקר, שכל משרתו תהיה ברוחניות בתורה ובמצוות, ואז ממילא כל ענייני הגשמיות יסתדרו מאליהם.

וכך אמרו דורשי רשומות: "משיב הרוח ומוריד הגשם" - אם אדם עוסק ברוחניות והעיקר אצלו להשיב את ה'רוח' הם התורה והמצוות, אזי הקב"ה 'מוריד לו הגשם' - מביא לו בנחת את כל צרכיו בגשמיות.

משחיר פניו עליהן כעורב

עוד אמרו (ברכות סג:) "הסכת ושמע ישראל" (דברים כו, ט), כתתו עצמכם על דברי תורה. ואמרו בעירובין (כא:), "קווצותיו תלתלים" (שה"ש ה, יא), אמר רבי חנינא אמר מר עוקבא: מלמד שיש לדרוש על כל קוץ וקוץ תילים של הלכות. שחורות כעורב - במי אתה מוצאן? במי שמשחיר פניו עליהן כעורב.

מסופר, כי פעם נזקק רבי זלמלי' אחיו של הגר"ח מוולוז'ין זצ"ל לספר מסויים תוך כדי לימודו, אלא שהיה מבדיל בינו ובין הספר ארגז גדול, שבכדי להרימו נזקקו לשלשה אנשים. הלך הוא בבית אנה ואנה, ושינן בפיו את מאמר חז"ל (עירובין נה.) "לא בשמים היא - שאם בשמים היא אתה צריך לעלות אחריה", כך שנה ושילש בקול נעים, עד שהרגיש בקרבו רוח גבורה, ומיד רץ אל הארגז והגביה אותו לבדו. (ספר תולדות אדם ילקוט לקח טוב חיים של תורה פרשת ויצא עמוד מט).

על כך אנו מוצאים, כי כל גדולי הדורות שרי התורה ולוחמי מלחמתה, הקדישו את כל ימיהם לעסוק בכל כוחם ויגיעתם בעומקה של תורה, לברר וללבן כל דבר. הנה הגאון בעל הש"ך זצ"ל כתב בהקדמתו: באמת ובתמים טרחתי טרחות הרבה, וכמה יגיעות יגעת, לא נתתי שינה לעיני ותנומה לעפעפי שנים רבות, עד אשר הוצאתי מהכח אל הפועל מחשבת, ובררתי ושקלתי מאה ואחד פעמים. ומי שלא היה אצלי במחיצתי לא יאמין מגודל התלאה שהיתה לי בחיפוש בים התלמוד.

ובהקדמה לביאור הגר"א על ספרא דצניעותא, כתב תלמידו הגר"ח מוולאז'ין זצ"ל בין היתר: עד אשר שקל במאזני שכלו שכל הקודש כמה מאות פעמים, וביגיעה נוראה לא אכל ולא שתה כמה ימים ולילות, ותדד שנתו מעיניו עד כי חשך משחור תארו. ונתן נפשו עליו, עד אשר האיר ה' עיניו לבוא עד קצה תבונתו, וכרגע קרן אור פניו הטהור מחדוותא ונהירו דאורייתא. ע"כ.

עמל התורה של הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל

מצוי היה, כי רבי חיים שמואלביץ זצ"ל היה סועד את לבו כדבעי בבוקר, ולאחר מכן ילמד בלהט ובעוז שלשים שעות ויותר ללא הפוגה, ולאחר מכן היה חוטף תנומה וקם משנתו כדי לחזור שוב על התהליך המייגע וחוזר חלילה. קרה לא פעם, שבבוקר מצאו אותו ישן תחת הספסל, לשם הוא צנח מאפיסת כוחות. (ספר מוח ולב עמוד ל"ג מוכח בילקוט לקח טוב חיים של תורה פרשת בחוקותי עמוד שט"ו).

מסירות נפשו של הב"ח על התורה

פעם התאכסן הגאון הרב יואל סירקיש בעל ה'בית חדש' בבית חתנו הגאון רבי דוד סג"ל בעל ה'טורי זהב', נתכנסו ובאו פני העדה ראשיה וחכמיה להקביל פניו, ובין הבאים היה אברך חשוב אחד, למדן מופלג ובעל מידות, שעמד כל הזמן מן הצד ולא התקרב לקבל את ברכת הרב האורח הדגול. משראה בעל האכסניה כי האברך לא ניגש לקבל ברכת הרב, פנה אליו ושאלו: גדול הדור בא לעיר, ואתה במחיצה אחת עמו, ואינך דורש בשלומו?! ענה האברך: עפר אני תחת רגליו, ואיני כדאי לעמוד בארבע אמותיו, אך מה אעשה, אם נאמר לי כעת מפי אליהו הנביא זכור לטוב, כי אבי אשתו, כלומר רבינו הב"ח, שרוי בנידוי.

נודע בעל ה'טורי זהב' לשמע דברי האברך, ואמר לו: הלא אתה מוציא לעז על גדול הדור ומזלזל בכבוד התורה! ראה האברך את נפשו של הט"ו, אמר לו בנחת: לא לקנטר ח"ו אני מספר, כי אם לכבודה של תורה. לא בדיתי הדברים מלבי, כי שגגה היא שיצאה מלפני השליט, והקב"ה מדקדק עם חסידיו כחוט השערה, ולכן נידוהו.

ומעשה שהיה כך היה, בעיר אחת פרץ סכסוך בין שני יהודים בדבר מחיר עגלה טעונה עצים, זה אומר קניתי את העצים במחיר שלשה שקלים, וזה אומר מכרתי את העצים במחיר שלשה שקלים ועשר פרוטות, ואיש מהם לא רצה לוותר לחברו. נמנו וגמרו לבוא לפני בית הדין.

עוד הם מתדיינים, והנה עבר הב"ח דרך העיר ההיא, וכשראוהו בעלי הדין לא נתנו לו להמשיך הלאה עד שישמע את טענותיהם ויפסוק את הדין, ירד הב"ח מהעגלה, נכנס לבית אחד וישב לדון. שטחו הצדדים את טענותיהם לפני הרב, וכשמע הב"ח את דבריהם, בא לידי כעס, ולא יכל לעצור ברוחו ואמר: וכי כדאי לעכב אותי בדרך בשביל עשר פרוטות? הלא יש בזה משום חילול כבוד התורה! קם ויצא מהחדר ועזב אותם לנפשם, ולא הוציא פסק דין.

המעשה הזה עורר עליו קטרוג גדול בשמים, כאשר בא הבעל דבר וטען: כלום יש בידי ממונות הפרש בין פרוטה למאה? הלא גמרא מפורשת היא (סנהדרין ה.) כגדול כקטון תשמעון, אמר ריש לקיש שיהא חביב עליך דין פרוטה כדין מאה מנה. אלא, מאחר שבא לכלל כעס - בא לכלל טעות. כי כל הכועס, אם חכם הוא - חכמתו מסתלקת ממנו, ואם תלמיד חכם - הוא משכח תלמודו. ומאותו יום ואילך הוא שרוי בנידוי, וכעת על כבוד תורתו מוטל להתיר לו.

ניגש בעל הט"ז ושאל את הב"ח אם אמת נכון הדבר, השיבו הב"ח כי אמת הוא, אז ראו כולם כי דברי האברך נכונים הם, ומיד הושיבו בית דין והתירו לבעל הב"ח את נידויו.

אחר הדברים האלה, נתן הב"ח לאברך את ספרו אשר אתו בכתובים ובקשו לעיין בו. אמר האברך: לא נאה לאיש כמוני להוציא משפט על ספרו של אחד מגדולי הדור. אמר לו הב"ח: אל תירא, רצונו של אדם זהו כבודו, קח את הספר ותעשה ככל שאני מצוה אותך. נטל האברך את הכתבים, ומיד עשה לילות כימים, והגה בדפי הספר ומצא בו טעם ולא הניחו עד שנבלע בעצמותיו, אך לא מיהר להחזיר הספר לבעליו.

לימים, שאל הב"ח את האברך אם גמר להגיה את הספר, ודרש ממנו להחזיר לו. התחיל האברך לגמגם, ולבסוף אמר כי אפילו אם יהיה הספר בידו עשרים שנה קשה יהיה לו להחזירו. הביט הרב עליו בתמהון ושאל: וכי לא מצא הספר חן בעיניך? תאמר לי האמת ואל תכסה ממני! אמר לו: יכול אני להגיד לך כי ספרך הוא טוב ומטיב, ולא בא כבושם הזה מעולם, אך מטעם כמוס עמדי רציתי להחזיקו, אמנם מכיון שאתה דוחק אותי, אגלה לך מה שבלבי. רואה אני, כי בשעה שתפרסם את הספר הזה ויפוצו מעיינותיך חוצה, תגיע נפשך לידי תיקונה השלם, ועתידה היא לשוב לעולם האמת. ומשום שאני רוצה שתישארו אתנו לאורך ימים, למען נוכל ליהנות מאור תורתך הזורה לכל העולם, רציתי להשהות הספר בידי ימים רבים. שמע הב"ח לדברי האברך, התיישב בדעתו זמן מה, ולאחר מכן אמר לו: אם כך הם פני הדברים, הנני מוכן ומזומן למסור את רוחי ונשמתי לאלהים, ואין דבר בעולם אשר יעכב אותי מלפרסם את ספרי בדפוס, הואיל והדור צריך לו.

אז גזר עליו הב"ח, והחזיר לו את כתב היד ומסרו לדפוס, וקרא שמו בישראל 'בית חדש', והפיצו בכל פני תבל. ומפני שהספר הזה היה חביב על מחברו יותר מנפשו, נקרא תמיד על שמו, זה שמו לעולם וזה זכרו לדור ודור, גם זכה שרוב האחרונים החזיקו בשיטתו והלכו בדרכיו, וקבעו הלכה כמותו. (סיפורי חסידים מובא בספר סיפורי אליהו הנביא ח"א אליהו מגלה נסתרות אות ט' עמוד קפ"ד).

מעשה נפלא על עמל התורה של ר' משולם איגרא זצ"ל

בעת כהונתו של רבי משולם איגרא כרב ואב"ד בעיר טיסמניץ, נכנסו אליו פעם שני בעלי בתים מעיר סמוכה לדין תורה. ומתוך חומר הענין, ביקש הגאון לדון בעניינם, ושיחזרו אליו למחרת. כשיצאו מביתו, גמרו בדעתם כי אין ביכולתם להמתין עד מחר, והסכימו לחזור לעירם, ואת דבר השאלה ישאלו לרב דמתא, וכן עשו.

כששמע הרב את שאלתם הקשה והמסובכת, ביקש מהם שישבו אליו לאחר כמה דקות, נכנס הרב לחדר אחר, והתפלל לפני השם יתברך בבכיות גדולות שיעזרהו לפסוק העניין הקשה שהובא לפניו, ואכן נתקבלו תפילותיו, ונפל בדעתו לפתוח איזה ספר, והנה להפתעתו, נתגלתה לפניו אותה שאלה ממש, ותשובה בצדה. שמח הרב שמחה גדולה ומיהר לצאת אל בעלי הדין, ופסק להם את דינם. כעבור זמן, נודמן לבעלי הדין לשהות בעיר טיסמניץ, וחשבו לעצמם כי הגם שכבר נפסקה שאלתם, בכל זאת, מן הראוי להיכנס לרבי משולם איגרא לשמוע את דעתו. נכנסו האנשים אליו, ולאחר שבקשו מחילה על כך שלא שבו אליו בעת ההיא, בקשו לשמוע את תשובתו בנידון.

ענה להם הרב את דעתו, ולהפתעתם, ענה להם בדיוק כפי שענה להם רבם. שחקו האנשים, וסיפרו לרבי משולם כי כך בדיוק ענה להם רבם, אלא שהוא ידע לענות להם על כך בתוך דקות ספורות.

מששמע רבי משולם את דבריהם, התפלא מאד, וביקש לתהות על קנקנו של אותו רב. נסע עמם רבי משולם לעירם, וכאשר הגיע רבי משולם אל ביתו של אותו רב, התמלא הרב מורא ופחד, ומיהר להתעניין על מה ולמה הטריח הגאון את עצמו לביתו. סיפר לו רבי משולם, כי הוא בא להיווכח כיצד פסק בשאלה כזו קשה בתוך כמה רגעים, הודה אותו רב על האמת, וסיפר כי אמנם לא ידע מה להשיב, ובכה במר נפשו להשם יתברך שיחלצהו מן המיצר ויגלה לו את פסק ההלכה, וכך היה.

כששמע רבי משולם את הדברים סרה התפעלותו בבת אחת, נענה ואמר: לבכות גם אנו יכולים, אולם הדרך הנכונה היא לעמול בתורה. (שאל אביך ויגדך ח"א עמוד קמ"ז).

מעשה נורא מהרמ"א

עוד על כחם של לומדי התורה ועמליה, נלמד ממה שהובא בספר הקהילה של קראקא עיר ואם בישראל, אודות מעשה שהיה בימי הרמ"א. באותם ימים, פרצה מגיפה בעיר קראקא, אשר גבתה את חייהם של רבים וטובים מסלתה ושמנה של העיר, אנשים נשים וטף. רבה של העיר - הרמ"א, כינס בבהילות את ראשי ה'חברא קדישא' והודיע להם כי אין לקבור שום נפטר, עד שייטלו רשות ממנו. לאחר שהובאו כמה נפטרים לחצר בית הכנסת הגדול בעיר, הגיע הרמ"א יחד עם שמשיו וניגש לכל אחד מהנפטרים, הרים את הכיסוי שעליו, התבונן בו קצרות, ושב וכיסהו.

כולם עקבו בדריכות אחר מעשיו המופלאים של המרא דאתרא, והמתינו לראות כיצד ייפול דבר. לפתע, נעצר הרב על יד אחד הנפטרים, ופנה אל החברא קדישא, וביקש מהם ליטול עמהם את הנפטר כשהוא ערום ועריה בלא תכריכים, ולסובב עמו בכל העיר. לאחר מכן, ביקש הרמ"א להזדרו ולקבור מיד את שאר הנפטרים, ואכן, אחרי יומיים נעצרה המגפה לגמרי, והיתה הרווחה.

לאחר זמן מה, באה אשה בוכיה לפני בית דינו של הרמ"א, וסיפרה להם כי זה כמה שבועות שבעלה נעלם מהבית ולא שב. לאחר בירור מעמיק, קבעו הדיינים כי אין לה כל היתר להינשא, ועליה להמתין כיצד יפול דבר. אלא שלהפתעתם, כשהובא הפסק לפני הרמ"א, פסק לה הרמ"א על אתר כי היא מותרת להינשא.

לפליאתם של הדיינים על מה סמך רבם בפסק זה, ביקש הרמ"א להביא לפניו את שני שמשיו, ומשהגיעו, פנה אליהם ושאל אותם: האם זכור לכם את שמו של אדם פלוני? והאם ידוע לכם מה עלה בגורלו? ספרו השמשים, כי אכן ראו אותו מת בקצה העיר בבית נטוש, ואחר שזיהו אותו בבירור, קברו אותו. עדותם של השמשים נתקבלה כדין, והאשה הותרה מעגינותה.

בקשו חברי בית הדין מהרמ"א שיגלה להם כיצד נודע לו מה היה שם, ומדוע הסתיר עד עתה את הענין. נענה להם הרמ"א וסיפר: זכור לכם בוודאי את המגיפה שאכלה בנו לא מזמן, וכיצד היא פסקה לאחר שהוריתי להוליך בביזיון את אחד הנפטרים. באותו לילה, הגיע אלי בחלום אותו נפטר שהוריתי לביישו ברבים, וכך הוא סיפר לי: מיד אחרי שנקברתי, החל דיני בבית-דין של מעלה, ויצאתי זכאי, וראוי הייתי להיכנס מיד לגן עדן. אלא, שברגע האחרון עצרו אותי, ובקשו ממני שאברר אצלך מדוע ועל מה הענשת אותי בביזיון כזה לפני קבורתי, ומה מצאת בי עול?

ממשיך הרמ"א ומספר: עניתי לאותו נפטר, ידעתי גם ידעתי שאין שום חטא בא על ידך, ובטחתי כך שתהיה מזומן לחיי העולם הבא, אך דוקא בראותי כי איש צדיק וישר אתה, הבנתי כי בוודאי ישלחו אותך מן השמים אלי, כפי שאכן קרה, וכך אוכל לברר אצלך מדוע ועל מה פרצה המגיפה הקשה הזו בעירנו? ענה הנפטר ואמר לי: דע לך, כי יש בית אחד בקצה העיר, אשר נעשים בו מעשי נבלה, ועלתה חטאתם לפני המקום כאנשי סדום ועמורה, ובגללם פרצה המגיפה.

המומים מן התגליות המרעישות, הקשיבו חברי בית הדין לדברי הרמ"א, שסיים את דבריו: מיד עם שחר, נגשתי לאותו בית בקצה העיר יחד עם שני השמשים שלי, וכאשר דפקנו בדלת הבית, יצא בן הבליעל לקראתנו, משראה את פני, לרגע נרעד כל גופו בעווית כאב, ולא עבר רגע, והאיש נפל ארצה ומת. הזדרזנו לקברו במהרה ליד ביתו לכל יודע מכך, ובכדי לחסוך סבל ושאלות מיותרות לכולנו, ומיני אז נעצרה המגפה. זהו אפוא, בעלה של אותה עגונה, ומשכך תבינו על סמך מה מיהרתי לקבוע כי היא רשאית להינשא לכל מי שתרצה.

עמל תורתם של רבותינו האחרונים

זכה סיפר רבי לייבליי איגר: זה היה ביקורו הראשון של רבי משה סופר בפוזנא. רבי עקיבא איגר החליט להפוך את הביקור הנדיר ל'יומא טבא לרבנן'. זימן אליו רבי עקיבא איגר כמה מגדולי הדור, ובראשם ידידו הותיק, חריף שבחריפי הדור, הלוא הוא רבי יעקב לוברבוים מליסא בעל 'נתיבות המשפט'. התרגשות עצומה שטפה את חוצותיה של פוזנא בעת שכרכרתו של רבה של פרשבורג חלפה בחוצותיה, הכל נקהלו ובואו לקבל את פניו של האורח הדגול. **בצאתו** מן המרכבה, זהרו פני רבי משה כפני חמה, והקהל פרץ בקריאה נרגשת 'ברוך שחלק מחכמתו ליראיו'. רבי עקיבא איגר הביא את חתנו לבית מדרשו, שם המתינו לו מופלגי תורה ובעלי תריסין ובראשם בעל נתיבות

המשפט ותלמידיו של רבי עקיבא איגר. לאחר בציעת הפת, קם האורח בעל נתיבות המשפט, ואמר פלפול עמוק אותו הכין לכבוד האורח, מערכה שלימה ערוכה ומנומקת של קושיות ותירוצים מתורתן של ראשונים ואחרונים.

לאחר פלפולו הארוך והקשה של בעל ה'נתיבות', קם חתן השמחה רבי משה סופר, ונטל את רשות הדיבור. ומיד פתח ואמר: קטונתי מהשיג על גדול הדור, אך תורתנו תורת אמת היא, ואני רוצה להעמיד את הדברים על דיוקם. ואז החל רבי משה פורך את פלפולו של בעל הנתיבות אחת לאחת, הכביד בקושיות גדולות וסתר את כל היסודות של דבריו. אך סיים רבי משה את פלפולו, קם שנית רבי יעקב על רגליו, וכאריה בן אריה גונן על פלפולו בעוז רוח, והדף את כל קושיותיו של רבי משה סופר. עמד רבי משה לעומתו, וטחן עד דק את כל ראיותיו החדשות של רבי יעקב, גיבב עליהם ערימה חדשה של קושיות נוקבות, והשמיט שוב את הקרקע מתחת לבנינו המפואר של רבי יעקב מליסא. אשר מצידו, עמד ללא חת ואזר אזורו כגיבור ואיש מלחמה, והסתער על קושיותיו של רבי משה, ולא השאיר מהם שריד עד שהעמיד שוב את בנינו המוצק.

רבי משה לא נח ולא שקט, וברוחב לבו הראה כי פלפולו הנוסף של בעל הנתיבות - אף הוא אינו עולה בקנה אחד עם האמת הצרופה. כשסיים רבי משה את דברו, הביטו כל התלמידים לעבר רבי יעקב, אך הוא ישב כמי שניטל הדיבור מפיו, הפעם אכן גבר רבי משה. באותה שעה חוורו מאד פניו הקדושות של רבי יעקב מליסא וחלשה דעתו, בחושבו שמא צדק רבי משה, וכל אותו פלפול שבנה - בטעות יסודו.

רבנו עקיבא איגר הרגיש תיכף בחלישות דעתו של בעל נתיבות המשפט, ולפי שידע כי במתיבתא דרקייעא מחשיבים מאד את תורתו האמיתית של רבי יעקב מליסא, נפלה עליו אימה גדולה. מפחד שמא יתעורר עליו שמץ של הקפדה, הווי זהיר בגחלתו. על אתר, קרא רבי עקיבא איגר לאחד מן התלמידים המשמשים בסעודה, ויעקב יוקב שמו, וישאלו: הגידה נא לי, מה דעתך? עם מי הצדק בויכוח הזה? ענה התלמיד: מי אנכי כי אנכי ראשי בין הרים גדולים. אך רבי עקיבא איגר לא נתן לו מנוח, ושב שנית על שאלתו. או-אז לבש הבחור עוז וגבורה ואמר: אם לדעתי שואלים אתם, סבור אני כי רבי יעקב מליסא צודק בויכוח! עיני הכל היו נשואות אל התלמיד שחשב קמעא, ואחר כך פתח בפלפול ארוך מלא הגיון מיוסד על אדני השכל הישר. הוא שב ובנה מחדש את כל בנינו של בעל הנתיבות בטוב טעם ודעת, תירץ את כל קושיותיו של רבי משה סופר.

נהנה רבי יעקב מליסא מדבריו של התלמיד, והעלה בת שחוק על פניו מרוב התפעלות וחדוה, ואילו רבי משה סופר פרץ בבכי מאין הפוגות. נגשו כמה מן התלמידים ושאלוהו: היתכן? וכי מאחר שנסרתו דבריך אתה ממרר בכי? קם רבי משה סופר, עמד על רגליו ואמר: לא על פלפולי שנסתר בוכה אני, דמעותי הם מרוב התרגשות, שכן עתה ראיתי במו עיני, את קדושתו של מורי חמי עד היכן מגעת. כי זאת עליכם לדעת, שאת דעתי לא שיניתי, וגם את פלפולו של התלמיד יכול אני לסתור בהינף יד. אולם אחוז התפעלות אני מכוחן של שתי קושיות, האחת, הרי אותו יעקב יוקב, קוטני וקוטנו של רבי יעקב מליסא עבות ממתניו, וכי הוא מבין דבר בסיג ושיח שלנו? הקושיא השנית, אף אם נניח ונאמר כי התלמיד המשמש אכן גאון גדול הוא, ברם לא היה נוכח כאן ברוב הזמן, ומהיכן ידע מה לענות? והלוא אף התלמידים הנוכחים כאן מתחילה ושמעו כל מילה, בקושי רב יוכלו לחזור על דברנו! אין זאת אלא, הסביר ר' משה סופר, כי ברוב קדושתו הנשגבה של מורי חותני - הכניס מילים בפיו של התלמיד. ובטוחני, כי לו היה פונה חותני אל האבן בקיר וגוזר עליה לדבר, היתה אף האבן הדוממת פוצה פה ומתרצת את כל קושיותיי. מעתה הלא תבינו מדוע ועל מה בכיתי, כי עתה ראיתי מדריגתו הנוראה של מורי חותני, ומגודל התרגשותי נפתחו שתי עיני כמין שני מרזבים מקלחים בקילוחין של דמע. (מוסר חכמים).

מעשה במעלת לומדי התורה

ואם מדברים אנו בכבודה של תורה, לא נמנע לכתוב מעשה מקדושתו ועוצמתו של הגאון הקדוש רבי יהושע ליב דיסקין זצ"ל.

הגבירה 'בנבנישתי' יושבה בחדר ההמתנה בכית החולים הפריזאי ודמעות בעיניה, ספר התהילים שהיה פתוח על ברכיה נראה לה במטושטש. בעלה, ששון בנבנישתי, נמצא עתה בחדר הניתוחים, ורופא מומחה מנתחו ברגעים אלו. היא ניסתה להיזכר כמה כספי צדקה נתנה זה מקרוב לעניי העיר פריז, בתקוה שהצדקה תצילו ממות. כמה דמעות שפכה בתפילה שבזכות הצדקה יבריא בעלה, אך מאידך גיסא זכורים לה דברי בעלה, שחזר לפני מועד הניתוח מהרב

הישיש, רבי יהושע ליב דיסקין, שהורה לו לבל ינותח, ואמר לו שהקב"ה ישלח לו רפואה שלמה. הדבר היה נראה לה כבלתי הגיוני, אך עתה היא תוהה, אם היה זה נכון מצדה לבכות ולהתחנן בפני בעלה ולהניאו מהחלטתו לדחות את הניתוח. עתה כשהניתוח בעיצומו, החלו הספקות לכרסם בלבה. מדוע הייתי כה משוכנעת בכוחו של הרופא לרפא? ומה אם חלילה לא יצליח הניתוח? מחשבותיה העגומות של הגבירה האיצו בה להתפלל, ואנחות כבדות נפלטו מפיה בעת שקראה פרקי תהלים.

בני ביתה שעמדו לצדה הביטו בה בחשש. לדעתו של הבן יוחנן, אבא מנותח עתה על ידי רופא שהוכיח את מיומנותו, והינו מבוקש על ידי מלכים ורוזנים. מה לה לאמא שהיא כל כך מודאגת? הן גם מלך אוסטריה שהיה אף הוא חולה בריאותיו, בעזרת הטיפול המסור של אותו רופא מומחה המטפל עתה באביו - הבריא לחלוטין. נכון, גם הוא שמע את שאמר לאביו הרב הישיש כי אין צורך בניתוח. אך כיצד אפשר לסמוך על דבריו כאשר הרופאים אומרים שמוכרחים לנתחו, תהה, הן אותו רב מעולם לא למד רפואה, וכל הרופאים חושבים שהניתוח הכרחי.

המתח גבר בחדר, האם החלה פוסעת בחדר כארי בסוגר, ולפתע נפתחה הדלת, והרופא המנתח עמד בפתח. כל העיניים נתלו בו. היתכן שכל כך מהר נגמר הניתוח? תהה יוחנן. רק שלא יבשר לנו בשורות רעות, חששה הגבירה בנבנישתי. באתי להודיעכם, פתח הרופא בדבריו, כי החלטתי שלא לנתח את אביכם. מצבו הפיזי הוא כל כך ירוד, שרק תפלה תעזור, ניתוח רק יקצר את חייו.

הרופא הביט במשפחת החולה העומדת המומה, ופירש את עמידתם ללא אומר כאכזבה על שהניתוח המיוחל, שעשוי היה להביא לחולה מזור - אינו מבוצע, ומיהר לצאת את החדר.

הרב ידע את אשר אמר, מלמלה הגבירה. עוד באותו יום הלכו כל בני משפחת בנבנישתי לבית המדרש הקטן בפריז, בו שהה אותה עת הגאון רבי יהושע ליב דיסקין רבה של בריסק שהיה בדרכו לירושלים, ונאלץ לשהות בעיר זו עד לסידור ניירותיו.

בהתרגשות מרובה, הוציא ששון בנבנישתי, החולה עתיר הנכסים, שהגיע לפריז מכלכותא שבהודו, קופת כסף משובצת ביהלומים אבנים טובות והגישה לרב המכובד, אך הקופסא שהיתה מלאה בכסף צדקה נשארה בידי העשיר, והוא עמד נכלם ותוהה.

רבי יהושע ליב דיסקין, שסרב לקבל את הקופסא היקרה ואת כסף הצדקה אשר בה, מיהר להסביר: אינני לוקח כסף עבור דברים כגון אלו. מעולם לא לקחתי ולעולם לא אקח, אמר. סע לשלום, וה' הטוב ישלח לך רפואה שלמה בקרוב. עומדים תוהים היו כל בני המשפחה, מה יעשו? איך יביעו את תודתם לרב הדגול? הרב הישיש שראה את מבוכתם, מיהר להוסיף: עוד יגיע היום ואבקש את עזרתכם, סעו לשלום וה' יאריך את ימיכם.

היה זה כחצי שנה לאחר מכן, כאשר רבי יהושע לייב דיסקין שיגר מכתב לששון בנבנישתי בזה הלשון:

ידידי ששון, הריני בזה להזכירו במה שהבטיח לי בבית המדרש הקטן בפריז לפני כמחצית השנה, הנני דורש ממנו שיזהיר באופן חמור את בנו יוחנן, אשר גם הוא נוכח אז, שיבטל את תוכניותיו להקמת בית ספר חילוני בחברון, ואל ילך שולל אחרי מסיתים. על החתום: רבי יהושע לייב דיסקין מבריסק.

ובכלכותא שבארץ הודו הרחוקה, התפללה הגבירה בנבנישתי בעת שהדליקה את נרות השבת לבריאות משפחתה. בליבה ידעה היטב, כי ברוב חכמתו וצדקתו, הרב מבריסק המכהן כרבה של ירושלים עיר הקדש, גזר פעמיים לאריכות ימיו של בעלה שחי עד מאה שנה, וכן גזר על בנה יוחנן למשוך ידו מתמיכתו בבניית בית הספר החילוני בחברון, שהוא אכן מיהר לעשות כמצותו, כי הרי כשצדיק גזר - חייבים לקיים. (מוסר חכמים).

מעלת לימוד תורה בלילה

כתב הרב 'מנורת המאור' (נר רביעי, כלל א' חלק א' פרק ב'): הלילה הוא זמן מוכן ללמוד תורה, לפי שפנוי בה האדם יותר מעסקיו. ועל כן אמרו בפרק שלישי מאבות (פ"ג משנה ד) רבי חנינא בן חכניאי אומר: הנעור בלילה, והמהלך בדרך יחידי, והמפנה לבו לבטלה, הרי זה מתחייב בנפשו. רוצה לומר, לפי שהם שעות פנויות מעסק ומלאכה וראויות ללמוד. ומי שאינו עושה כן, הרי הוא מאבד זמנו בידיים ומתחייב בנפשו. והזמן המוכן יותר בכל הלילה הוא - באשמורת הבוקר. לפיכך היה דוד קם בחצי הלילה לקרות בתורה, כדגרסין בפרק קמא דסנהדרין (טז). אמר רבי שמעון חסידא:

כנור היה תלוי למעלה ממטתו של דוד, כיון שהגיע חצות הלילה - רוח צפונית מנשבת בו ומנגן מאליו. והיה עומד דוד ועוסק בתורה עד שעלה עמוד השחר. כיון שעלה עמוד השחר, נכנסו חכמי ישראל אצלו, ואמרו לו: אדוננו המלך! עמך ישראל צריכים פרנסה! אמר להם: ילכו ויתפרנסו זה מזה. אמרו לו: אין הקומץ משיביע את הארי, ואין הבור מתמלא מחולייתו. אמר להם: לכו ופשטו ידיכם בגדוד. מיד יועצים באחיתופל, ונמלכים בסנהדרין, ושואלים באורים ותומים.

ואמר רב יוסף בר אדא, ואמרי לה אמר רב יצחק בריה דרב אידי: מאי קראה? עורה כבודי עורה הנבל וכנור אעירה שחר (תהלים נו, ט). וגרסינן בפסיקתא (דרב כהנא, פסקא ז): חצות לילה אקום להודות לך על משפטי צדקך (תהלים קיט, סב), רבי פנחס בשם רבי אלעזר בן מנחם אומר: מה היה דוד עושה? היה נוטל נבל וכינור ונותן מראשותיו, ועומד בחצי הלילה ומנגן בהם, וקורא בתורה. והיו חברי ישראל שומעין את קולו, ומה אם דוד המלך עוסק בתורה, אנו על אחת כמה וכמה, נמצאו כל ישראל עוסקין בתורה.

אמר רבי לוי: חלון היה על גבי מטתו של דוד פתוח לצפון, והיה כינור תלוי כנגדה, והייתה רוח צפונית יוצאה בחצי הלילה ומנשבת בו, והיה הכינור מנגן מאליו. הדא הוא דכתיב (מלכים ב, ג): "והיה כנגן" - הכינור מנגן מאליו. הוא שדוד אומר (תהלים נו, ט): "עורה כבודי". איתער יקרי מן קדם יקרי דבוראי, יקרי לית כלום מן קדם יקריה [יקום כבודי מלפני כבודו של בוראי, כבודי הוא לא כלום לפני כבודו יתברך]. אעירה שחר, אנא הוינא מעורר שחרא, שחרא לא מעורר יתי [אני יהיה מעורר השחר והשחר לא יעורר אותי]. והיה יצר הרע מרגיזו ואומר לו: דוד, דרכם של מלכים להיותם ישנים עד שלש שעות, ואתה אומר: חצות לילה אקום? והוא אומר (שם): על משפטי צדקך.

וגרסינן במסכת מנחות (דף קי.) שיר המעלות הנה ברכו את ה' כל עבדי ה' העומדים בבית ה' בלילות (תהלים קלד, א), אלו תלמידי חכמים העוסקים בתורה בלילה, ומעלה עליהם הכתוב כאלו עוסקים בעבודה. וגרסינן עוד בפ"ק דמסכת עבודה זרה (ג): ובחגיגה (יב): אמר רבי לוי: כל העוסק בתורה בלילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום. שנאמר (שם מב): יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירו עמי. איכא דאמרי, אמר רבי שמעון בן לקיש: כל העוסק בתורה בעולם הזה שדומה ללילה, הקב"ה מושך עליו חוט של חסד לעולם הבא שדומה ליום, שנאמר: יומם יצוה ה' חסדו.

וגרסינן (עירובין סה.), אמר רבי לוי: לא איברי סיהרא [-הלילה] אלא לגירסא [-ללמוד]. וגרסינן נמי התם (עירובין יח.): אמר רבי ירמיה בן אלעזר: כל בית שדברי תורה נשמעין בו בלילה - שוב אינו חרב, שנאמר (איוב לה, י): ולא אמר איה אלוה עושי נותן זמירות בלילה. ולא עוד אלא, שנשותיהן זוכות בדבר, כמו שאמרו בפרק יום הכפורים (יומא עז.), כן יתן לידידו שנא (תהלים קכז, ב), אמר רבי יצחק: אלו נשותיהן של תלמידי חכמים שמנדדות שינה מעיניהן בעולם הזה, וזוכות לעולם הבא.

ואם ח"ו אינו עוסק בלילה - נענש, כדגרסינן בסנהדרין (צב.), אמר רבי אלעזר: כל בית שאין דברי תורה נשמעים בו בלילה - אש אוכלתו שנאמר (איוב כ, כו) כל חושך טמון לצפונו תאכלהו אש לא נופח ירע שריד באהל. ואין שריד אלא תלמיד חכם, שנאמר (יואל ג, ה): ובשרידים אשר ה' קורא.

ועל זה אמרו באבות (פ"א משנה יג) ודלא מוסיף יסף. רוצה לומר, מי שאינו מוסיף בלימוד בלילות מט"ו באב שמוסיפין הלילות - יסף.

וגרסינן נמי בסוף תענית (לא.) ובמסכת בבא בתרא (קא:), תניא רבי אליעזר הגדול אומר: כיון שהגיע ט"ו באב תשש כוחה של חמה, ולא היו כורתין עצים למערכה, וקרו ליה 'יום תבר-מגל'. מכאן ואילך, דמוסיף - יוסיף, ודלא מוסיף - יסיף. מאי יסיף, תני רב יוסף: תקבריה אימיה.

וכל זה, לפי שהתורה הנלמדת בלילה מתיישבת ומתקיימת יותר מהנלמדת ביום. והסימן הוא, הזמן שקורין בו (איכה ב, יט): קומי רוני בלילה, שהוא מתשעה באב, רוצה לומר, קום משנתך ותלמוד, כי הלילות ארוכות. ומשהגיע חג השבועות, שמאז זמן הלילות קטן - יכול לפסוק. ולזה רמז הכתוב ברות, אותו קוראים בשבועות (רות ג יג): ליני הלילה.

ועל מי שקם בלילה ללמוד - רמז שלמה במה שאמר (משלי לא, יד): ותקם בעוד לילה. והנבחרת מכולם היא התורה הנלמדת ביום ונשנית בלילה, כמו שעשה אדון הנביאים, עליו נאמר (שמות לד, כח): ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה, והעושה כן, מקיים: והגית בו יומם ולילה.

איך יתכן שאינו לומד בארבע בבוקר?

באחד מימי הסוכות, נוכח רבי נפתלי צבי יהודה ברלין - הנצי"ב, כי נכדו הגר"ח מבריסק, משתמט מלברך על האתרוג שלו. דחק בו הנצי"ב שיאמר לו טעמו של דבר, השיבו רבי חיים, כי יש לו פקפוק, כיון שהיה האתרוג מארץ ישראל, ואותה שנה מוצאי שביעית היתה, ואמנם האתרוג היה משל עכו"ם, אלא שהוא אתרוג של שמיטה, וחושש הוא לעצמו להחמיר שלא יברך עליו. השיבו הנצי"ב מיניה וביה: אם כן זוהי שאלה גם לגביי, ומיד יצא לביתו.

ויהי בחצות הלילה, והנה קול דופק בביתו של רבי חיים: הסבא קורא לך! נתבהל רבי חיים, קם בחפזו ממיטתו, נטל ידיו ומיהר אל ביתו של הסבא בלב חרד. משנכנס אל הבית, ראה את הנצי"ב רכון על ערימה של ספרים. כשנוכח הנצי"ב בנכדו, פנה אליו והחל להרצות את דבריו אודות דינו של האתרוג, תוך שהוא מנסה להוכיח את כשרותו ולהסיר מעליו כל פקפוק. הפסיקו רבי חיים בדבריו, ובקשו כי ימתין רגעים ספורים עד אשר יברך ברכת התורה.

כשהחל רבי חיים לברך ברכת התורה, החלו דמעות זולגות מעיני הנצי"ב. לכשסיים את ברכתו, מיהר לשאול את הנצי"ב לפשר בכייתו. השיבו הנצי"ב בפשיטות: היאך לא אבכה, כשאני רואה אברך, שאנו מצפים ממנו שיהיה גדול הדור, שאינו יושב ועוסק בתורה בשעה ארבע בבוקר? והיאך אפוא ייראו פני הדור לעתיד?

וכשרבנו הגר"ח היה שב ומספר סיפור זה לבנו מרן הגרי"ז, היה מוסיף ואומר: צא וראה, רגילים הבריות לומר כי יש ירידת הדורות. ואני אומר, לא רק בין הדורות, אלא אף בדורנו ממש, ביני ובין הנצי"ב, הנה הנצי"ב לא תפס כלל היאך אפשר להיות גדול בישראל אם ישנים בשעה ארבע בבוקר, עד שבכה על כך, ואנן מה נענה בתריה. (שאל אביך ויגדך. טללי אורות).

אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה

תנן באבות (פ"ו משנה ג) אמר רבי יהושע בן לוי: בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ואומרת 'אוי להם לבריות מעלבונה של תורה', שכל מי שאינו עוסק בתורה תדיר - נקרא נוזף, שנאמר (משלי יא, כב): נזם זהב באף חזיר, אשה יפה וסרת טעם. ואומר (שמות לב, טז): והלווחות מעשה אלהים המה והמכתב מכתב אלהים חרות על הלווחות. אל תקרי חרות - אלא חירות, שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה. וכל מי שעוסק בתורה - הרי הוא מתעלה, שנאמר (במדבר א, יט): וממתנה נחליאל ומנחליאל במות.

וכתב ב'מדרש שמואל': ראוי להבין, כיון שבת קול זו באה להתרות לבני אדם שיעסקו בתורה תדיר, א"כ היה ראוי שישמעו אותה כל העולם!?

לכן אפשר לומר, שהענין הוא דרך משל. לפי שהתורה ניתנה בהר חורב שהוא הר סיני, ושם נשבעו כל ישראל לעסוק בה יומם ולילה. אם כן, כשישראל אינם עוסקים בתורה, צריך שיחשוב האדם כאילו הר חורב בעצמו מכריז ואומר: אוי להם לבריות מעלבונה של תורה. והעלבון הוא, שכיון שהתורה מאז היתה משתעשעת לפניו יתברך, וכמו שאמר הכתוב (משלי ח, ל): ואהיה אצלו אמון, וגם המלאכים התאוו אותה ואמרו (תהלים ח, ב): תנה הודך על השמים. והשם יתברך נתנה לבני אדם, ו"השליך משמים ארץ" (איכה ב, א) את תפארתה, ויסירה מגבירה (ע"פ מלכים א טו, יג), בהיותה חלק לבן אדם ילוד אשה. וכל זה העלבון - התורה סובלת אותו כאשר בני אדם עוסקים בה, כי כן היה רצון קונה.

אמנם, כאשר יתבטלו ממנה ויניחו אותה בקרן זזית בודאי, כי אז (ישעיה כו, יז): תחיל תזעק בחבליה, ואז ה' יתברך יתבע עלבונה מבני אדם. וביאר את רעתם ואמר, שכל מי שאינו עוסק בתורה תדיר - נקרא נוזף, מנודה, ומובדל ממנו יתברך. והביא ראיה מן הפסוק שאמר (משלי יא, כב): נזם זהב באף חזיר אשה יפה וסרת טעם. כלומר, דומה האשה היפה וסרת טעם אל נזם זהב באף החזיר, שכמו שזוהי הזהב הוא בעצמו דבר חשוב, אך בהיותו מונח באף החזיר הוא ממאסו באשפה, כן האשה היפה וסרת טעם. והיא משל ודמיון אל נשמת האדם, אשר היא מסטרא דקדושה שנקראת אשה יפה. והשמיענו, שאפילו שתהיה יפה ונעימה במעשיה בקיום המצוות, אם היא סרת טעם - כלומר שסרה מללמוד טעמי התורה, הרי זה נקרא נוזף ומאוס.

והטעם לזה ברור, כי אינו דומה מי שמקיים את המצוות בהיותו יודע טעמה סודה ושרשה, למי שמקיים אותה 'מצות אנשים מלומדה' (ישעיהו כט, יג).

וביאר עוד רעה אחרת שנמשך לבריות מעלבונה של תורה, והוא עול הגלות ושעבוד מלכויות. וזהו שכתוב (שמות לב, טז): והלווחות מעשה אלהים המה והמכתב מכתב אלהים הוא. ובהיות הכל מעשה אלהים, על כן היה 'חרות על הלווחות', אל תקרא 'חרות' אלא חירות, אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה. והטעם, כי לעולם הסטרא אחרא,

אתכפייה לסטרא דקדושה, ובהיות זה עוסק בדבר שהוא מעשה אלהים, אין שום בריה יכולה לשלוט עליו, וכל כוחות החיצונים אתכפיין ליה. ולא גלו ישראל אלא על עלבונה של תורה, דכתיב (ירמיה ט, יא): על מה אבדה הארץ על עזבם את תורתך.

ואמר, שכל מי שעוסק בתורה הרי זה מתעלה, שנאמר (במדבר כא, יט): וממתנה נחליאל ומנחליאל במות. כלומר, האדם אשר הוא עוסק בתורה אשר היא מתנה נתונה מאתו יתברך, כאשר יעסוק באותה מתנה - אז הוא נוהל לאל יתברך, והוא דבק בו ממש, ועליו הכתוב אומר (דברים ד, ד): ואתם הדבקים בה' אלהיכם. ואז כאשר נחל-אל - בהכרח הוא מתעלה על כל ברואי מעלה ומטה, וזה שכתוב: ומנחליאל במות, כלומר, נחליאל נמשך לו שיעלה במות, שיתעלה ויתרומם מעלה מעלה.

גם אם לא לומד, יתן דעתו על התורה

ה'חיי אדם' זצ"ל בהקדמה לספרו "חכמת אדם" כותב בזה"ל: ודע לך אחי, כי לימוד התורה היא פעולת הנפש ותולדותיה, וכמו שאמרו זכרונם לברכה (יבמות לה): על האשה, שאם אין דעתה להינשא וישבה עשר שנים בלא בעל, לא תלד עוד. אך אם דעתה להינשא לאיש, אף שישיבה שנים הרבה בלא בעל, אעפ"כ נשאר כח הלידה בנפשה, וכאשר תינשא - תלד.

כך הוא האיש הישראלי, אם יעזוב את התורה ויטייאש ממנה - אזי גם היא מתרחקת ממנו, ולא נשאר בנפשו עוד כוח הלידה, אבל אם אין דעתו לעזובה, ורק מחמת האונס אי אפשר לו ללמוד ולדבוק בה, ח"ו שתתרחק ממנו, רק שתשב באלמנותה ומצפה להינשא עוד אליו, ונשאר הכוח בנפש, ויכול להוליד בה ולחדש חידושים.

ממשיך ה"חיי אדם" וכותב: "כך אומר אני על עצמי, הגם שנסעתי למרחקים והייתי סוחר, אף חכמתי עמדה לי, כי בנסיעתי בדרך דעתי עליה, ובישיבתי בחנות דעתי עליה, ותיתי לי שאפילו בשעת משא ומתן, פעמים הרבה היה דעתי עליה בהרהור פירוש או קושיה". עכ"ד.

גם כשישן נחשב לו שעוסק בתורה

מ"ן החפץ חיים זצ"ל אומר: איתא בגמרא (מכות י). שמלאך המוות לא יכול היה להתקרב אל רב חסדא היות ולא פסק פומיה מגירסא.

וקשה, וכי רב חסדא לא ישן? וכי הוא לא אכל? ומה עם שאר צרכי האדם?

אלא, התירוץ הוא פשוט: כשרב חסדא אכל, הוא כיוון רק כדי שיהיה לו כח ללמוד תורה, וכן בכל מעשיו כיוון רק לתורה, לפיכך היו כל מעשיו של רב חסדא נחשבות כמו לימוד תורה!

המאמין לא יבטל מקביעותו בתורה

המאמין, לא יעלה על דעתו להפסיד תפילה בציבור או לבטל מתורתו לצורך עסקיו, שהרי כל יגיעתו אינה אלא כי כן ציווה המלך, ומדוע יבטל מחמתם תורה ותפילה המחויב בה גם כן?

וכבר אמר הגאון הקדוש ה'חזון איש' זי"ע לבאר עד היכן חובת ההשתדלות, על פי משל, לאדם התוקע מסמר בכותל, כל זמן שהמסמר נכנס לעובי הקיר, ממשיכים להכות בו לתקעו עמוק יותר, אמנם ברגע שרואים שהמסמר הולך ומתעקם, מפסיקים מלהכות בו, כי אז תגדל עקמומיותו. וכך הוא בענין ההשתדלות, על האדם לעסוק ולהביא טרף לביתו, עד שרואה כי הדבר מעקמו ומסיטו, ולו רק במעט מדרכי התורה, כגון שעוסק בה על חשבון 'קביעת עיתים' או 'תפילה בציבור', או אז ידע כי עליו לחדול מהשתדלותו זו. (מעשה איש ח"א עמ' רפב).

אדם יכול להציל את חייו ברגע אחד

פעם נענה הרה"ק מראדאשיץ זי"ע בבקרו של יום ואמר: הבה נקבל פניו של האורח הרם והנישא אשר בא אלינו זה לראשונה, ושוב לעולם לא יחזור... ואם תרצו לדעת מי הוא זה ואיזה הוא? הלא הוא 'האי יומא'! כי היום הזה שאנו עומדים בו - לא היה ולא יהיה יותר. וכל אחד ואחד מה שתפס בזה היום בתורה ומעשים טובים - ישאר בידו. **ובספר** 'חובות הלבבות' (שער התשובה פרק י) כתב: משל המשילו הקדמונים, לאדם שהיו בידו מטבעות כסף, והיה צריך לעבור בנהר גדול, התחיל האיש להשליך מטבעותיו לתוככי הנהר, כי חשב שכך יעלה בידו לסתום את

הנהר, אמנם אחר שכבר השליך את כל המטבעות, לבד מאחת שנשארה בידו, ראה כי עדיין מים רבים ועמוקים לפניו - ואין בידו לעבור את הנהר ולהגיע למחוז חפצו. ואז ראה מלח (מנהיג ספינות) אחד שעבר שם עם ספינתו, וביקש ממנו 'קח נא ממני מטבע זו אשר בידי, והעבירני בספינתך אל עברו השני של הנהר'. עשה המלח כדבריו, והביאו למחוז חפצו תמורת המטבע האחרונה שנשארה בידו.

הנה, "חכם" זה זכה להציל את עצמו בהזדמנות האחרונה שנקלעה בידו, ואף אחר שנהג כשוטה גמור המאבד כל מה שנותנים לו, מכל מקום בשעה אחת וברגע אחד תפס והציל את עצמו... ומכאן ילמד כל אדם שלא יאמר: הן איבדתי גם איבדתי את כל ימי ושנותי בשטויות והבלים, הרחוקים כרחוק מזרח ממערב מעבודת הבורא, ומה אעשה עתה? כי אדרבה, במטבע האחרון וברגע האחרון ישכור אניה להפליג בלב ים, ויגיע בסייעתא דשמיא למטרתו ולמחוז חפצו לתכלית הטוב.

אם אין פרנסה - סימן שאין תורה

הנה אמרו חז"ל (אבות ג, יז): 'אם אין קמח אין תורה', ומבאר האור החיים הקדוש (ריש בחקותי) אם 'אין קמח' שחסר לאדם שפע הפרנסה, הרי זה סימן ש'אין תורה' - שאינו עוסק בתורה.

ושואל ה'דברי ישראל' על דברי המשנה הנ"ל 'אם אין קמח אין תורה אם אין תורה אין קמח' - וכי מי קודם למי? ומשיב, כי כל אדם לפי דרגתו. המון העם ישכימו בבוקר ויאמרו תחילה 'אם אין קמח אין תורה', תחילה נפנה לעסקינו, נמלא אסמינו ב'קמח' ואח"כ נעסוק בתורה. לעומתם דרך עובדי ה' היא, שמתחילה יאמרו אם אין תורה, ורק אח"כ יפנו לעסוק במשא ומתן. וזהו 'אם בחוקותי תלכו' - שתעסקו תחילה ב'חוק' שלי שהוא התורה, אז ונתתי גשמיכם בעיתם.

מעשה נורא על זכות קביעת עיתים לתורה שהציל ממוות

מעשה ביהודי שעשה תורתו קבע ומלאכתו עראי, ולמרות שנאלץ לעסוק ביגיע כפיו במשך רוב שעות היום כדי לכלכל את בני ביתו, קבע עתים לתורה והשתתף בשיעור גמרא מדי יום ביומו. 'שיעור' זה היה אצלו לחוק ולא יעבור, מעולם לא החסיר אפילו פעם אחת מלהשתתף בשיעור.

ויהי היום, ואחיו היחיד עמד להכניס את בנו תחת החופה בשעה טובה ומוצלחת, כאשר מקום עריכת הנישואין נקבע לעיר אחרת. לגודל הקרבה בין האחים הוכרח היהודי להופיע בחתונת בן אחיו משעת 'קבלת הפנים' ועד לאחר ה'שבע ברכות' שלאחר הסעודה. אך דא עקא, שאל האיש את עצמו 'ותורה מה תהא עליה?' והרי לשם הופעתו כבוד בחופה, יצטרך להחסיר באותו יום מהשיעור הקבוע. בכבוד ראש, ניגש אל מגיד השיעור ושאלו מה עליו לעשות, האם יפקד מקומו בשיעור או שמא בחופת בן אחיו? חשב מגיד השיעור קמעא, ואחר כך ענה ואמר: הבה איעצך כיצד תוכל לקיים שניהם. הנה יש ברשותי קלטת בה הוקלט השיעור מהמחזור הקודם בדף שנלמד כאן למחר, אתן לך את הקלטת, ואתה תשמע אותה בדרך נסיעתך לחתונה, ונמצאת מקיים 'ובלכתך בדרך' בהידור רב, וכך תצא ידי שניהם - את שיעור התורה לא החסרת, ומהחתונה לא נפקד מקומך. ותרב שמחת היהודי, כי כבר אמרו הקדמונים 'אין שמחה כהתרת הספיקות'.

למחרת היום בעת הצהריים, נכנס היהודי עם כל בני משפחתו לרכבו, והחל בנסיעה לקראת החתונה הגדולה, בד בבד, הוא הפעיל את הרשמקול והאזין לשיעורו הקבוע בגמרא. תחילת הדרך עברה עליהם מתוך דברי תורה בהתרוממות הרוח, אך לא עבר זמן רב, ומיודענו מוצא את עצמו נוסע מאחורי משאית גדולה אשר לאחוריה התנוסס שלט המזהיר כי "מטען חריג וכבד לפניך" וכך החלה הנסיעה להפוך לזחילה מרגיזה על הכביש, מבט קצר בשעון הראה ללא ספק, כי אם ימשיכו בדרך זו, יגיעו מאוחר מאוד לחתונה. בלית ברירה, החליט הלה לעקוף בדרכו את המשאית, אף שהיה זה במקום האסור בעקיפה. למותר לציין, כי איסור גמור לנהוג כן, וחמירה סכנתא מאיסורא, אך אין כאן המקום לדון את האדם בשעת דוחק ולחץ, ואכן, משבדק את הדרך הנגדית וראה כי ריקה היא מכל רכב הבא ממול, כבר החל לסובב את הרכב בכדי להיכנס לנתיב הנגדי, אלא שלפתע נשמע באזנו קול יללה של סירנה משטרתית, כמובן שתיכף ומיד הוא ביטל את מחשבתו הראשונה ושב לנתיבו באופן מידי. אלא שבאותו רגע נגלה לפניו מראה מחריד, מהצד הנגדי הגיעה לפתע משאית במהירות עצומה, באופן שברור היה לכל הנוכחים כי אילו ח"ו היו נשארם על אותו נתיב עוד רגע קט - היו כל בני המשפחה עולים למנוחתם בגן עדן...

כראותו את הנס הגדול הודה לה' על כל חסדיו, ושמח בלבו על חייו שניצלו, ואף כבר היה מוכן לשלם לשוטרים כל קנס אשר יושת עליו. אמנם, כאשר התעשת, התבונן במראה לראות היכן היא אותה ניידת משטרה שיללה לפני רגע, אך לא ראה מאחוריו דבר. והי לפלא.

אדהכי והכי, נטתה המשאית מהדרך ופינתה עבורו מקום לנסוע ברווח, וב"ה הגיע למקום החתונה בעוד היום גדול... אחר הדברים האלה, עשו את דרכם לחזור לביתם. על אם הדרך החליט האברך לחזור על תלמודו, והדליק שוב את הקלטה, כאשר הגיעו לאותו קטע ששמע בהלוך, שמע הוא לפתע שוב את יללת הסירנה המשטרית, ומיד נפלה בו ההכרה, כי לא היתה זו ניידת אמיתית שנסעה מאחוריו, אלא שלפני כמה וכמה שנים, כאשר מסר מגיד השיעור את שיעורו המוקלט, חלפה על יד בית המדרש ניידת משטרה, שהקולות שבקעו ממנה הוקלטו אף הם. ובכך הזמין לו הקב"ה את הצלתו מבעוד מועד, והכל בזכות שמירתו על קביעת העיתים לתורה, כי מוצאי מצא חיים (משלי ה, לה).

"אם בַּחֲקָתִי תֵּלְכוּ וְאֵת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וְעֲשִׂיתֶם אֹתָם" (כו, א).

להתקדם, לא לעמוד

צריך לידע כי בתורה ובמצוות אין "לעמוד", אלא צריך להתקדם ולילך הלאה והלאה, ולהיות בבחינת 'בני עליה'. אם עומדים במקום, פירושו שהאדם יורד בעבודת השם יתברך, ולכן צריך תמיד לילך ולהתקדם. וזהו שאמר: "אם בחקותי" - "תלכו" דהיינו תתקדמו ולא תעמדו במקום, אז ונתתי גשמיכם וכו'.

וכבר אמרו רז"ל, כי כל מצוה שהאדם יכול לקיים - יקדים ויזדרז לקיימה, ומצוה שאינו יכול לקיים עתה, יצפה ויחכה וישתוקק ויצפה לרגעים היקרים שתזדמן לפניו המצוה. וזהו שאמר: אם בחקותי תלכו, אלו המצוות שאתה יכול לקיים עתה, ימהר ויזדרז לקיימם. והמצוות שאינו יכול עתה לקיימם, על זה אמר: "ואת מצוותי תשמרו", מלשון (בראשית לו, יא): ואביו שמר את הדבר, שמצפה וממתין מתי יבא לידו ויקיימנה. כי האוהב את המלך יחשוב תמיד מתי תבוא לידו אפשרות לעשות את רצונו ולהתקרב אליו, ואז גם אני אעשה זאת לכם, לברך אתכם בכל מיני ברכות - "ונתתי גשמיכם בעתם" וכו'.

ומרן ראש ישיבת פורת יוסף כמוה"ר יהודה צדקה זצוק"ל פירש כך: הנה ידוע, כי ההפרש בין אדם לבהמה הוא, שהאדם לא נולד מושלם, מיד כשנולד עדיין אינו יודע לאכול ולדבר, ולא ללכת, ולאט לאט הוא מתפתח עד שמגיע לשלימותו, מה שאין כן הבהמה, 'שור בן יומו קרוי שור', מיד עם לידתה כבר מתנהלת היא לבד.

ללמדנו בא, כי הבהמה לא נולדה לעבוד על שלמות, אלא כפי שהיא ביום לידתה כך נשארת היא עד יום מותה, מה שאין כן האדם נולד חסר בכדי שיעבוד להגיע לשלמות, ועל כן כל יום ויום בחייו עליו להיות הולך ומוסיף. וביארו המפרשים, כי זו הסיבה שהבהמה עיניה למטה, היות שאין לה כל השתלמות עליונה ורוחנית, וכל שאיפתה היא רק למטה - לאכול ולאכול, ולכן עיניה למטה בארץ כי משם היא נוזנית, מה שאין כן האדם שענינו למעלה והולך בקומה זקופה, כי מטרתו היא לעלות ולהתעלות.

וזהו: "אם בחקותי תלכו". כלומר, האדם נברא על מנת ללכת ולא לעמוד באותו מצב, כי אם להוסיף ולהתקדם. ישנם בני אדם שאמנם הם נראים כהולכים ומתקדמים, אבל זה רק בעניינים גשמיים, בענייני עולם הזה, ובכך הם דומים לבהמה. לא כן האדם השלם, ההולך ומתקדם בתורה ובמצוות ובעניינים רוחניים, כי זו היא עיקר יצירתו. וזהו מה שכתוב: "אם בחקותי תלכו", כלומר, על האדם ללכת דווקא 'בחקותי', ובזה עליו לעלות ולהתעלות.

ועל פי זה נראה בס"ד לבאר מאמר רבותינו (סוף מסכת נדה ומסכת מגילה): תנא דבי אליהו, כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא, שנאמר (חבקוק ג, ו): "הליכות עולם לו", אל תקרי הליכות אלא הלכות.

וצריך להבין, אם כן למה כתב הנביא "הליכות" היה לו לכתוב 'הלכות'? אלא בא ללמדנו, כי לא די בכך שיקיים את ההלכות, אלא צריך שיהיו אלו גם "הליכות". כלומר, שתמיד יהיה במצב של הליכה, ולא יעמוד במקום אחד.

עוד נראה לבאר, כי בא ללמדנו שגם על ההליכה מקבלים שכר. על דרך שביאר מורנו ורבנו הגאון ר' עזרא עטייה ע"ה על הפסוק (איוב לד, יא): "כי פועל אדם ישלם לו, וכאורח איש ימציאנו". כלומר, לעתיד לבא ישלמו על הפעולות הטובות שעשה כל אחד, ולבסוף יתנו לו גם על "אורח איש", כלומר על ההליכות שהלך אדם בעשותו את המצוות, וזהו: "וכאורח איש ימציאנו". ע"כ.

"אם בַּחֲקֹתַי תֵּלְכוּ וְאֵת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וְעֵשִׂיתֶם אֹתָם" (כו, ג).

המאור שבה יחזירכם למוטב

"אם בחקותי תלכו - יכול זה קיום המצוות? כשהוא אומר ואת מצוותי תשמרו, הרי קיום המצוות אמור, הא מה אני מקיים 'אם בחקותי תלכו' - שתהיו עמלים בתורה" (רש"י).

אדם מישראל, אפילו אם אינו מדקדק וזהיר במצוות, כל זמן שעמלו בתורה, גדול תלמוד שמביאו לידי מעשה, וסופו לשוב ולעשות רצונו של מקום. וזהו: "אם בחקותי תלכו" - שתהיו עמלים בתורה, אז ממילא "ואת מצוותי תשמרו ועשיתם אותם" - המאור שבה יחזירכם למוטב, ולא עוד, אלא שדברי תורה מצרפים את לומדיה, עד שיושבים ומצפים מתי תגיע מצוה זו לידינו ונקיימנה.

"אם בַּחֲקֹתַי תֵּלְכוּ" (כו, ג).

למה התינוק לומד במעי אמו?

מובא בספר 'פנינים משולחן הגר"א': אם בחקותי תלכו, אמרו חז"ל (ויקרא רבה, פל"ה סי' ז): הלמד תורה שלא על מנת לעשות, נוח לו שנהפכה שלייתו על פניו ולא יצא לאויר העולם, שנאמר (דברים ה, א): תשמרון לעשות. ואמר אחי הגאון ז"ל, שהוא על פי מה דאיתא במסכת נדה (ל:), שכאשר התינוק במעי אמו, מלמדין אותו כל התורה. כיון שיצא לאויר העולם, בא מלאך וסוטר. ולכאורה צריך עיון, מה תועלת יש במה שמלמדים אותו, אם אחר כך משכחין אותו, והוא כמי שלא למד כלל?!

אמנם נראה, על פי מה שכתב ה'אלישיך' הקדוש על מה שאנו אומרים בתפילה ותן חלקנו בתורתך, לפי שכל הנשמות עמדו על הר סיני וקבלו כל אחד חלקו בתורה, וזהו שאמרו חז"ל (מגילה ו:) יגעתו ומצאתי - תאמין, 'מצאתי' דווקא, כמי שמוצא אבידה, לפי שהוא חלקו. ולפי זה, אם לא היו מלמדין אותו במעי אימו, לא יכול היה למצוא רק על ידי יגיעתו, ומאידך, אם לא היה שוכח - לא היה צריך ליגע, ואם כן בטל שכר ועונש. לכן מלמדים אותו חלק תורתו במעי אמו, וזה נקרא 'כל התורה', רוצה לומר כל חלק נשמתו.

ובצאתו לאויר העולם התורה משתכחת ממנו, ואחר כך על ידי יגיעתו מוצא אבדתו. ובוהו יובן, 'כל הלומד תורה שלא על מנת לעשות - נוח לו ולא יצא לאויר העולם', כי בשביל הלימוד בלבד לא היה צריך לצאת לאויר העולם, כי גם במעי אמו למד כל חלקו. לא כן המקיים, שהוא משלים את כוונת הבריאה, מה שלא היה יכול לקיים בעודו במעי אמו הגם שלמד אותה.

ובנוסף אחר: יש לתת טעם וסברא מה ראה ה' הטוב על ככה, ללמד לאדם בתחילה כל התורה כולה טרם צאתו לאור עולם, ולהשכיחה שוב ממנו כשבא לאויר העולם, והלא דבר הוא? ושמעתי בשם הגאון רשכבה"ג, התנא האלקי מוהר"א מווילנא זלה"ה, כי טוב מאד עשה ה' בהשגחתו יתברך, ללמד לאדם טרם צאתו לעולם השפל מלא הבל וריק ותהו, את כל התורה כולה, כי אילולי כן, כל בריה ולשון לא היתה יכולה להשיג רוחניות התורה וקדושתה ואצילותה, והיה מן הנמנע להשיג עמקי סודותיה, ולפיכך מלמדין אותו כל התורה כולה טרם צאתו, כאשר עדיין אינו מלוכלך בחטא ויכול הוא להשיגה, ואחר כך כשלומדים עמו בעולם הזה, נשמתו נזכרת במה שלמדה כבר ונקל לה להשיגה, כי נזכר האדם מה שלמד כבר. וזהו אומרם: יגעתו ומצאתי תאמין, כי מציאה שייך רק על דבר הנאבד, והיינו התורה שלמד האדם ושכחה כשסטרואו על פיו, ואחרי היגיעה שוב הוא משיג חלקו, והיינו 'יגעתו ומצאתי' את הנאבד.

ומה שהוצרך לסטור על פיו ולשכחו, גם הוא לטובת האדם ומחסדי האל יתברך. כי אילו בא האדם לאור העולם ותלמודו בידו, והיה יודע כל התורה כולה בלי עמל ויגיעה, לא היה מקבל שכר עליה, אבל עתה שהוא צריך לחזור אחריה, ולטרוח בה ולהגות בה יומם ולילה, הוא מקבל שכרו מושלם, בזה ובבא. עד כאן דברי הגאון הנ"ל זלה"ה, ודברי פי חכם חן ושפתיים ישק.

"אם בַּחֲקֹתַי תֵּלְכוּ" (כו, ג).

ההולך בחוקי התורה - לא יצטרך לרופא

כתב הרמב"ן אודות מעלתם של ישראל כאשר ילכו בחוקי התורה, וז"ל: והכלל, כי בהיות ישראל שלמים והם רבים, לא יתנהג עניינם בטבע כלל, לא בגופם לא בארצם לא בכללם ולא ביחיד מהם. כי יברך ה' לחמם ומימם, ויסיר

מחלה מקרבם, עד שלא יצטרכו לרופא ולהשתמר בדרך מדרכי הרפואות כלל, כמו שכתוב (שמות טו, כו): כי אני ה' רופאך. וכך היו הצדיקים עושים בזמן הנבואה, גם כי יקרה עוון שיחלו - לא ידרשו ברופאים רק בנביאים. אבל דורש ה' בנביא - לא ידרוש ברופאים. ומה חלק לרופאים בבית עושי רצון ה', אחר שהבטיח (שמות כג, כה): וברך את לחמך ואת מימך והסירותי מחלה מקרבך. והרופאים אין מעשיהם רק על המאכל והמשקה, להזהירם ולצוות עליו. והוא מאמרם (ברכות ס). שאין דרכם של בני אדם ברפואות, אלא שנהגו. שאילו לא היה דרכם ברפואות, יחלה האדם כפי אשר יהיה עליו עונש חטאו, ויתרפא ברצון ה'. אבל הם נהגו ברפואות, וה' הניחם למקרה הטבעיים. עכ"ל.

ובכתבי רבי יוסף זונדל מסלנט (עמ' קיד) מובא: שמעתי מפי הרב גרשון ז"ל, כשחלה הרב דוב אחיו של רבנו הגאון החסיד, ואמר רבנו הגאון לרבי גרשון: נלך לבקר את החולה, והלכנו. וכשבאו שם, מצאו שהיו שני רופאים. ואמר רבנו הגר"א: מה לך ברופאים? ה' רופא חולים! ושאל לו הרופא: וכי לחנם ברא השם יתברך רופאים ורפואות? והשיב לו: וכי לחנם ברא חזירים? אלא לערלים וטמאים. כך הרופאים גם כן הם לגויים ולא לישראלים, כי ה' רופא חולים בורא רפואות.

"אם בחקתי תלכו" (כו, ג).

הענוה תנאי לזכות לתורה

תלכו נוטריקון: ונפשי כעפר לכל תהיה, כי אין התורה מתקיימת אלא במי שמשים עצמו כעפר. (תפוחי חיים).

ללמוד וללמד

כתב רש"י: אם בחוקתי תלכו - שתהיו עמלים בתורה. עמל ר"ת: על מנת ללמוד, על מנת ללמד, על מנת לשמור, על מנת לעשות, על מנת לקיים. כי זו מטרת הלימוד, ללמוד וללמד לשמור ולעשות. (ומרת הארץ).

"אם בחקתי תלכו" (כו, ג).

ההבדל בין מלאך לצדיק

אם בחקתי תלכו: הטעם שאדם נקרא "הולך" ואילו המלאכים נקראים "עומדים" ככתוב (זכריה ג, ז): "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה", כי המלאכים יודעים ומבינים טעמי המצוות, ואין להם צורך בעמל ויגיעה, ולכן גם שכרם אינו גדול. לא כן בני אדם, שעמלים ויגיעים בתורה, ואע"פ שאין משיגים טעמים של מצוות כמו שצריך, ומקיימים את המצוות משום גזירת המלך, לכן שכרם מרובה. נמצא שעל ידי קיום החוקים, שאין אדם יודע את טעמם, נקרא האדם "הולך", כי בזה הוא שונה מהמלאך, וזהו: "אם בחקתי - תלכו". (תפארת יהונתן).

להגדיל את כוחות הנשמה

עוד י"ל כי האדם נקרא מהלך. וכמו שהגוף הגשמי הולך וגדל ומתחזק, כן צריכים בני ישראל שנשמתם תלך ותגדל ע"י תורה ומצוות, שהם החיות שברמ"ח אברים ושס"ה גידים, כי כשם שהקב"ה מחדש בטובו בכל יום מעשה בראשית, כך כח הנשמה מקבלת חיות חדשה בכל יום. (שפת אמת).

"אם בחקתי תלכו" (כו, ג).

רמזים בפסוק

בספר מנחת שמואל כתב: א"ם ר"ת אומות מקשים, איה מלככם, אנחנו משיבים, אבינו מלכנו. אבל מלככם, אינו מלך, אלא ממזר. ותיבת בחקתי" הוא ר"ת: במיתה חמורה קטלוהו תלו יתיה.

"אם בחקתי תלכו" (כו, ג).

הגאולה תבוא על ידי התורה והמצוות

אם בחקותי: במלה "אם" מרמזות כל הגאולות והגואלים שהיו ועתידיים להיות לישראל:

בגלות מצרים: אהרון משה.

בגלות פרס: אסתר מרדכי.

בגאולה העתידה: אליהו משיח.

וזה שאומרים בהלל (תהלים קיג, ט): "אם" הבנים שמחה, שנזכה בקרוב לשמוח בביאת גואל צדק במהרה בימינו.

ורמזה התורה את גאולתנו בפסוק זה: "אם בחקותי תלכו" - ללמדנו, שהגאולה תבוא לישראל על ידי לימוד התורה ושמירת המצוות. (מנחה בלולה).

המקיים מצוות התורה - אומר הקב"ה כאילו עשאי

כתב בזוהר הקדוש (ק"ג). וז"ל: אם בחקתי תלכו - דא תורה שבעל פה, ואת משפטי תשמרו, דא תורה שבכתב, ודא הוא כללא דשמא קדישא. ועשיתם אותם, מאי ועשיתם אותם? כיון דאמר 'תלכו' ו'תשמרו', אמאי ועשיתם? אלא, מאן דעביד פיקודי אורייתא ואזיל באורחוי, כביכול כאילו עביד ליה לעילא. אמר קודשא בריך הוא: כאילו עשאי. ואוקמוה. ועל דא - ועשיתם אותם, ועשיתם אתם כתיב. ודאי והואיל ומתערי עלייכו לאתחברא שמא קדישא כדקא יאות. ועשיתם אתם ודאי. עכ"ל.

נביא בזה כמה סיפורים בגודל שמירת המצוות שאין אדם שומע לי ומפסיד:

השבת - מצילה חיים

לפנינו מעשה מדהים הקשור לשמירת שבת, מעשה שהרעיש את העולם היהודי בשנת תשע"ד, והוא מלווה בד בבד בפרשה טראגית בעקבות היעלמותו המוזרה והתמוהה של מטוס נוסעים של "מלזיה איירליינס", שעל סיפוניו היו 239 נוסעים ואנשי צוות:

היעלמותו של מטוס הבואינג של חברת התעופה המלזית היכתה בתדהמה את כל העולם, שעקב אחר החיפושים הקדחתניים, אשר בוצעו ע"י מדינות רבות.

לבסוף, לאחר 16 ימי חיפושים שלא הניבו תוצאות, הודיעו שלטונות מלזיה את ההודעה הטראגית הבאה: "אנחנו נאלצים לקבוע, מעבר לכל ספק הגיוני, כי המטוס שהיה בטיסה 370 של התרסק בדרום האוקיינוס ההודי. אף אחד מהנוסעים ואנשי הצוות לא שרד. כולם מתו. גופותיהם לא נמצאו עד היום".

סוד האסון כנראה לא יפוצח לעולם, אך בקהילה החרדית שבאמריקה ישנה התרגשות עצומה עקב סיפור השגחה מרתק בפרשה זו:

מספר ימים לפני הטיסה הקשה, התקשר למשרד נסיעות איש עסקים יהודי שביקש לטוס ממלזיה לבייג'ינג שבסין, במטוס בואינג 777 החדש.

הוא שמע כי מחיר הטיסה הינו משתלם ביותר עבורו, וביקש מסוכן הנסיעות להזמין עבורו כרטיס טיסה. לתדהמתו ענה לו הסוכן, כי הוא לא מוכן למכור לו את כרטיס הטיסה.

"מה זאת אומרת?! מחובתך לאפשר לי לקנות כרטיס טיסה!" - התקומם איש העסקים.

הסוכן, שהיה אף הוא יהודי, אך בשונה מאיש העסקים, הוא היה שומר תורה ומצוות, אמר ללקוח בהחלטיות: "דע לך, כי אני שומר תורה ומצוות, ואומנם עבודתי היא סוכן נסיעות, אך מכיוון שאני מגלה כעת שמועד הטיסה הוא ביום השבת, הרי אם אאפשר לך לקנות את הכרטיס בכל זאת, אגרום לך לחלל את השבת. לכן איני יכול למכור לך כרטיס טיסה זה. אם אתה מתעקש, עליך לרכוש את הכרטיס בעצמך ישירות מהחברה או מסוכן אחר. לא אני אמכור לך זאת!"

איש העסקים היהודי נדהם מסירובו העיקש של הסוכן, שהיה מוכן לוותר על לקוח בגלל קדושת השבת, אך לא התייאש.

הוא פנה לבצע את הקנייה בעצמו, ובעודו עושה את דרכו לשדה התעופה לדלפק החברה המלזית, החל מהרהר שוב ושוב, כיצד יתכן שהסוכן הדתי עשה מעשה שכזה רק למען קדושת השבת...

לאחר זמן קצר, הוא החליט בלב שלם: "אני מוותר על הטיסה המיועדת לשבת ואטוס בטיסה שלאחריה".

ואכן, מיד הוא שלח מייל משדה התעופה לסוכן הנסיעות הדתי בכדי לשמח אותו, כי בזכותו הוא מוותר על הטיסה בשבת: "ברכות משדה התעופה רבל. יש לי עוד 55 דקות לעלייה על טיסת הביניים שלי. אני חושב מחדש על התוכנית. אתה צודק שאני צריך להתחשב יותר בדת. לכן אני אסתדר ואבטל את הטיסה של הלילה ליל שבת - מקואלה (בירת מלזיה) לסין. אשאר בקואלה ואשמח להמלצות לארוחה בליל שבת".

הסוכן קיבל את המייל והיה מאושר מאוד. הוא בירכו על החלטתו ואיחל לו כל טוב.

לאחר יומיים, התעורר איש העסקים בבוקר, ושמע בתקשורת כי אבדו בפתאומיות עקבותיו של המטוס המלזי, וכי יתכן שטבע באוקיינוס ההודי או נחטף ע"י טרוריסטים (כך לפחות חשבו, לאחר שהתברר ששניים מהנוסעים היו בעלי דרכונים מזוייפים). ההיעלמות הפכה משעה לשעה יותר ויותר בלתי ניתנת לפיצוח, במיוחד לאחר שהתגלה תוואי המטוס לפי אותות הלוויינים. וזו הפכה בן־רגע לפרשה המסתורית ביותר בהיסטוריית התעופה העולמית. אמצעי חיפושים מן המשוכללים והמתקדמים ביותר, שגויסו ממדינות רבות, לא הצליחו לאתר אפילו שביב כנף או את שברי המטוס עד עצם היום הזה.

איש העסקים שלנו היה נרעש ומבוהל. הוא מיהר לשלוח מייל לסוכן הדתי וזה תוכנו: "אלוקים אדירים! אתה שמעת מה שקרה לטיסה 370 של? אני לא יכול להפסיק לחשוב על זה! זה נס אמיתי! אתה מציל חיים אמיתי! אני לא יכול לחשוב יותר. נדבר בשבוע הבא. לא יודע איך להודות לך".

הסוכן הגיב: "אני כל כך שמח בשבילך. לא אני מציל החיים, אלוקים והשבת הצילו את חיך. אתה חייב להם!"

במאמר שנחשף סיפור זה, מצורפים צילומי מסך מתכתובות המייל שבין איש העסקים לסוכן. הכותב הביע את התרגשותו באמרה: "יותר מששמרו ישראל את השבת - השבת שמרה על ישראל".

נחזק את בני משפחתנו בשולחן השבת, כי זכות גדולה היא לשמור את השבת, אשר בעבורה זוכה האדם לשמירה, ברכה והצלחה לכל ימות השבוע. כמה צריכים אנו להיות מאושרים ששומרים אנו את השבת. נמשיך להתעלות ולחזק את השבת! (ברכת דוד, אמור).

ח"י רגעים שהצילו חיים

ביום כ"ג אלול תשס"א, השתלטו מחבלים על מספר מטוסים, ועל ידם ביצעו פיגועים אכזריים בארה"ב, שניים מהמטוסים פגעו ומוטטו את הבניינים הידועים בשם "מגדלי התאומים" הנמצאים בניו - יורק. המטוסים פגעו במתכוון ע"י מחבלים צמאי דם, בהפרש של רבע שעה, פרק זמן שהציל חיי אנשים רבים שהספיקו לברוח מהבנין השני שטרם נפגע.

מה גרם לעיכוב של רבע שעה שהציל חיי אנשים רבים? ובכן, מעשה שהיה כך היה, ר' דיוויד מילר הוא איש עסקים צעיר, אשר נאלץ מעת לעת לטוס ברחבי ארצות הברית לפגישות עסקים, מלבד מזוודת המסמכים שלו ותיק ההיגיינה, הוא החזיק צמוד לגופו את תיק התפילין, העטוף בקטיפה, שעליה רקום. ש. - באותיות זהב, ראשי תיבות של שמו באנגלית. יהודי יקר זה מקפיד שלא להפסיד תפילה במניין, שלא לדבר על מסירותו לומר קריאת שמע בזמנה.

באותו היום' היה אמור ר' דיוויד לטוס בטיסה של חברת "יונייטד", טיסה מספר 175 - לפגישה עסקית ממנה היה עתיד לעשות רווח כספי גבוה. שש שעות טיסה הפרידו בינו לבין העסקה, הוא המתין בטרמינל אחוז תזוית, כדי לשמוע בכריזה שהוא יוכל כבר לעלות למטוס, ולאחר פרק זמן לא ארוך, הקריאה המיוחדת נשמעה, ור' דיוויד החזיק בידו השמאלית את כרטיס הטיסה והדרכון יחד עם תיק הצד, ובידו הימנית החזיק את תיק התפילין.

הוא נכנס בזריזות למנהרה המובילה לכבש המטוס, ולפתע נשמע צלצול במכשירו הסלולרי הנמצא בכיס חולצתו, הוא הביט על הצג, וראה כי השם המופיע עליו הוא שמה של אשתו. "כן רבקה", ענה, ובתוך כדי דיבור - הניח את תיק התפילין על כסא עץ שניצב בסמוך, בכדי לסדר את הפלאפון על אוזנו, וכך המשיך לצעוד תוך כדי שהוא מדבר, עלה בזריזות לכבש המטוס, נכנס למטוס והתיישב על כסאו השמור לו. לאחר רגעים מספר, ראה כיצד דלת המטוס נסגרת אחרי הנוסע האחרון שעלה.

"להדק חגורות" - ביקש הקברניט, ור' דיוויד משך את החגורה כדי להדקה למושב, ולפתע פתאום הבחין כי 'תיק התפילין' איננו מונח על ברכיו כמו תמיד. היכן שכחתי אותו הרהר, ואז נזכר שהתיק מונח לא רחוק מכאן - במנהרה המובילה לכבש המטוס. אלא שלהוותו, המטוס התחיל לנוע.

ר' דיוויד הנסער פנה לדייל וביקש: "אנא בקש מהטייס להמתין לי דקה. שכחתי את התפילין שלי במנהרה המובילה למטוס, זה בקושי 20 מטר מכאן".

הדייל השיב לו בנימוס אמריקני: "סליחה אדוני, לא ניתן לממש את בקשתך, ישנו לוח זמנים מדוקדק". אולם ר' דיוויד לא ויתר, ואמר כשהוא מרים את קולו: "אני מבקש לשוחח עם הטייס, זה פשוט לא הוגן, יהודי לא יכול להישאר בלי מצות תפילין".

נוסעי המטוס הצטרפו אף הם ל'מקהלה': "תנו לו לרדת תוך דקה וחצי הוא חוזר עם התפילין", אך קברניט המטוס התעקש ואמר: "סליחה אדוני, אתה לא ממונה פה על לוח הזמנים, עם כל הכבוד לתפילין שלך, לחברתנו יש כללים וחוקים. אנחנו תלויים בלוחות זמנים של נמלי התעופה בעולם ובנתיבי הטיסה".

אך ר' דיוויד לא ויתר, הוויכוח עלה לטונים גבוהים עוד יותר, גם אם נשמרו כללי הכבוד ההדדי, וכך למשך דקות ארוכות. "יכולתי כבר לצאת, לקחת את התפילין ואף לחזור", זעק ר' דיוויד.

בשלב מסוים הקברניט נכנע והודיע לנוסע ה'בעייתית': "שמע, אני פותח לך את הדלת, רוץ לתפילין שלך, אבל תדע שאין לך לאן לחזור. אני נועל אחריך את הדלת וטס, אני לא מוכן להמתין אפילו עשירית השנייה!".

דיוויד ניסה לשכנע שהוא כבר חוזר, שיחוס ויחמול עליו, אך הקברניט בשלו, ר' דיוויד ירד מהמטוס, רץ לכיוון הכסא, לקח את התפילין שלו, ואז הסתובב לאחור, ומיד פנה בריצה חזרה לעבר המטוס, אך זה היה מאוחר מדי, הקברניט מימש את איומו והמריא בלעדיו!

מנועי הסילון הרעישו, ובתאוצה קלה החלה ציפור הברזל בשעטה לקראת מעופה, הבעת אכזבה ניכרה על פניו, כל הרווחים שהיה אמור לקבל מהעסקה נמצאים בסכנה! כך הוא חשב לעצמו.

היום כבר ידוע, לצערנו, כי טיסה 175 של "יונייטד" - מעולם לא הגיעה ליעדה המקורי.

בשעה 8:14 המריא המטוס מנמל התעופה לוגאן שבבוסטון, והייתה בדרכה ללוס אנג'לס, לטיסה זו הצטרפו חמישה חוטפים (מחבלי אל-קאעידה), יחד עם 51 נוסעים ותשעה אנשי צוות. המטוס התרסק אל תוך המגדל הדרומי במרכז הסחר העולמי, בשעה 9:03 בבוקר, 18 דקות אחרי שהמטוס השני התרסק במגדל הצפוני.

התוכניות של המחבלים היו, ששני המטוסים יתרסקו בבנייני התאומים באותו זמן בדיוק, ועל כך הם התאמנו, וזאת בכדי לזרוע הרס גדול הרבה יותר וקטלני. ההדף האדיר מעוצמת הפגיעה יחד במגדלים, בשילוב רוח וחום לוהט, יגרמו לכדור אש ענקי שיתפשט בעוצמה, ויגרום לדליקה בממדים דמיוניים, מה שאמור היה להפוך למגה-פיגוע קטלני גדול בעשרות מונים מכפי שהיה במציאות. מומחים אמרו, כי במצב כזה לא ניתן היה למצוא אפילו ניצול אחד! אם כן מה גרם שהמטוסים לא התרסקו באותו הזמן? ומדוע היה הפרש בפגיעה במגדלים של 18 דקות? הפלא הגדול היה, שדקות ארוכות נמשך הוויכוח בין דיוויד מילר העקשן ובין צוות המטוס.

כמה זמן נמשך הוויכוח? 18 דקות בדיוק, ר' דיוויד חשב, כי הפעם הפסיד עסקה גדולה בגלל התפילין, אבל עכשיו הוא כבר יודע, שלא רק אירע לו נס והוא הציל את חייו, אלא זכה להציל חיים של הרבה מאד אנשים, כי באותן 18 דקות מהזמן שפגע המטוס הראשון במגדל הצפוני, מהבהלה שנוצרה הספיקו להתפנות ולהימלט אלפי אנשים מהמגדל הדרומי, שעדיין לא נפגע, דקות אלו נמשכו כמו נצח, כאשר אף אחד לא העלה על בדעתו שמטוס שני עומד להתרסק, הבהלה עשתה את שלה, אלפי אנשים ניצלו מן התופת האימתנית. הכל בזכות התפילין. (ווי העמודים וחשוקיהם - תפילין, להגר"י זילברשטיין).

כיצד ניצח ראש הישיבה את אלוף השחמט?

ישיבת 'אש התורה' בירושלים, שעת ערב מוקדמת. על דלתו של ראש הישיבה - הגאון רבי נח ויינברג זצ"ל, נקש בחור לא צעיר, מהפנים החדשות יחסית בישיבה המפורסמת. עם כניסתו החדרה, הושיט יד חמה לראש הישיבה, וביקש להיפרד ממנו בתום כמה שבועות בהם ישב בישיבה וטעם מצוף התורה...

אך לא איש כרבי נח ויינברג ימהר לוותר על נשמה יהודית שבאה בהיכלו, וכבר זכתה לטעום מחיי התורה ולהתענג בין סוגיותיה. ידו של הבחור נותרה תלויה באוויר, ורבי נח קרא לו להתיישב ולשוחח. 'אמור לי, מה קרה יקירי? מישוהו פגע בך? התנאים לא מספיק טובים? האוכל? החברותא? אולי שעות הלימוד ארוכות מדי עבורך?' - שאל ראש הישיבה בנועם.

'הכל הכל מושלם, ואני באמת מודה לראש הישיבה על האירוח החם!' - השיב הבחור בחיוך רחב, 'אבל, ראש הישיבה כנראה לא יודע, שאני אלוף ישראל בשחמט. מספר אחד במשחק השחמט בארץ. עתה עומדת להיערך תחרות בינלאומית רבת יוקרה בארצות הברית, ואני רוצה לנסוע ולהתחרות בה, מי יודע - אולי אהפוך להיות אלוף העולם!' - קרא הבחור בעיניים בורקות...

'וואוו!' - קרא ראש הישיבה בהתפעלות. 'אלוף הארץ בשחמט שהה כאן אצלי, במשך כמה שבועות, ואנוכי לא ידעתי!' - פער עיניים מתפעלות. 'אני ממש נפעם ממך, מנחישותך, מכישוריך. הלא ברור שלא אוותר בקלות על כישרון כמוך!'

הבחור חיך במבוכה, כרומז שאין מה לנסות לשכנע, כשראש הישיבה מנצל את הרגעים הספורים למחשבה זריזה ומאומצת, לפתרון השאלה איך ניתן לשכנע את הבחור לוותר על תהילת עולם, ולבחור בתהילה רוחנית קסומה פי כמה. הלא הבחור כבר התקדם כברת דרך, הוא כבר עושה חיל בעולם התורה, לוותר עליו ככה - בשביל תחרות עולמית מיותרת?

לפתע נצנץ במוחו רעיון, והוא פנה אל הבחור ואמר: 'ראה נא, אני לא הולך לוותר עליך בקלות, ולכן - הבה נעשה עסקה. נתיישב שנינו למשחק שחמט, ונקבע בינינו: אם אני מנצח - אתה נשאר בישיבה ומוותר על התחרות. אם אתה מנצח - אני מממן לך את הוצאות הטיסה לארצות הברית. סגרנו?'

'בשמחה!' - השיב הבחור ועיניו נוצצות. הלא ראש הישיבה חסר סיכוי לעומתו, בוודאי יצליח לנצחו על נקלה, ונמצא שהרוויח גם את הוצאות הטיסה לארצות הברית. מה יכול להיות יותר טוב מזה?

הבחור אץ רץ והביא את המשחק, ועל שולחנו של ראש הישיבה, העמוס בספרים בדרך כלל, הוצב משחק שחמט גדול ומהודר. עד מהרה סודרו החיילים, הפרשים, הרצים והטורות איש איש במקומו ועל מכוננו, והמשחק החל. 'ראש הישיבה יהיה ראשון!' - קרא הבחור, זחוח ובטוח בניצחונו המתקרב.

ראש הישיבה הזיז ועוד חייל, לפעמים יצא הרץ באלכסון או שהמלכה בחרה לקפץ מימין לשמאל. חדרו של ראש הישיבה, החדר בו נוהלו שיחות עמוקות אל תוככי הנפש, החדר בו לובנו סוגיות רוחניות כבדות משקל, החדר בו נפתחו לבבות והתעוררו נשמות - הפך לאולם של תחרות שחמט בין ראש ישיבה שבקושי מכיר את הכללים, לאלוף הארץ - גאון השחמט הישראלי...

עוד קריאת 'שח' ועוד אחת, דקה מצטרפת לדקה, והמשחק הסתיים: כנגד כל הסיכויים, באופן על טבעי, בצורה חסרת סיכוי, ראש הישיבה ניצח. הגאון רבי נח ויינברג זצ"ל, ממרומי גילו וגדלותו התורנית, הביס את אלוף ישראל בשחמט!

הבחור היה בהלם חייו. הוא כלל לא חשב על הסיכון הזה, כלל לא הרגיש שהוא נמצא בהימור. אכן כך, ראש הישיבה ניצח, ולפי ההסכם - עליו להישאר בישיבה, לוותר על תחרות השחמט הבינלאומית, על יוקרת תבל נדירה! לפתע חש הבחור כי הוא מקבל מסר שמיימי להישאר בישיבה, שיד כבירה מנווטת אותו להמשיך בין כתליה, ובלב נרגש עמד בדיבורו ושקע בתורה, מותר את השחמט לשעות פנאי מזדמנות, ושוקע כל כולו אל תוך הגמרא, כשהשחמט הולך ונדחק אל שולי מוחו...

חלפו כמה חודשים. ראש הישיבה הרבה להביט על הבחור, לרוות נחת מהנפש שהציל. ואז, ביום מן הימים, ניגש אליו הבחור ושאל את השאלה הגואה בלב כולנו: 'איך ראש הישיבה לקח הימור כזה? מנין היה לראש הישיבה את האומץ לעשות עסקה כזאת, ולהיכנס לדו-קרב במשחק שחמט מול גאון השחמט בישראל? מאיפה התעוזה להיכנס עמי למשחק, ואיך התחולל הניצחון המפתיע שהכריע את גורלי הרוחני לטובה?!' - תמה.

ראש הישיבה חיך, כרומז שציפה לשאלה הזו, והשיב: 'את האמת אגיד לך, אתה צודק לחלוטין. שנים שלא שיחקתי שחמט, ברגע הראשון אפילו לא זכרתי מי הוא זה שרץ באלכסון, והאם הטורה היא זו שמתקדמת בקווים ישרים. ועדיין - התחננתי לבורא עולם שאני רוצה להציל את גורלך הרוחני! כאב לי לאבד נפש יקרה כמוך, לא יכולתי לראות כיצד גאון שעתיד תורני לפניו יעזוב הכל רק בשביל משחק שחמט. הכאב קרע את לבי, התחושה שאני מאבד אותך ייסרה אותי, ולכן - התחננתי לבורא עולם שניהל את המשחק במקומי, שהוא יניע את אצבעות ידיי, שהוא ינצח במשחק, לא אני!'

והוא הקשיב לתפילתי, שמע את אנקתי, וניצח אותך - הציל אותך. לא כי אני גאון בשחמט, אתה היית הגאון ונתרת כזה. אבל בגלל שהיה איכפת לי ממך באמת, בגלל שרציתי לזכות אותך באמת, בגלל שכאב לי לאבד אותך בכל לבי - היה בי את הכח, את העוז. ואפילו את התבונה, לנצח את אלוף הארץ בשחמט. כי זה לא אני, זו הסייעתא דשמיא הנלווית למי שרוצה לקרב יהודים, למי שרוצה לרומם נפשות מבובלות, לחבר אותם לבוראם!

וסיפור מדהים זה, שפורסם בגיליונות 'דרשו', והציטוט מדבריו אלו של ראש הישיבה, כדאי שנראה אותם לנגד עינינו. כי לא פעם המשימה נראית מורכבת, לפנות לאדם זר? להציע לבחור מתקשה לפשט עבורו את הסוגיא? להתנדב להגיד שיעור במקום מרוחק? להפיץ מעלת מצוה כזו או אחרת? לארח משפחה לא מוכרת? - זה עלול להיראות תפקיד שגדול עלינו בכמה מידות!

אבל מזכה הרבים - זוכה בסייעתא דשמיא לא צפויה, על טבעית, יחידה מסוגה, נדירה וייחודית. בורא עולם אתו, מסייע לו, פיו כפיו, ומסיפור זה נלמד כי גם ידיו בידיו... - לכולנו יש את הכח, כולנו יכולים, כולנו מסוגלים - כי אנו לא פועלים לבד, בורא עולם פועל עימנו, מסייע לנו, תומך בנו במלוא העוצמה. הבה נעשה זאת, נגלה את האור שבקירוב יהודים לאביהם שבשמים, ונזכה להיות דבוקים באמת בבורא עולם, ולהשפעותיו הטובות מידו הפתוחה והמליאה! (פניני פרשת השבוע).

מי הפיל אותך מהגשר?

שמענו מפי הרה"ג רבי חזקיהו מישקובסקי שליט"א:

מאות סיפורים מרתקים ומעניינים אפשר לספר על מה שהתרחש באותה רבע שעה קריטית, שבה הוזמן הרב נח וינברג לדבר בפני סטודנטים.

סטודנט אחד הצהיר בפתח דבריו בפני רבי נח, שהוא מסתדר מצוין עם ריבונו של עולם, ואין לו צורך ללמוד יהדות ולקיים מצוות.

כהזכחה לדבריו סיפר הסטודנט:

"נסעתי על גבי אופניים באוטוסטרדה. בדיוק כשנסעתי לאורכו של גשר גדול, עברה לידי משאית שנסעה במהירות גבוהה. מההדף שנוצר - הושלכתי אל מתחת לגשר. צעקתי לאלוקים שיציל אותי, ונעצרת עם האופניים על גבי סלע באמצע מדרון. שוב פניתי לאלוקים, וביקשתי שיוציא אותי מהסלע, ותוך כמה דקות הגיעו אנשים, והצילו אותי משם, וקמתי ללא כל שריטה.

הנה, ריבונו של עולם מסתדר איתי מצוין. הוא עשה לי נס אף על פי שאיני שומר תורה ומצוות". סיכם הסטודנט.

רבי נח פנה אליו, והפתיע אותו בשאלה: "רגע, ומי הפיל אותך אל מתחת לגשר? מישהו אחר, או אותו ריבונו של עולם שהציל אותך - הוא זה שהפיל אותך?!"

המשיך רבי נח: "ולמה הוא הפיל אותך? ולמה הוא הציל אותך? אולי הוא רוצה שתחשוב על הקשר שלו אליך?! בוא והישאר כאן שבועיים, ותלמד עליו ועל הקשר שהוא רוצה עימך!"

הסטודנט שוכנע ונשאר - אך לא רק לשבועיים. הוא היה לתלמיד מן המניין בישיבה, והפך לשומר תורה ומצוות. (הובא במוסף שבת קודש אמור ס"ט עמוד 15).

"אם בַּחֲקֵתִי תִלְכוּ וְאֵת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וְעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְנָתַתִּי גִשְׁמִיכֶם בְּעֵתָם וְנָתַנָּה הָאָרֶץ יְבוּלָה וְעֵץ הַשָּׂדֶה יִתֵּן פְּרִי" (כו, ג-ד).

השפע למקיימי התורה

כתב האור החיים הקדוש (אות כט): על האדם ללמוד מחוקות שמים והמזלות, וכפי שכתוב בתהלים (ה, ד): "כי אראה שמך מעשה אצבעותיך ירח וכוכבים אשר כוננת", כיצד השמש, הירח והכוכבים לא משנים בזמן ואינם מאחרים, ובדיוק באותו רגע שצריכים לצאת - יוצאים, ועוד: "ששים ושמים לעשות רצון קוניהם", כשעושים הם את רצון הבורא - עושים באהבה ובשמחה.

ועל האדם ללמוד קל וחומר: ומה אלו, שאין להם שכר ועונש, עושים את רצון הבורא באהבה ושמחה וזריזות, האדם שהוא חייב בעבודת ה' ויש לו שכר ועונש, על אחת כמה וכמה שצריך לעשות אותה בשמחה ובאהבה ובלב שלם.

וזהו שאמר: "אם בחקותי תלכו" - אם אתם הולכים כמו 'חקותי' - חקות שמים וארץ, אז יהיה לכם ברכה עד בלי די. וכמו שאמרו במדרש (ויקרא רבה, בחוקתי פרשה ל"ה פ"ב): אמר רבי אבהו פעם אחת עברתי לפני בית הכנסת בלוד ושמעתי את קולו של רבי שמואל בר נחמני שדורש - בשעה שישראל עושין רצונו של הקב"ה הוא פוקד את הארץ פקידה אחת, שנאמר (תהלים סה, ז): פקדת הארץ ותשוקקה. ופעמים שהוא עושה בזכות איש אחד, בזכות עשב אחד, בזכות שדה אחת. ושלשתן בפסוק אחד, שנאמר (זכריה י, א): שאלו מה' מטר בעת מלקוש ה' עושה חזיונים ומטר וגשם יתן להם לאיש עשב בשדה.

ומעשה בימי הורדוס, כאשר בנו את בית המקדש, היו גשמים יורדים בלילות ובשחרית זרחה החמה ונשבה הרוח ונתנגבה הארץ, והפועלין יורדין למלאכתן ויודעין שמעשיהם לשם שמים. (תענית כג).

ומעשה בימי שמעון בן שטח ושלומציון המלכה שהיו גשמים יורדים בלילי שבתות, עד שנעשו חיטים ככליות ושעורים כגלעיני זתים ועדשים ככתרי זהב. וצברו מהן חכמים לדורות הבאים, להודיע כמה חטא גורם, לקיים מה שנאמר (ירמיה ה, כה): עונותיכם הטו אלה וחטאתכם מנעו הטוב מכם. (תענית שם).

וְנָתַתִּי גְשָׁמֵיכֶם בְּעֵתָם (כו, ד).

לכל נפש מישראל יש שפע מיוחד

כתב השפת אמת (פרשת בחוקתי תרמ"ג) כי יש לכל נפש מישראל שפע מיוחד, וכמו כן יש בכל שעה שפע מיוחד, וכן לכל מקום. ועל ידי התורה יכולים להעלות ולדבק כל הדברים בשרשם. וזהו: גשמיכם - המיוחד לכם, בעתם - המיוחד לאותו השפע, וזו עיקר ההבטחה, שבכח התורה נוכל להעלות הכל לשורש.

וְנָתַתִּי גְשָׁמֵיכֶם בְּעֵתָם (כו, ד).

ארץ ישראל - מקור השפע

בעתם - בשעה שאין דרך בני אדם לצאת, בלילי רביעיות ובלילי שבתות (רש"י). וכתב בספר באר יוסף מהגאון ר' יוסף צבי סלנט זצ"ל הנה דייקו חז"ל כאן על הלשון שאמר 'גשמיכם', לומר שרק בארץ ישראל ירדו גשמים ושם יהיה השובע ולא בשאר ארצות, כדי שהארצות יבואו ליקח מהם ויעשירום. ואפשר להעמיס עוד כוונה במה שאמר 'גשמיכם', ולא אמר סתם 'ונתתי גשמים', לומר שהגשמים יהיו שלכם ובזכותכם, ולא בזכות הבהמות ובעלי החיים. וכמעשה המובא במדרש רבה (פרשת אמור פרשה כז), באלכסנדר מוקדון שבא למדינת אפריקי, וראה שני בני אדם באים לדין לפני המלך, שהאחד קנה חורבה מחברו, וחפר ומצא בה אוצר, ורצה להחזיר את האוצר לחברו שמכר לו החורבה, וטען כי קנה רק את החורבה ולא את האוצר. ואילו חברו טען כנגדו, כשם שאתה מתיירא מעונש גזל - כך גם אני מתיירא, ודעתי היתה למכור החורבה וכל הנמצא בתוכה. והמלך עשה פשרה ביניהם, שיתחתנו בנו של זה עם בתו של זה והאוצר יהיה לבניהם.

תמה אלכסנדר על פסק הדין הלזה, ואמר למלך: אילו היה מזדמן דין זה במדינתי, היו מסירים ראשו של זה ושל זה, והאוצר היה ניתן לבית המלך. שאל אותו מלך אפריקי לאלכסנדר: האם החמה זורחת בארצך? והאם הגשמים יורדים שם? ומשהשיב לו אלכסנדר בחיוב, אמר לו המלך, כי בודאי זריחת השמש וירידת הגשמים בארצו ומה שהארץ נותנת יבולה, כל זה בזכות הבהמות, משום (תהלים קמה, ט): ורחמינו על כל מעשיו.

וסיים שם במדרש: הדא הוא דכתיב (תהלים לו, ז): אדם ובהמה תושיע ה'. אדם בזכות בהמה. נמצא לפי זה, כי אפשר שירדו גשמים כסדרן והארץ תתן יבולה - רק בזכות הבהמות ובעלי החיים שמרחמים עליהם מן השמים, ובני האדם ניזונים בזכותם. אולם כשירדו גשמים בעתם בלילי רביעיות ולילי שבתות הוא בזכות בני האדם, וזהו: גשמיכם בעתם.

וְעֵץ הַשָּׁדֶה יִתֵּן פְּרִיֹו (כו, ד).

ללמוד מתוך שמחה ושירה

עץ רומז לתורה, שנאמר (משלי ג, יח): עץ חיים היא למחזיקים בה. ועץ השדה בגימטריא: תלמוד ע"ה. פריז נוטריקון: ושפתי רננות יהלל פי. לומר, כי לימוד התורה צריך להיות בקול ומתוך שירה וזמרה. (אמרי חיים).

"וְהָשִׁיג לָכֶם דִּישׁ אֶת בְּצִיר" (כו, ה).

לימוד התורה מכניע את היצר

ע"י העמל בתורה מכניעים את יצר הרע. כמו שאמרו (קידושין ל): בראתי יצר הרע - בראתי לו תורה תבלין. הסממן הגדול להכניע את יצר הרע הוא התורה הקדושה. ורמזו זאת בפסוק: והשיג לכם דיש - אותיות שד"י, את בציר - אותיות ביצ"ר. כי ע"י שמקיים 'בחקותי תלכו שתהיו עמלים בתורה', זוכה ששם שד"י ברוך הוא מכניע את היצר הרע. כי אותיות 'יצר' במילואם כזה: יו"ד צד"י רי"ש והוא סופי תיבות: שד"י. לומר, שע"י שם שד"י מכניע את היצר הרע. וזהו שאמר: והשיג לכם די"ש שהוא שם שד"י - את בציר אותיות ביצר.

וכה כתבו (סידור האר"י קול יעקב) בשם האר"י ז"ל, שבכל בוקר, כאשר אדם יוצא מפתח ביתו, יניח אצבעו הנקרא אמ"ה - העולה בגימטריא מ"ו כמספר מילוי שם ע"ב - על שם שד"י שבמזוזה, ויכוין להכניע את היצר הרע כח שם שד"י, וכנ"ל.

וכן אמרו (ע"י דגל מחנה אפרים פ' בשלח) על הפסוק (ישעיהו נה, א): כל צמ"א לכו למים, 'צמא' גימטריא: 131, גימטריא: סמא"ל. 'לכו למים', ואין מים אלא תורה. לומר שע"י לימוד התורה - מכניעים את הס"מ.

"וְאֶכְלְתֶם לַחֲמֶם לְשִׁבְעִי" (כו, ה).

גם כששבעים אוכלים לחם

אפשר לומר, שכל כך יהיה להם הלחם עשוי ומתוקן, והארץ מוציאה החיטים טעימים ויפים כל כך, עד שאפילו אם האדם כבר שבע - יכול הוא לאכול את הלחם לבדו, על דרך (מגילה ז): 'רווחא לבסומי שכיח'. וזהו שאמר: ואכלתם לחמכם לשובע, אף שתהיו שבעים. ועל דרך שפירשו את הפסוק (בראשית מט, כ): מאשר שמנה לחמו והוא יתן מעדני מלך. ופסוק (דברים ה, ט): אשר לא במסכנות תאכל בה לחם. ודוק. (נחל קדומים).

"וְנָתַתִּי שְׁלוֹם בְּאֶרֶץ" (כו, ו).

עשו גי' שלום הקב"ה יפיל וישפיל אותו לארץ

אמרו חז"ל, עתיד השם יתברך בזמן הגאולה, להכניע ולהפיל את שר עשו ושבעים אומות העולם תחת יד ישראל, כמו שכתוב (ישעיהו מט, כג): "והיו מלכים אומניך". וזהו: ונתתי שלום בארץ, רצונו לומר, כשיפיל ויכניע את שרו של עשו, שהוא כמספר: 'שלום' [376], אז: ושכבתם לבטח בלי שום חטא, מכיון שאבדו המשטינים והמחטיאים, וע"י זה תהיו נקיים מחטא. כמו שאמרו רז"ל (סוכה נב). לעתיד לבא מביא הקב"ה את היצר הרע ושוחטו בפני הרשעים ובפני הצדיקים וכו'.

"וְנָתַתִּי שְׁלוֹם בְּאֶרֶץ" (כו, ו).

"עושה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו"

מתפללים אנו בסוף תפילת שמונה-עשרה ובסוף ברכת המזון: "עושה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו". בכך שאנו חפצים בשלום - הדבר מובן. אבל מדוע לתלות זאת בכך שהוא עושה שלום במרומיו? אלא, דבר גדול צפון כאן, הסכיתו ושמעו. כך פתח הגאון הצדיק רבי יעקב גלינסקי זצ"ל את דרשתו:

כידוע, כל בריה שאין בה עצם - אינה מתקיימת י"ב חודש. ישנו סוג של זבוב, הנושך כצרעה ושמו 'בקא', שאינו חי אפילו יממה! וכך אמר רב (חולין נח): "לית בקא בר יומא", לא תמצא ממין זה מי שהשלים יומו!

והקשה רב פפא לאב"י, והלא ישנו פתגם השגור בפי העם: שבע שנים מרדה ה'בקית' על בעלה, באמרה: ראית לאדם שמן שעלה מן הנהר ומצצת דמו, ולא הודעת לי?! אכלת לבד - תחיה לבדך! שבע שנות רוגו וניכור! ואיך אמרו שאינם חיים אלא יום אחד?

ענה לו: "בשנים שלהם" המדובר. "שבע שנים" שלהם, זו שעה וחצי, שעתיים.

והשאלה נשאלת: מדוע הביאו פתגם זה בגמרא, וכי מפתגמיהם אנו חיים?

אבל דבר גדול השמיעונו, לקח נוקב כל כך - גברת בקא, טיפשה שכמותך! כל חיך הם בסך הכל כמה שעות, ועל מה את מבזבזת אותם? על ריב שטותי עם בעלך, האם אכל לבד או לא?! חסרים לך בני אדם שתמצצי דמם?! על מה את רבה, ואת מי את מענישה! על מה את מבזבזת החיים הקצרים שלך!

הבקית - טיפשה גדולה, אבל אנו - הלא אנו חיים שבעים שנה! ואיך אנו יכולים לבזבז את חיינו על מריבות טיפשיות... אבל "עושה שלום במרומיו" - כאשר נתבונן איך מסתכלים עלינו משם, ממרומים, מעולם הנצח - שכן חיינו קצרים בעיניהם יותר משקצרים בעינינו אנו חיי משפחת בקא! האין הם נדים ומרחמים עלינו?! (להתעדן באהבתך).

"והשבתי חיה רעה מן הארץ וחרב לא תעבר בארצכם" (כו, ו).

מי היא החיה הרעה?

'והשבתי חיה רעה מן הארץ' - זו אגרת בת מחלת וסיעתה דילה. (זוהר הקדוש בחוקותי, דף קיד.).

"וחרב לא תעבר בארצכם" (כו, ו).

עסק התורה מציל מחרב האויב

אמרו בסנהדרין (צד:): על הכתוב (ישעיה י, כו): וחובל עול מפני שמן, אמר רבי יצחק נפחא: חובל עולו של סנחריב, מפני שמנו של חזקיהו, שהיה דולק בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. מה עשה? נעץ חרב על פתח בית המדרש, ואמר: כל מי שאינו עוסק בתורה - ידקר בחרב זו.

וקשה, שלא מצינו בשום מקום כי מי שאינו עוסק בתורה חייב מיתה, ומה שאמרו במסכת פסחים (מט:): כי עם הארץ מותר לנוחרו ביום הכפורים שחל להיות בשבת, ורבי יוחנן אמר עוד, שעם הארץ מותר לקרעו כדג ומגבו - הוא הכל רק על דרך גוזמא והפלגה, להראות גנותן של עמי הארץ שאינם נחשבים למאומה, אבל להרגן באמת, בודאי הוא אסור (עיין תוספות שם, ד"ה ו"א), ואיך גזר חזקיהו על מי שאינו עוסק בתורה שידקר בחרב?

וכתב המהרש"א זצ"ל בחידושי אגדות שם, כי לפי שעכו"ם העוסק בתורה חייב מיתה, וזה שאינו עוסק בתורה, עושה עצמו כעכו"ם, לכן דין מיתתו הוא בחרב, כדין בן נח שמיתתו בסייף, ולא כדין ישראל שמיתתו בארבע מיתות בית דין.

ובאמת לא גזר חזקיהו מיתה על מי שאינו עוסק בתורה, רק רצה לזרוז את ישראל על עסק התורה, משום שסנחריב כבש אז את כל העולם, וגם ביהודה לחם וכבש הרבה ערים בצורות, וחזקיהו בטח בה' אלהי ישראל, שבזכות התורה יצילים מידו, לזאת נעץ חרב על פתח בית המדרש ואמר, תדעו שכל מי שאינו עוסק בתורה, ידקר בחרב זו - היא חרב סנחריב המתהפכת עתה על פני כל הארץ, אבל מי שיעסוק בתורה בודאי יצילנו ה'. וכן היה, שכולם שמעו לו ועסקו בתורה, כמו שאמרו שם, שבדקו מדן ועד באר שבע ולא מצאו עם הארץ, לזאת עשה להם הקב"ה נס, וחובל עול מפני שמן. וזו כוונת הפסוק: וחרב לא תעבר בארצכם כי התורה מצילה מן החרב.

הגר"א מכניע את הפריץ הרשע

פעם אחת עבר הגר"א סמוך לארמונו של פריץ מאותם פריצים שהיו נוהגים להתעלל ביהודים הנתונים לשלטונם. אותו פריץ שראה לפניו יהודי, עטוף בטלית ומעוטר בתפילין, מקלו בידו ותרמילו על שכמו, שיגר את עוזרו להביאו לפניו. 'פתח פיך בשירת מה יפית' נתן עליו הפריץ בקולו. בו ברגע שהגר"א נענה לו ופתח בשירה, החל הפריץ להשתולל בצורה משונה למעלה מכוח אנוש, ותוך כמה דקות נפל ארצה חסר אונים. לאחר שחזרה אליו רוחו, החל הפריץ להתחנן לפני הגר"א שיסלח לו, נענה לו הגאון רק לאחר שהבטיח לו כי מעתה ואילך יתייחס כראוי ליהודים. וכן היה. (תולדות הגר"א ע"פ ספרו של הרב בצלאל לנדוי זצ"ל עמוד ע"ט).

הפורעים שטבעו בנהר

בשעת חלוקת פולין, השתלטה אנדרלמוסיה בוילנא. איכרים פורעים שונאי ישראל, ניסו לנצל את המצב ולפרוע פרעות בישראל. נטלו גרזנים וכלי משחית אחרים, והחלו לעלות על הגשר המוביל לרובע היהודי בוילנא. הגר"א שנמצא היה באותה שעה ב'קלויז', ניגש אל החלון, ומשראה את קבוצת הפורעים, פתח בתפילה חרישית, שומר ישראל שמור שארית ישראל. בו ברגע התמוטט הגשר ונפל למים, מרבית מהפורעים טבעו בנהר, ויתרם נפוצו לכל עבר, ולא היה פגע בבית ישראל. (הגאון החסיד מוילנא עמוד רנ"ג).

הפגז שנתקע

אחד המאורעות המופלאים בהם נתגלה כחו של הקב"ה לעין כל, אירע בתמוז תקנ"ד כארבע שנים לפני פטירת הגר"א, כאשר חילות הרוסים צרו על העיר ופתחו עליה באש. רבים מתושביה היהודים של וילנא נפלו באש חיל המצור, וביום אחד בלבד נמנו שלושים חללים יהודים ה' ירחם.

שלושים יום ארך המצור הרוסי על וילנא, וביום השלושים למצור, היה זה בחמשה עשר באב, החליטו הצבאות הרוסים לפתוח בהרעשה כבדה ביריות תותח, בכדי להבקיע להם דרך לכבוש את העיר. משהבחינו ראשי קהילת וילנא בסכנה המאיימת עליהם, קראו עצרה. ובעוד הקרבות מתנהלים על העיר, התכנסו כל בני הקהילה לאמירת פרקי תהלים בבית הכנסת הגדול, הם נשיהם ובניהם, בבכי תפילה ותחנונים.

בעיצומה של התפילה, עלה הגאון רבנו אליהו אל ארון הקדש, פתח אותו, והחל לומר את מזמור 'ענך ה' ביום צרה. ולפתע נשמע קול רעם, ופגז תותח עבר בשריקה ופגע בגג בית הכנסת הגדול, לב כל העם יצא מפחד על מה שעומד לקרות. בו ברגע קרא הגר"א בקול 'בטל, בטל!'. כדור התותח נתקע בעובי הגג, והאש נעצרה.

הכובשים נכנסו לעיר בתופים ובצלצלים, ותהי הרוחה. לאחר שהרוסים כבשו את העיר, נודע כי אחד מאצילי פולין שהתגורר בוילנא לא נתן להחריב את העיר וכל אשר בה. ועל כן צויה לפתוח את שעריה לפני חיל רוסייה. היה זה בשעה שבני קהילת וילנא התכנסו לבית הכנסת להתחנן על שלומם.

זכר לתפילתו של הגר"א, השאירו את הפגז תקוע בתקרת בית הכנסת, ועד החורבן הגדול בשואה, עוד עמד אותו פגז לאות וזכרון לדורות עולם. (הגאון החסיד מוילנא עמוד רס"א).

"וַיִּרְדְּפוּ מִכֶּם חֲמִשָּׁה מֵאָה וּמֵאָה מִכֶּם רַבְבָּה יִרְדְּפוּ וְנִפְּלוּ אִיְבֵיכֶם לְחָרֵב" (כו, ז).

כמו גלית שנפל על פניו

מה שאמר 'ונפלו לפניכם לחרב', רצונו לומר, שיפלו על פניהם ממש, כמו גלית שנפל על פניו לפני דוד, בכדי שלא יטרח ללכת עוד שש אמות כדי גבהו, וכך יוכל לחתוך את ראשו בקל.

"וַיִּרְדְּפוּ מִכֶּם חֲמִשָּׁה מֵאָה וּמֵאָה מִכֶּם רַבְבָּה יִרְדְּפוּ וְנִפְּלוּ אִיְבֵיכֶם לְחָרֵב" (כו, ח).

כחה של תורה

דוד הכה שמונה מאות חלל בפעם אחת (שמואל ב' ג', ח), אלף חסר מאתיים. אמר לפניו: רבוננו של עולם! למה אני חסר מאתיים? אמר לו: דוד בני, לא כן כתבתי בתורתך, אף על פי שאין בכך דברי תורה אלא דרך ארץ ומקרא בלבד, ורדפו מכם חמשה מאה, אבל אם תעשו התורה - איש אחד מכם ירדוף אלף. אבל אתה עשית רצוני ולא כל רצוני, רק בדבר אוריה החתי (מלכים א' טו, ה), לפיכך אתה חסר מאתיים. (תנא דבי אליהו רבא, פ"ג).

כיצד יעקב אבינו ניצח את עשו

הזבא בספר "מעשה רוקח" מסכת חגיגה (דף נב), כי כאשר בא עשו לקראת יעקב, בא וארבע מאות איש עמו. והנה, כל הנפשות שהיו עם יעקב, היו רק שבע עשרה, קטן וגדול כולם בלא פשע, ואין הפרש בין הילדים לגדולים. ואלו הן שבע עשרה נפשות שהיו עמו; יעקב וארבע נשיו עם דינה הרי שש, ואחד עשר שבטים [כי בנימין עדיין לא נולד], הרי י"ז.

אמנם, כנגד ארבע מאות של עשו היה צריך שיהיו עם יעקב לפחות עשרים, כמו שאמר הכתוב: ורדפו מכם חמשה מאה. ונמצא חסרים עוד שלשה.

אלא, יעקב בחכמתו חצה את הילדים לשני מחנות - ששה במחנה הראשון, ואחד עשר במחנה השני, כמו שפירש בזהר הקדוש (וישלה דף קסח: ע"ש). ומדוע עשה כן? משום שחשש כי המחנה הראשון יהיה בספק אולי יתגבר עשו ח"ו [ודרך המלחמה כך הוא, שמעמידים מחנה מול מחנה, כי עשו גם כן חילק אנשיו לשני מחנות - מאתיים ומאתים]. אך מחנה השני של יעקב ודאי שמתגבר, כי היו עמו אחת עשרה נפשות כנגד מחנה עשו שהיו לו מאתיים. וזהו שאמר (בראשית לב, ט): אם יבוא עשו אל המחנה האחת והכהו, כל מקום שאמר 'אם' הוא בספק, והיה המחנה הנשאר לפליטה.

אמנם קשה, והלוא יעקב בחיר שבאבות, וכיצד הניח את המחנה הראשון בספק סכנה? ויש לומר, שבטח בזכות אבותיו הראשונים - אברהם ויצחק אביו. וזה רמוז בפסוק: וישם את השפחות ואת ילדיהן ראשונ"ה, וכתוב: אם יבוא עשו אל המחנה האחת והכהו, רצונו לומר, המחנה שהיתה השכינה שהיא אחת, ואז ודאי 'והכהו' - לעשו ולא ליעקב, כי האח"ת היא מיוחדת והיא מקום שכינה, והיה המחנה הנשאר לפליטה - כי ברור הוא שיש אחד עשר כנגד מאתיים, כמו שאמרה התורה: ורדפו מכם חמשה מאה ומאה מכם רבבה ירדפו ונפלו אויביכם לפניכם לחרב. (דברי פי חכם חן).

"וּפְנִיתִי אֵלֵיכֶם וְהִפְרִיתִי אֶתְכֶם" (כו, ט).

שומע תפילת עמו

פונה אני אליכם לקבל תפילתכם, וכן דוד אומר (תהלים י, א): למה ה' תעמוד ברחוק. אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה: רבנו של עולם! אף על פי שחטאתי לפניך, בבקשה מלפניך, כשמתפללין לפניך ישראל, הט אונך אל תפלתם, שנאמר (תהלים קטז, א): אהבתי כי ישמע ה' את קולי תחנוני. אמר לה: ומה בשעה שלא דרשוני - עשיתי למען שמי, אם חוזרין בהם ובאין לפתחי ומרבים תפלה ותחנונים לפני, לא כל שכן שלא אעלים עיני משמוע תפלתם ואתרצה להם ואחזור ואפנה אליהן?! שנאמר: ופנית אליכם.

וזו היא ששאל פלוספוס אחד את רבן גמליאל, אמר לו: אתם אומרים שאלוהינו נפנה עלינו ומקבצנו מבין הגלויות? אמר לו: הין. אמר לו: נביאים שנתנבאו לכם - נביאי אמת היו או נביאי שקר? אמר לו: נביאי אמת. אמר לו: כתיב (הושע ה, ו): בצאנם ובקדם ילכו לבקש את ה' ולא ימצאו חלץ מהם, כיון שחלץ אלהיכם - היאך חוזר אליכם? אמר לו רבן גמליאל: שוטה! כלך אצל דברי תורה (דברים כה, ט): ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים וחלצה נעלו, אילו נאמר 'חלצו ממנו' נעשו כיבמה שחלצה, ונאסרה עליו. עכשיו שכתוב 'חלץ מהם' נעשה כיבם שחלץ ליבמתו, ומותר לחזור עליה. מיד קבלה עליו פלוספוס והודה לרבן גמליאל. (מדרש הגדול).

"וְאֶכְלֶתֶם יֶשֶׁן נֹשֶׁן" (כו, י).

נשמות חדשות ונשמות ישנות

פירש רבנו האר"י ז"ל, כי הנה אמרו ז"ל (יבמות סב.) אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף. ואמרו בזוהר הקדוש פרשת פקודי (דף רגג), שמאז חורבן הבית לא יצאו נשמות חדשות, כי כל הנשמות באות ישנות ומתגלגלות ובאות עד שיושלם תיקונם, ואז יבא משיח. ואחרי כן יבואו נשמות חדשות.

וזהו שנאמר: וישן מפני חדש תוציאו, הן הנשמות הישנות שיצאו לעולם קודם החדשות, ואחר שיושלמו - בן דוד בא, כמו שאמר הכתוב: ונתתי משכני בתוכם, ויבנה בית המקדש ואז יבואו נשמות חדשות. ומשום כך אמר בסוף הענין: ונתתי משכני בתוכם.

ואפשר לפי זה לרמוז, כי תיבת 'נושן' עולה בגימטריא 'נשמה' ועוד י"א יתירים, הרומזים לסממני הקטורת כי אז יושלם בחינת הבריור. ועוד אפשר לרמוז: וישן מפני חדש סופי תיבות: ישן.

"וְנָתַתִּי מִשְׁפְּנֵי בְּתוֹכְכֶם וְלֹא תִגְעַל נַפְשֵׁי אֶתְכֶם" (כו, יא).

בעל כרחכם אני מולך עליכם

ונתתי משכני בתוכם, זה בית המקדש. שלא תקניאוני כבתחלה, שיסדתי ובניתי והחרבתי פעמיים, אלא זה מקדש שאין בו נתישה לעולם, שנאמר (חגי ב, ט): גדול יהיה כבוד הבית האחרון מן הראשון. והבאתי אותם בארץ אויביהם, זו מדה טובה לישראל, שלא יהיו ישראל אומרים הואיל וגלינו לבין האומות נעשה כמעשיהם, אני איני מניחן, אלא מעמיד אני נביאי עליהן, ומחזירן תחת כנפי השכינה. שנאמר (יחזקאל כו, ג): והעלה על רוחכם היה לא תהיה, חי אני נאום ה' אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחמה שפוכה אמלך עליכם. על כרחכם ושלא בטובתכם, ממליך אני מלכותי עליכם.

התורה שומרת על העוסק בה שלא יכפור

בין יהודי ליטא רווחה אגדה בדבר שלשה תלמידים של ישיבת וולוז'ין, שלמדו בתקופת מייסד הישיבה הגאון רבי חיים. תלמידים אלה התבלטו ביתרונותיהם המיוחדים, האחד היה מיוחס, נצר למשפחה שמנתה שבעה דורות של רבנים בזה אחר זה, השני היה מוכתר בנימוסין ומחונן במידות טובות להפליא, ואילו השלישי היה חריף ונוסף לזה שקדן עצום בתורה.

לימים, נתפסו שלושת התלמידים הללו לרוח ההשכלה הברלינאית שהשתלטה אז על מחנה ישראל, הם עזבו את הישיבה ויצאו לתרבות רעה. הצטער עליהם רבי חיים ביותר, הזיל הרבה דמעות ומיאנה נפשו להינחם.

לילה אחד, חלם הוא חלום בו נראה אליו רבו הגר"א וכך אמר לו: כזאת וכזאת תאכל חרב ההשכלה, זכות אבות לא תעמוד למי שנפל בכח הכפירה, שהרי כל בני ישראל מיוחסים הם, בני אברהם יצחק ויעקב. גם המידות הטובות

אינן משמשות כתרס בפני הפורענות, שכן מידות טובות אינן מיוחדות לישראל בלבד. רק זכות התורה לבדה תעמוד לו ליהודי, שלא תכרת נפשו מישראל! כל מי שלמד פעם תורה לשמה, כל מי שטעם טעם מתיקותה של תורה, כל מי שספג לתוכו את ריחה של תורה, מובטחני שהתורה תעמוד לו להגן עליו ולהציל נפשו מרדת שחת. אין התורה מניחה ליהודי שלמד אותה, לכפור באלוקיו ולהדבק לעם אחר.

עברו שנים רבות, ורבי חיים חקר ודרש על גורלם של שלשת תלמידיו, ואכן נודע לו, כי התלמיד הראשון היחסן - שכח את יחוסו ותפארת משפחתו והתבולל בעמי הארץ. התלמיד השני, שהצטיין בנימוסיו, התמסר לחוכמת הפילוסופיה, ודעתו נתבלבלה עליו, עד שהמיר דתו, והיה דורש דרשות של דופי. ואילו השלישי המתמיד, לאחר שנכנס לאוניברסיטה, בהיותו בעל מוח חריף ושקדן, עשה חיל בלימודים הכלליים, עד שיצא שמו לתהילה וכל המלומדים השכימו לפתחו. לבסוף, נתמנה לפרופסור באוניברסיטה המלכותית. היות ומשרה רמה זו בדרך כלל לא ניתנה ליהודי, הוא נדרש להמיר דתו, אך הוא התחמק בכל פעם, אך כאשר גבר עליו הלחץ, ביקש אורכה של שלשה ימים, ובתוך זמן זה ויתר על כבודו, ונמלט ממקומו על מנת לעלות לארץ ישראל.

בדרבו, סר לוולוז'ין להקביל פני רבו לשעבר ולקבל את ברכתו, רבי חיים עלו מאד לקראתו וחיבקו בורעותיו. לאחר שהתלמיד סיפר לרבו על מאורעותיו, שאלו רבי חיים: בני, מי הצילך מן החטא? השיב לו התלמיד: נזדמן לי לעבור בעיר מגורי באישון לילה על פני בית יהודי. מן הבית בקע קול לימוד התורה בניגון ערב. נצמדתי למקומי והקשבתי, צלילי התורה שהדהדו באזני נצטיירו בדמיוני כאילו התורה בוכה על שנששתיה, והנני עומד על סף הכחש והבגידה בה. אותה שעה נתעוררו בלבי הרהורי תשובה, וכך הגעתי עד הלום. (מוסר חכמים).

”והתהלכתי בתוכם” (כו, יב).

לצדיקים יש גן עדן מיוחד

פירש רש"י: קוממיות - אטייל אתכם בגן עדן כאחד מכם ולא תהיו מזדעזעים ממני. יכול לא תיראו ממני? תלמוד לומר והייתי לכם לאלהים. ע"כ. ובתורת כהנים הוסיף, משל למלך שיצא לטייל עם אריסו בפרדס, והיה האריס נשמר מפני המלך, אמר לו המלך: הריני כיוצא בך. כן יאמר הקב"ה לצדיקים בגן עדן: מה לכם מזדעזעים לפני? הריני כיוצא בכם.

ונראה בביאור דברי חז"ל, שבגן עדן אפשר לראות כיצד היתה עבודתו של האדם בעולם התחתון, שזכות מצוותיו ומעשיו הטובים היא שיוצרת ומכינה גן עדן עבורו. נמצא, כי הצדיקים שעובדים את ה' בשלימות, זוכים לגן עדן מיוחד ומעולה יותר, וילך ה' לטייל עמם בגן עדן, ויהיו הצדיקים מזדעזעים מפני כבודו. ויאמר להם הקב"ה: מה לכם מזדעזעים מפני? הריני כיוצא בכם. כי ברוב רחמי ישווה אליו הצדיקים ביצירת גן עדן, ויתן להם את העונג הגדול לראות גן עדן כאילו הוא פרי יצירתם. (טעם ודעת).

לטייל בגן עדן

ובעל ה'הפלאה' (הובא בספר 'אמתחת בנימין' להמגיד מולאוויץ', דף פה). ביאר, כי גם כאשר מתעלה האדם למעלה עליונה, מכל מקום עדיין יש חשש שמא לא יתמיד להישאר בה לאורך זמן. וזהו שאמר דוד המלך (תהלים כד, ג): מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו. אף לאחר שכבר עלה בהר ה', עדיין אין זה אומר שיצליח להישאר ולהתקיים במעמדו ובמצבו הנעלה. וכבר היה לעולמים, כי למרות שנתעלו ישראל למדרגת מלאכים ממש, והקדימו נעשה לנשמע, מכל מקום לא התמידו במעלתם זו דרך קבע וכשלו.

וזהו שבאה התורה ומבטיחה 'אם בחקתי תלכו', אזי, 'ונתתי משכני בתוכם'. ולא עוד, אלא שתזכו להיות קבועים במדרגה זו, 'ולא תגעל נפשי אתכם'. 'והתהלכתי בתוכם', אטייל עמכם בגן עדן כאחד מכם, ולא תהיו מזדעזעים ממני.

וכתב רבנו חיים מוולוז'ין: (רוח חיים אבות א, ד) ידוע, כי במלכותא דארעא, האוכלים בשולחן המלך היא מדרגה הגדולה ונכבדה מכל כבוד הסגנים והפחות, ואין זה מחמת רוב המגדים ויין מלכות שיש שם, אלא העיקר הוא הזכות לראות פני המלך ולהסתופף בצלו. וזה למשכילים ויודעי דעת האמיתיים, אבל הכפרי אם יגיע למדרגה זו, אזי יותר נחשב אצלו להתענג על המאכלים מראות פני המלך, ויותר יחפוץ שיתנו לו המעדנים אל ביתו, כי לא ייחנה מהם כל כך בעוד שהוא יושב לפני המלך, מפני פחד הדר גאונו, ואינו מכיר יקר ההסתכלות במלך. וכן הוא בעולם הבא, העיקר

הוא לחזות בנועם ה', והרוצה לקבל שכרו בעולם הזה, הוא ככפרי החפץ בפרס המלך לביתו ומואס בראות פני המלך, אשר אחת דתו להמית על עזבו את המלך, ובחר רק בפת-בגו ויין משתיו, וחיך אוכל יטעם לו (איוב יב, יא).

וְאוֹלֶךְ אֶתְכֶם קוֹמְמִיּוֹת (כו, יג).

בגן עדן נשוב לקומת אדם הראשון

איתא במדרש ילקוט שמעוני (רמז תער"ב): וואלך אתכם קוממיות, כקומתו של אדם הראשון (וכן הוא בסנהדרין ק, ע"ש). והוא תמוה מאוד.

דבר נפלא כתב על זה בספר "עדות ביוסף" [להג"ר יוסף הלוי איטנגא ז"ל, זולצבאך תק"א] זו"ל:

הגמרא בחגיגה (יב.) אומרת: אמר רבי אלעזר, אדם הראשון מן הארץ עד לרקיע וכו'. וכיון שסרח, הניח הקב"ה ידו עליו ומיעטו וכו'. אמר רב יהודה אמר רב, אדם הראשון מסוף העולם ועד סופו היה וכו', כיון שסרח - הניח הקב"ה ידו עליו ומיעטו.

ולמה מיעטו? ניתן לבאר זאת ע"פ דברי התוספות שם בחגיגה (ד"ה אידי ואידי) שהקשו לשיטת רב הסובר כי גדלו של אדם הראשון הוא מסוף העולם ועד סופו, והרי יש הסוברים במסכת תמיד (ל"ב.), שהמרחק ממזרח למערב גדול יותר מאשר מן השמים לארץ, וא"כ איך היה אדם הראשון קם? ותירצו התוספות שהיה בגן עדן עד שנתמעט (ע"ש במהרש"א). כי כשהוטרד מגן עדן, לא מצא מקום לנוח והוצרך להתמעט.

ולפי זה יש לומר, כי מכיון שכבר פירש רש"י (לעיל פסוק יב) והתהלכתי בתוכם - אטייל עמכם בגן עדן, על כן שוב תוכלו להיות בקומת אדם הראשון.

וְאוֹלֶךְ אֶתְכֶם קוֹמְמִיּוֹת (כו, יג).

לעתיד נוכל לילך בקומה זקופה

פירש רש"י: קוממיות - בקומה זקופה. ומקורו מדברי התורה כהנים (כו, יז).

ה"חתם סופר" (בספרו תורת משה): תמה על כך, דהרי הגמרא בקידושין (לא.) אומרת, שאסור לילך ארבע אמות בקומה זקופה, וא"כ איך יתכן שהקב"ה יולכנו בקומה זקופה?

וביאר, כי הטעם שאסור ללכת ארבע אמות בקומה זקופה הוא, משום שכאילו דוחק רגלי השכינה, ופירש רש"י שצריך ללכת בהכנעה לפני השכינה שהיא למעלה מראשותיו.

אמנם כאן כבר נאמר: "והתהלכתי בתוכם". וכפי שפירש רש"י: "אטייל עמכם בגן עדן, כאחד מכם". נמצא, שהקב"ה יטייל בינינו. ומעתה, "ואלך אתכם קוממיות" - בקומה זקופה. כי במצב כזה מותר ללכת בקומה זקופה, שהרי אינו דוחק רגלי השכינה, כיון שכביכול השכינה תהיה בינינו ולא מעלינו.

וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ לִי (כו, יד).

רק בעולם הבא ידעו מיהו בעל תורה אמיתי

פירש רש"י: אם לא תשמעון לי להיות עמלים בתורה לדעת מדרש חכמים. ע"כ. ונראה לבאר הדברים במציאות בת זמננו, ישנם בני ישיבה הפוטרם עצמם מעמל התורה, ומללמוד את התורה כולה, ובוחרים בדרך קלה ונוחה להם - לפלפל בסברות ששמעו, ובאופן הזה מבקשים לקנות להם שם של למדנים. ועל כך אומר הכתוב: ואם לא תשמעו לי, היינו כלפי אלה שלא משגיחים ללמוד תורת ה' מפני הציווי, ומשום שאינם דבקים לקיים רצונו יתברך, אינם עמלים בתורתו, אלא לומדים להשיג הנאה לעצמם. ולימוד תורה כזה שלא לשמה, משכיח מהם מי הוא נותן התורה, ומביא חורבן ח"ו על עם ישראל.

וכה העיד המשגיח הגאון הצדיק רבי אליהו לאפיאן זצ"ל (לב אליהו, פרשת אמור, מאמר חג השבועות), מה שזכה לשמוע בשבת, כאשר רבינו הקדוש ה'חפץ חיים' זצ"ל אמר את מזמור 'אשת חיל', ומשהגיע לפסוק "נודע בשערים בעלה בשבתו עם זקני ארץ", עצר באמצע, ותרגם אותו לשפת האידיש. אשת חיל זו התורה, ובעלה הם תלמידי חכמים. ובעולם הזה, תלמידי חכמים יכולים להעמיד פנים כבקיאים בתורה, ואכן כשנשאלים הם בגמרא או תוספות, מעלים מזכרונם את דברי ה'קצות' או ה'נתיבות', שם מצוטטים דברי הגמרא, ומתוך דבריהם יודעים לומר מה כתוב בגמרא...

אבל כשיגיעו לבית דין של מעלה, יבקשו מהם: קרא מה שקרית, שנה מה ששנית, מסכת אחר מסכת. ושם תתגלה האמת במערומיה, וידעו מיהו תלמיד חכם אמיתי היודע ש"ס על בוריו, ומי יודע מראי מקומות רק מספרים אחרים שעיין בהם. וזהו: נודע בשערים בעלה בשבתו עם זקני ארץ. וכך היה החפץ חיים מוסיף ומדבר בהתרגשות על אותם בחורי ישיבה שאינם יודעים בשלמות אפילו שני סדרים בגמרא, ומה יענו ביום הדין לפני מלכו של עולם.

"וְתִם לְרִיק פְּחָכֶם" (כו, ט).

מקור שמו של רבנו "תם"

"וְתִם לְרִיק כּוּחֶכֶם" - רבי אומר וכו', דבר אחר: זה שהוא משיא את בתו ונותן לה ממון הרבה ולא הספיקו שבעת ימי המשתה לצאת עד שמתה בתו, נמצא קובר את בתו ומאבד את ממונו" (ספרא בחוקותי, פרשה ב).

דבר פלא אנו מוצאים בהגהות הגאון רבי יעקב דוד בידרמן, אב"ד וישגראד (על הספרא), מדוע נקרא רבנו תם מבעלי התוספות בשמו, וזה לשונו: "ונתגלה לי בחלום בשנת תרי"ד, בחודש אייר, שלכן נקרא רבי יעקב איש תם [בשם] רבנו תם, עבור שהוא תיקן תיקון תורת הנדוניא, וביטל זו הקללה של 'וְתִם לְרִיק'. עד כאן לשונו. (כוונתו לתקנה שתיקן רבנו תם שיחזיר הבעל את הנדוניא ליורשי האשה - אם מתה בתוך י"ב חודש, עיין בספר הישר לר"ת - סימן תקעט).

"וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקֹב וְאֶף אֶת בְּרִיתִי יִצְחָק וְאֶף אֶת בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֲזָכֹר וְהָאָרֶץ אֲזָכֹר" (כו, מב).

סדר האבות מהסוף להתחלה

יש לכאר הטעם למה נמנו האבות מהסוף להתחלה, ועיין ברש"י מה שפירש. ואפשר לומר על פי מה שאמרו במדרש במדבר רבה (במדבר, פ"ב ס"י יב), אברהם נתברך בכוכבים, יצחק נתברך בחול הים, ויעקב נתברך בעפר הארץ. ועוד איתא במדרש שם: בעולם הזה הם משולים לעפר, מה עפר הארץ עשוי דייש לכל באי העולם, כך ישראל עשויים דייש לאומות העולם. ולימות המשיח הם משולים לחול, מה דרכו של חול מקהה שיניו, כך ישראל לימות המשיח מכלין כל האומות. ולעתיד לבוא משלן בכוכבים, מה כוכבים מזהירין ככל הרקיע, כך הם מזהירים לעתיד לבוא. ולכן הזכיר הכתוב כסדר הזמנים: קודם ברית יעקב, כי נמשלו כעפר בעולם הזה, ואח"כ ברית יצחק כי אז נמשלו לחול, ולבסוף ברית אברהם, שאז נמשלו לכוכבים לעתיד לבוא. (הגאון רבי דוד יונגרייז זצ"ל).

הצדיקים שזכרו את בריתם

בענין זה של זכירת הברית וההבטחה שהבטיח הקב"ה וקיום הדבר, סיפר הגאון רבי שלום שבדרון זצוק"ל: פעם אחת היה המוכיח הגדול רבי לייב זי"ע מהלך בבית הקברות של העיר פולנאה, ובדרכו עבר על יד אהל אחד שעמד במקום, ולהפתעתו חש לפתע ריח של גן עדן עולה מתוכו, התעורר הצדיק לידע ולדרוש מה מביא ריח נוח לאהל זה. הלך אל אנשי החברה קדישא ובירר מפיהם, ונודע לו כי אוהל זה שייך לאיש פשוט מבני העיר.

הלך רבי לייב אל האיש כדי לעמוד על טיבו, ולמצוא איזו סגולה נסתרת מצויה בו הגורמת לתופעה המופלאה. אבל האיש, שכאמור פשוט היה, לא יכול היה אלא לספר לו כי אכן קנה את המקום בכדי להיקבר בו לאחר אריכות ימיו ושנותיו. ומהו הדבר המיוחד שאתה עושה, שהביא לכך שמן המקום עולה ריח גן עדן? שאל אותו רב לייב. אך הלה לא ידע להסביר זאת. לבסוף, לאחר חקירות ודרישות, סיפר האיש לפי תומו: בכל ערב ראש חדש נוטל אני צרור מטבעות, מסבב אתם את החלקה שקניתי, ובכל פעם אני נזכר שוב ושוב 'לאן אתה הולך', ואחרי כן אני מחלק את הכסף לעניים. כך אני נוהג כבר כמה שנים, ובוה אני מקדש את החלקה שבה אקבר אחרי מותי.

כששמע זאת רבי לייב מוכיח, פנה אל היהודי ואמר לו: מכיון שיש באהל מקום לשני קברים, מבקש אני ממך, אולי תאבה למכור לי את החלקה השניה, כי חפץ אני מאוד להקבר באוהל זה. הסכים היהודי לבקשה, ומיד כתב לו רבי לייב מוכיח שטר התחייבות, שלא ינשלו את היהודי מחזקתו.

חלפו כמה שנים, וביום כ"א טבת תקל"ה נסתלק רבי לייב מוכיח לבית עולמו, ונטמן באוהל כפי שביקש. רעו וחברו של רבי לייב מוכיח, הלוא הוא בעל ה'תולדות יעקב יוסף' זצוק"ל, חשקה נפשו אף הוא להיקבר בבא עתו על יד ידידו המוכיח בתוך האוהל, אלא שאז נודע לו, כי המקום ההוא נמצא בחזקת אותו יהודי פשוט. הלך אליו בעל ה'תולדות' ושטח בפניו את בקשתו תוך שהוא מפציר בו שייעתר לו, אבל היהודי מיד הציג בפניו את שטר התחייבות

של המוכיח, המראה כי החלקה הפנויה באוהל מיועדת עבורו. עמד בעל ה'תולדות' והבטיח לו כי חלקו לא ייגרע, וכי גם הוא יזכה להיקבר באוהל זה. ביקש היהודי שהרב יתן לו את ההבטחה בכתב, שבבוא יומו ייקבר גם הוא באוהל, ואכן חתם לו בעל התולדות יעקב יוסף על ההתחייבות.

כאשר נסתלק בעל התולדות נטמן על יד קבר רעו המוכיח, כפי שבקש. חלפו עברו ימים וגם אותו יהודי פשוט, בעל האוהל, הסתלק לבית עולמו. בצוואתו נמצא כתוב שיקברוהו באותו אוהל, ואף צירף לצוואתו את הכתבים החתומים על ידי המוכיח והתולדות יעקב יוסף, המוכיחים שמקומו בל יפקד מאוהל זה. אמנם, כשבאו אנשי החברה קדישא לקברו שם, ראו כי אין המקום מספיק, ותהום כל העיר על כל המעשה המופלא, והענין הובא לפני רבה של פולנאה, הלוא הוא הגאון רבי אברהם דב אויערבך זצ"ל.

יצא הצדיק אל האוהל, הניח את הכתבים החתומים על קבריהם של המוכיח והתולדות, ואמר: קדושי עליון! קיימו ואשרו את שטרותיכם! ביקש הרב שכל האנשים יצאו תיכף ומיד החוצה, וכאשר חזרו לשם כעבור שעה קלה, ראו כי הקירות נטו לצדדים ונוצר מקום נוסף בו קברו את היהודי הפשוט, ובאופן פלאי זה אישרו וקיימו הצדיקים את התחייבותם. (מוסר חכמים).

"וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקֹב וְאֶף אֶת בְּרִיתִי יִצְחָק וְאֶף אֶת בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֲזַכֵּר וְהָאָרֶץ אֲזַכֵּר" (כו, מב).

התביעה על מי שאלו אבותיו

כתב השל"ה הקדוש (על התורה, דרך חיים ותוכחות מוסר בחוקתי אות ד) בזו הלשון: קשה זה הפסוק הוא של נחמה, ועדיין לא גמר הקללות, ואיך הפסיק בפסוק של נחמה בתוך הקללות? וקבלתי, כי אף זה הפסוק הוא מתוכחת מוסר, כי אינו דומה רשע בן רשע החוטא לרשע בן צדיק. כי הרשע בן צדיק עונשו מרובה, שראה אביו מתנהג בחסידות, והוא אין מנהג אבותיו בידיו. וכן אין דומה מי שהוא דר במקום מכוער למי שהוא דר במקום תורה. על זה אמר: אני אזכור לך אלו הדברים לכף חובה, שאתה מזרע אבות הקדושים אברהם יצחק ויעקב. וגם הארץ אזכור, כי נתתי לך ארץ ישראל שאוירא דארץ ישראל מחכים (בבא - בתרא קנח ב), ועל כל זאת לא הלכת בדרך ישר. **על** כן כל איש ישים אל לבו, ובפרט מי שיש לו אבות שהיו יראי אלהים, וגם מי שיושב במקום חכמים לומדי תורה צריך לראות ביותר לילך בעקביהם, לתורה למעשים ולמידות, ולילך בדרכי החמודות. עכ"ל.

הצדיק שנולד בזכות מעשי אביו

רבי רפאל, היה איש חרד לדבר ה' ומדקדק במצוות בהקפדה מיוחדת, למחייתו עסק במכירת יין-שרף, ולקוחותיו היו ערלים מאנשי הסביבה. פרנסתו הצליחה, אבל חשוך בנים היה, ואם כי קיבל הכל באהבה ולא בא בטרפוניה, לא פסק מלהתפלל ולקוות שיזכהו הקב"ה בזרעא חיה וקיימא.

והנה לפתע קפצה עליו צרה, היה זה הכומר של העיירה, שהתקנא בהצלחת פרנסתו, ועל כן רקם מזימה להפריע ולהרע לו. מה עשה? עמד והסית את לקוחותיו הערלים שידירו רגליהם מבית מסחרו ולא יקנו אצלו כלל, אבל דבר זה לא עלה בידו כל כך. חמתו של הכומר בערה בו ביותר, והוא המתין להזדמנות מתאימה כדי לפגוע בו בצורה אנושה. ידע הכומר כי בערב פסח מוכר רבי רפאל את סחורתו לגוי, הלך אפוא אל הגוי הקבוע לו מכרו מדי שנה את החמץ, והצליח להשפיע עליו שלא יקנה החמץ ממנו.

בערב פסח בבוקר, כשהלך רבי רפאל כמנהגו למכור את החמץ, נתקל להפתעתו בסירובו של הגוי לקנות החמץ ממנו. בצר לו, יצא רבי רפאל לחפש גוי אחר למכור לו את חמצו, וכבר היה קרוב לסוף זמן המכירה, אך הכומר הרשע עקב אחריו, והניא את כל בני העיר הנכרים לבל יקנו ממנו את החמץ.

משהגיע זמן ביעור חמץ ולא נמצא קונה לחמצו, ניגש רבי רפאל לחנותו, פתח את הדלתות והכריז בקול גדול כי הוא מפקיר את כל החנות, ומי שרוצה לשתות יין-שרף הרשות בידו לבוא ולשתות כרצונו. לאחר מכן, הלך רבי רפאל שמח וטוב לב לביתו, כשהוא מאושר מכך שלא נכשל בהחזקת חמץ בפסח, וכי זכה להפקיר כדיון את החמץ. בלילה, באמצע הסדר, סיפר לאשתו דברים כהווייתם, כיצד הפקיר את חנותו לאחר שלא מצא אף גוי שיהיה מוכן לקנות ממנו את החמץ.

חלפו ימי הפסח, רבי רפאל לא מיהר לחנותו, כי בלבו ידע שאין לו מה למכור, הוא אפילו לא סר לשם לראות מה התרחש במהלך ימי החג. במקום זה ניגש לסוחר שממנו היה רגיל לקנות את היי"ש, והתחיל במשא ומתן

לרכישת מלאי חדש. הסוחר הביע את פליאתו על כך שרבי רפאל כבר רוצה לקנות ממנו מלאי חדש, למרות שלא חלף זמן רב מאז קנה ממנו כמות גדולה. סיפר לו רבי רפאל את כל אשר קרהו, ועל כך שאותו כומר רשע התנכל לו ואסר על הגויים שבעיירה לקנות ממנו את החמץ, עד שבלית ברירה הפקיר את חנותו.

למשמע התיאור הזה, התחזק עוד יותר הסוחר בסירובו: אם כך הוא המצב, הרי אין לך במה לקנות כמות חדשה של יי"ש, ומשכך לא אתן לך שוב בהקפה, שהרי עדיין הינך חייב על הקניה הקודמת.

אשתו של רבי רפאל, שהיתה עמו, פרצה בבכי מר. המצב באמת קשה עד מאד ואיך נחליץ ממנו? במבוכה שהשתררה, אמר לפתע הסוחר לרבי רפאל: הבה ניגש בכל זאת לחנות ונראה את המצב לאשורו. משהגיעו למקום, נדהמו לראות כי ליד החנות עומדים שני כלבים גדולים ועזים השומרים שלא ייכנס אליה איש, ומיד כאשר הבחינו ברבי רפאל, פנו לאחוריהם והסתלקו מן המקום. נכנסו רבי רפאל ואשתו עם הסוחר לתוך החנות, וראו כי החביות מלאות ולא נגרעה מהם אפילו טיפה אחת.

עמד הסוחר ואמר לרבי רפאל: רואה אתה, ה' שמר עליך משמים! אינך צריך לקנות עוד מלאי חדש של יי"ש. אך רבי רפאל לא מיהר לשמוח, כי הספק החל מנקר בליבו, שמא יש ליי"ש זה דין חמץ שעבר עליו הפסח, שאסור הוא בהנאה.

הלך רבי רפאל והעלה את השאלה לפני רבי לייבוש חריף זצ"ל, ולאחר ששמע את המעשה פסק לו כי ניתן להקל. אך רבי רפאל קם ואמר: אני לא מחפש 'קולות'! ומיד נסע לחנותו, פתח את ברזי החביות ושפך את כל היי"ש שהיה בתוכם, והיה שמח שמחה גדולה על שעשה רצון ה' בשלימות. כאשר שמע רבי לייבוש מה שעשה רבי רפאל, אמר: מובטחני שבשנה זו יתברך בכן שיאיר את עיני ישראל. ואכן, לתקופת השנה נולד לו בנו הלוא הוא הגאון רבי אברהם מסוכטשוב זצ"ל. (מוסר חכמים).

וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקֹב (כו, מב).

הערבון שנטל יעקב מאליהו הנביא

אמרו חז"ל (מדרש חסרות ויתרות דפוס פארמה, פ' תולדות), כי בחמשה מקומות נאמר יעקב עם ו"ו בתורה, וכנגדן בחמשה מקומות נכתב 'אליה' בלא ו"ו. כי יעקב אבינו נטל מאליהו זכור לטוב את האות ו"ו כערבון, עד שיבשר לבניו את בא הגואל.

והדבר צריך ביאור, והרי אליהו ז"ל הקב"ה שולחו, כמו שכתוב (מלאכי ג, כג): הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא, וא"כ בוודאי שיעשה שליחותו ומדוע הוצרך ערבון לזה?

ואפשר לומר, כי אמרו רז"ל (ילקוט ראובני בשם ספר הפרדס עה"פ נעשה אדם) שאליהו ז"ל מתחלה היה מלאך, ובשעה שאמר הקב"ה לאליהו ושאר מלאכים (בראשית א, כו): נעשה אדם, אמר לפניו: רבוננו של עולם! אם לפניך טוב, לפני לא כל שכנ? אם טוב בעיניך אני ארד ואשמש לפניו וכו', וירד אחר זמן, ועשה שיאמינו העולם כי ה' הוא האלהים, ואח"כ העלהו לשמי מרום. ואמר לו הקב"ה: אתה אפוטרופוס על בני תמיד.

וע"פ זה אפשר לומר, כי יעקב אבינו ע"ה ידע את כל זה, ואמר לאליהו ז"ל שעליו לבא ולבשר גאולת בניו, והקב"ה מקיים דבר עבדו יעקב אבינו, ומחמת כן אמר: הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא.

עוד אפשר לומר, שביקש יעקב מאליהו שישתדל כמה שיוכל בכדי לקרב את הגאולה, הן שיתפלל על זה, והן על דרך מה שאמרו ז"ל (שכחת לקט, ערך אליהו) שהוא מקבל איזה עונש כדי שינוח הצדיק בגן עדן, והן שיהא סניגור וכותב זכויות ישראל כמו שאמרו ז"ל (שם). וכל זה מועיל לקרב הגאולה אמן יהי רצון, ונזכה לעסוק בתורת ה' תורת חיים. (חומת אנד).

ואפשר עוד לתת טעם, למה נכתב יעקב מלא. כי אמרו ז"ל (לקח טוב) דעשו היה שמו עשוי, שהיה מלא ונגמר בשערו, ויעקב היה ראוי ליקרא עקב על שם בעקב עשו, ולקח יו"ד מעש"ו ונקרא יעקב, ונשאר עשו ולעתיד לבוא יקח ו' מעשו ונשאר עש, ואפשר שנכתב בה' מקומות מלא אות ו', לרמוז שאז יהיה שם ו"ה שלם שימחה עמלק. (לחם מן השמים).

"וְאָף גַּם זֹאת בְּהִיּוֹתֶם בְּאֶרֶץ אֲיִבֵיהֶם לֹא מֵאֲסִתִּים וְלֹא גַעְלָתִים לְכַלְתֶּם לְהַפֵּר בְּרִיתִי אִתְּם כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיהֶם" (כו, מד).

הקב"ה אוהב את ישראל גם בעמקי הקלי'

מצינו בתורתו של רשב"י בזוהר הקדוש בפרשת בחוקותי (דף קטו): על הפסוק: 'ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכולותם' בדרך משל, למי שנשא אשה ומקום מדורה בשוק של בורסקי [ששורה שם ריח רע מאד], הרי לרוב אהבתה ילך הבעל לגור אצלה במקומה, אף שאילולי מושבה במקום זה לא היו רגליו דורכות מעולם שם, מפני שהיא נמצאת שם. ודומה בעיניו השוק של בורסקי - כשוק של בשמים, שכל ריחות הטובים שבעולם נמצאים שם.

כך הוא בין הקב"ה לבני ישראל - 'ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם' [הדומה לשוק של בורסקי], פירוש, כאשר בני ישראל נמצאים בגלות 'בארץ אויביהם' - מקום הקליפות והטומאה המאוסים, בשוק של בורסקי, אעפ"כ לא מאסתים ולא געלתים. ומדוע? 'לכלתם' - בגלל כלתם, שהרי כתיב "לְכַלְתֶּם" חסר וא"ו, ונדרש 'לְכַלְתֶּם' - מלשון פְּלָה. "כלתם" שהיא ה'שכינה' הנמצאת עם בני ישראל אף בעמקי שאול, ולכן אוהבם הקב"ה, ולרוב אהבתו אותם, נדמה לו המקום כמשכן ריח הטוב שבעולם. עד כאן דבריו הקדושים.

"לֹא מֵאֲסִתִּים וְלֹא גַעְלָתִים" (כו, מד).

השבועה שתתקיים

מה מתקו בזה דברי הגאון מווילנא זצוק"ל (דברי אליהו, מלאכי), שביאר על פי הגמרא במסכת שבועות (לו.), שאם אמר "לאו לאו" שתי פעמים, "הן הן" שתי פעמים - הרי זו שבועה. לכך אמר הקב"ה (מלאכי ג, ו): "כי אני ה' לא שניתי, ואתם בני יעקב לא כליתם". "לא שניתי" - כלומר, כפלתי את תיבת "לא". כי באמרו "ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכולותם", וממילא הרי זו שבועה. לכן תדעו בוודאי כי אקיים שבועתי. וזהו שאמר: "ואתם בני יעקב לא כליתם".

"בְּעֶרְכְךָ נִפְשוֹת" (כו, ב).

ערכין מבטלים הקללות

סך השקלים בפרשת ערכין עולה קמ"ג, כמנין מ"ה הקללות שבפרשת בחקתי, וצ"ח הקללות שבפרשת כי תבוא. לרמוז שהערכין מבטלין אותן. (בעל הטורים).

"וְכָל מַעֲשֵׂר בְּקָר וְצֹאן כָּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשֶּׁבֶט הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה קֶדֶשׁ לַה'" (כו, לב).

מהיכן קנו השבטים נעליים?

אין דבר שלא נרמז בתורה. כתב המקובל הקדוש רבי שמשון מאוסטרופוליא זיע"א, כי פסוק זה מרמז על השבטים שמכרו את יוסף, שהיו תשעה וצרפו השכינה עמהם ונהיו עשרה, ונשבעו שבועה שלא יגלו זה הענין. ואח"כ מכרו אותו לישמעאלים בעשרים כסף, וחילקו הכסף ביניהם. ושני שקלים הוא חלק השכינה, וזרקו אותם לשדה, ובכסף שקבלו בחלקם שלהם, קנו כל אחד ואחד נעליים שאין להם ברכה, כדכתיב (תהלים י, א): ובצע ברך נאץ ה'. וזהו שרמז הנביא (עמוס ב, ו): על מכרם בכסף צדיק ואביון בעבור נעלים.

ולמה אין מברכין ברכת שהחיינו על מנעלים? מפני שצער בעלי חיים הוא, וכתוב (תהלים קמה, ט) "ורחמיו על כל מעשיו". וא"כ כיצד ניתן לברך על ששחטו בהמות ועשו מעורן מנעלים, ומפני זה אין מברכין שהחיינו על הנעלים.

ואותו הכסף שהיה חלק השכינה, לימים מצאו יוסף אביו של רבי עקיבא, והיה זה בליל טבילת אשתו, וקנה לה נעליים לשמחה. ונשמת רבי עקיבא באה לעולם באותו הלילה, ונתפש עם עשרה הרוגי מלכות במקום השכינה. ונקרא שמו עקיב"ה - אותיות עק"ב י"ה. [ואין כותבין עקיב"א באל"ף מפני שבגמרא ירושלמית כתוב עקיב"ה בה"א].

ויש אומרים, שאחר אלף ושבע מאות וחמש ושבעים שנה, מצא יוסף את הכסף שהיה חלק שכינה - בשדה, וזהו הרמז שנשמת רבי עקיבא באה כצפור, וישבה על ווי העמודים ששכח משה בחשבון. ורמז לו, שעתיד להיתפס להריגה במקום השכינה, ועל זה אמר משה: זו תורה וזה שכרה. אמר לו הקב"ה: שתוק, כך עלה במחשבה. וזהו שאמר

(שמות לח, כד): ואת האלף ושבע המאות וחמשה ושבעים עשה ויום לעמודים. 'האלף' - ה"א מורה באצבע, רצונו לומר, אותו הכסף.

רמז נפלא על רבי עקיבא מהרוגי מלוכה

ורבי עקיבא למד תורה אחר ארבעים שנה שהיה רועה בקר וצאן, וזהו הרמז: וכל מעשר בקר וצאן, וכ"ל מעש"ר נוטריקון: ואם כן למה מת עקיבא שהיה רועה בקר וצאן? ויש אומרים: וכ"ל ר"ת: וזה כפרה לשכינה. מעש"ר ר"ת - מיתת עקיבא שהיה רועה בקר וצאן. רצונו לומר, למה נתפס במיתה משונה? ומתרץ - כל אשר יעבור תחת השב"ט, כל מי שנתפס בין עשרה הרוגי מלכות היה במקום אחד השבטים, אבל רבי עקיבא שהוא 'העשירי' - היה קודש לה', כי נתפס במקום שכינה, שלקח אביו כסף קודש וקנה נעלים בליל טבילת אשתו.

וזהו: כל אשר יעב"ר - ר"ת: רבי עקיבא בן יוסף תחת השבט, אבל העשירי היה קודש לה'. וכנגדו תיקנו לנו עשרת ימי תשובה בכל שנה ושנה, שהקב"ה יקבל תפילתנו ותשובתנו, ויהיה תיקון לעון מכירת יוסף, ויבוא משיח בן יוסף ולא יהרג על ידי ארמילוס הרשע. וזהו שאמר: כל אשר יעבר תחת השב"ט, אותיות השב - ט' ימים, ויום הכפורים הוא העשירי - יהיה קודש לה'. ומתפללים סליחות כמנין יה"ה - שלשים לילות בחודש אלול ותשרי. וישלח לנו משיח צדקנו בחודש האיתנים, יראו עינינו וישמח לבנו בבנין בית מקדשנו ותפארתנו, אמן כן יהי רצון. (כסא רחמים).

דרוש א' ענין מתן תורה

הטעם שניתנה תורה בחודש סיון

בחודש סיון שמזלו תאומים - שע"י קבלת התורה נקראו בני' 'יונתי תמתי' - תאומתי, וכביכול נעשו תאומים לקב"ה - קוב"ה וישראל ואורייתא חד הוא (זוה"ק ח"ג עג), ומכח זה יש בחי' עמו אנכי בצרה (עי' ש"ר פ' ה, ב).

ולרמז לאומות העולם שיכולים הם להזדווג לישראל ע"י שיתגיירו ויקבלו התורה.

עוד שמזל תאומים - היינו אדם, שיש בו היכולת והכח לרקוד ולספוק כפיו משמחה של קבלת התורה (א"ה).

מזל תאומים מסמל על אחדות שהיא תנאי לתורה כתאומים שהיו מאוחדים ביצירתם (כל"ה).

וכנגד יעקב שהוא תאום [והוא עמוד התורה].

והתורה בסוד תאומים תורה שבכתב ותורה שבעל פה (מ"ל).

וכנגד ב' הלוחות שהם כתאומים (הרוקח סי' רצ"ו).

מדוע נתעכב נתינת התורה עד אותו זמן

ומה שנתעכב נתינתה ולא ניתנה לאברהם יצחק ויעקב אבותינו הקד', משום שאינה ראויה לינתן ליחידים אלא לס' ריבוא [ס' ריבוא אותיות יש בתורה, וכנגדם יש ס' ריבוא נשמות בני'], ולכל אחד יש לו אות בתורה (עי' חסד לאברהם מעיין ב נהר יח). והטעם שלא ברא' ה' את עם ישראל בתחילה אלא נתעכב עד אותו הזמן, הוא דכמו שבריאת אדם הראשון היתה אחר כל בריאת העולם כמו"כ נבראו תחילה כל אומות העולם ואח"כ עם ישראל - כל דבר חשוב ראוי ליברא בסוף, שבו הושלם הכל (מ"ל).

הטעם שניתנה התורה במדבר

מקום נתינת התורה - לא בארץ ישראל, כדי שלא יהא פתחון לאומות העולם לומר הרי לא נתנה לנו (מכילתא).

ועוד שבא"י היה זה רץ לכרמו וזה לשדהו והיתה התורה בטלה לכן ניתנה במדבר כדי שכולם יהיו פנויים ובטלים (פ"ר, ועי' טור או"ח סי' ר"צ).

ושלא תהא קנאה בן השבטים לומר בחלקי נתנה (א"ה)

ללמד תורה בחנם לכל (המפרש שם).

ומתנהג בענווה (ר"ן שם) זוכה לד"ת ונפשי כעפר לכל תהיה - פתח לבי בתורתך.

ומה המדבר אין לו סוף כך ד"ת אין להם סוף ואין לשכרה סוף. (שם).

כשם שמדבר לא נזרע ולא נעבד כך הלומד תורה פורקין ממנו עול דרך ארץ.

טעם לשמות של המדבר

המדבר נקראו שמותיו בשם "מדבר סיני" ע"ש הר סיני שבו.

"מדבר צין" - שנצטוו ישראל עליו.

"מדבר קדש" - שנתקדשו ישראל עליו.

"מדבר קדמות" - שנתנה קדומה [התורה שקדמה לעולם] עליו.

"מדבר פארן" - שפרו ורבו עליה ישראל שכל אחד התעברה אשתו זכר במצות שובו לכם לאהליכם.

הטעם שניתנה תורה על הר סיני

על הר סיני - המכוון כנגד הר סיני של מעלה (כסא דוד לחיד"א דרוש ו' לשבת כלה).

ניתנה התורה על הר הנמוך [ולא במישור אלא במעט גובה - כי תלמיד חכם צריך שיהא לו שמינית שבשמינית שבגאווה, (עי' בהגר"א וישלח עה"פ קטנתי ועי' ענף עץ אבות ד, ד) על מאד מאד הוי שפל רוח]] ולא ניתנה התורה על הר גבוה דגאווה (גובה) מום היא [סיני גמט' ענוה עם הכולל] (מ"ל).

והתחילו ההרים תבור מאלים, וכרמל מאספמיא (ב"ר ויחי) [הר חרמון והר שריון (מע"ה)] רצים ומתחרים זה עם זה ובאו למדבר סיני כדי שעליהם תינתן התורה, והר סיני השפיל את עצמו (שם).

וכיון שבאו במרוצה ונתגאו ורבו לא ניתנה עליהם התורה.

ועוד שדרכם של הגויים לבנות העבודה זרה שלהם על ההרים הרמים אך על הר סיני מפני נמיכותו לא עבדו עליו ע"ז כלל (מ"ל).

ומפני שרצו שתינתן התורה עליהם זכו שלסוף נקבעו ההרים בארץ ישראל ונתקדש שמו יתברך עליהם, בהר תבור - מלחמת סיסרא, בכרמל - עם אליהו הנביא ונביאי הבעל.

ונאמר 'מה נאוו על ההרים רגלי מבשר' שעתידי הקב"ה להוריד ירושלים בנויה מן השמים ולהעמידה על ארבעה ראשי הרים, על סיני ועל תבור ועל חרמון ועל כרמל, והיא עומדת על ראשי ההרים ומבשרת לישראל קץ הגאולה (פסידר"כ).

הר המוריה נתחבר להר סיני

הר המוריה נתלש כחלה מן העסה ממקום שנעקד יצחק אבינו ע"ה, [ונתחבר להר סיני], אמר הקב"ה הואיל ויצחק אביהם נעקד עליו נאה לבניו לקבל עליו את התורה (מ' תהילים [בובר] סח).

סביבות הר סיני

למרגלות ההר היה נחל שירד מן ההר (עי' דברים ט, כא. ובס' חסידים תתשמט), ובחלקו העליון היה יבש (ר' אפרים). סביב ההר היו עשבים ולכן נאמר 'הצאן והבקר אל ירעו' (לבוש סי' תצ"ד) וי"א שבהר עצמו היה מראה ירוק (סידור היעב"ץ) ומלא בעשבים, ש'בִּשְׁן' הוא מקום מרעה (דבקנו במצוותיך ע"פ מפרשי תהילים סח, טז) וי"א שהיה מקום צמיחת שיח הסנה (רמב"ן א, ו).

היו ס' ריבוא זקנים, ס' ריבוא נערים, ס' ריבוא נשים

וכשירד משה רבנו קרא לזקנים ואמר להם דברי ה' והם אמרו לכל העם (א"ע יט, ג), וכששמעו בניי שהיו ס' ריבוא זקנים, ס' ריבוא בחורים, ס' ריבוא נערים וס' ריבוא נשים (מ"ל), לא אמרו מה כתוב בה אלא קבלו עליהם עול מלכותו (ש"ר), וענו כולם בקול אחד, ולא שענו בחנופה, ולא שקבלו זה מזה, אלא השווו כולם לב אחד ואמרו כל אשר דיבר ה' נעשה (מכילתא)

כמה טעמים מדוע נאמרו הדיברות בלשון יחיד

נאמרו הדברות בלשון יחיד מכיון שמיום שישראל נמצאים בעולם לא היו נמצאים לפני הקב"ה בלב אחד וברצון אחד כמו ביום מתן תורה.

כיון שפסקה זוהמתן ועי"ז נסתלקה שנאת חנם מבניהם והיו כולם כאיש אחד בלב אחד, דהרי כל אחד מישראל יש לו אות בתורה והתורה כולה שמותיו של ה' וכשנמצאים באחדות הרי שם ה' אחד (מתוק מד' שם בשם הרמ"ק ומפרשים).

ליתן פתחון פה למשה רבנו ללמד סנגוריא על בניי במעשה העגל שכביכול ציווה רק לו (רש"י) שהוא שקול כס' ריבוא. ללמד שצריך לומר כל אחד בשבילי נתנו עשרת הדברות ואני חייב לקיימן ולא יאמר דיה לתורה שתתקיים ביד אחרים (פס"ז).

וחייב אדם לעסוק בהם ואפי' ביחידות ולא יאמר שלא ניתנה אלא לרבים.

ולזהיר שכל יחיד יענש על המצות, שלא יחשבו כי אחר הרוב ילך והיחיד ינצל מהם (רמב"ן). ועוד שיחשוב שכאלו הוא לבדו בעולם וללא לימודו העולם בסכנה.

וללמד ערך הלומד תורה שכל העולם כדאי הוא לו ושהכל טורחין לצורכו. וחומרא היא כשכל אחד מוזהר ביחידות.

זמן 'מתן תורה' - לאחר שעברו שבע שבתות

בספר פרי צדיק כתב הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין דבר נפלא, איך הוסיף משה יום אחד מדעתו, וא"כ איך אנו אומרים ביום ו' סיון 'זמן מתן תורתנו', הרי באמת אז היה זה ביום כ"א לפסח, ולא ביום נ'. ומבאר רבי צדוק, שכשנספור השבתות בין פסח לשבועות הן שבעה, שבת חול המועד ועוד ו' פרקים בפרקי אבות, אבגדה"ו. והשנה היתה לנו שבת של אחרון של פסח בא"י, ואח"כ תזו"מ, אחו"ק, אמור, בהר, בחקותי, במדבר. הרי ז' שבתות, כי תמיד יש ז' שבתות בין פסח לעצרת. אך בשנה ראשונה שיצאנו ממצרים לא היה להם שבת ראשון, כי קיבלו מצות שבת במרה לאחר קריעת ים סוף, א"כ נמצא שביום ג' ליציאת מצרים לא שמרו שבת קודש, לא נצטוו עדיין, הגם שיתכן שנחו כמו במצרים אך עוד לא היה מתנת חלקו.

ולכן ראה משה שאם יקבלו תורה ביום ו' סיון, שזה היה בערב שבת באותה שנה, א"כ נמצא שיהיו לבני ישראל נ' יום אך רק ו' שבתות, כי לא היתה להם שבת ראשונה באותה שנה, וכדי לבא לשלימות טהרת הנפש צריכים ז' שבתות. וכן איתא בכתבי האר"ז ל' שעיקר קדושת ימי הספירה ע"י שבתות שבספירה, לכן זה נקרא שבע שבתות, עד ממחרת השבת השביעית. לכן בראשית המחשבה היה צריך להיות מתן תורה ביום ו' סיון, וכן הוא בכל שנה. אלא שבאותה שנה דחו יום אחד, כי הוסיף משה יום אחד מדעתו שיהיו ז' שבתות. שבאמת זו היתה שבת שמינית מיצי"מ, אלא שלא שמרו את הראשונה, כיון שהגיעה השבת השביעי, ומקצת היום ככולו, אזי לפנות הבוקר נתנו תורה. וזהו 'זמן מתן תורתנו' - ל"אחר ז' שבתות", אלא שבאותה שנה זה יצא ביום ז' סיון, ואצלנו זה ביום ו' סיון.

בשבועות מתבטל היצה"ר והחיצונים מושבתים

בגין פך אקרי בגוונא דא עצרת בשביל זה נקרא חג השבועות גם בשם עצרת, שהוא לשון מניעה וענוב (כמו כי עצור עצר ה' בעל כל רחם), על שם מניעת והבדלת החיצונים מן הקדושה, דאית ביה בטול יצר הרע לפי שיש בו ביטול יצר הרע והשבתת החיצונים, ועל דא ועל שבשבועות מתבטלים ובורחים החיצונים מן הקדושה, לכן לא כתיב ביה חטאת כשאר זמנין דהיינו בפ' פנחס במוספי שבועות נתיב שעיר עזים אחד לנפר עלינם, ולא נתוב שעיר עזים אחד לחטאת, כבשאר מוספי החגים, דכתיב בהו חטאת שנתוב בהם שעיר עזים אחד "לחטאת", לפי שנולם נותנים חלק להחיצונים דוגמת שעיר המשתלח, אבל כאן בחג השבועות לפי שמתבטלת אחיזת החיצונים אין צרינים לתת להם חלק, וכדין כל נהורין אתכנשו לאשת חיל ואז כל האורות מתקבצים אל אשת חיל שהיא השנינה, לפי שעל ידי תפלות שחרית ומוסף של שבועות היא מקבלת נל האורות המוחין, והיא עולה עד הכתר כמו התפארת ממש, ואז הם מתייחדים יחד, ובגין כך עצרת ובשביל זה נקרא שבועות גם בשם עצרת, שהוא לשון אסיפה ויחוד, על שם אסיפת האורות אל השנינה ויחוד העליון הנעשה בו. (שעה"כ דרוש חג השבועות ומפרשים)

שבעת ר"ת ש'בועות, ב'כורים, ע'צרת, ת'ורה

ה'אור החיים' הקדוש מסביר הסבר מעניין בטעם קריאת החג בפי כולם: "שבועות", ולא "עצרת" או "ביכורים" כפי שמוזכר בתורה. כי "שבועות" הוא גם מלשון "שבועה"... כי ביום מתן תורה נשבעו הם יתברך וכנסת ישראל זה לזה שבועה הדדית! אנו נשבענו לריבון העולמים, שלא נחליף אותו חלילה, באלוהים אחרים, והוא נשבע לנו, שלא יחליף אותנו בעם אחר!

ואילו הגר"א מוילנא זי"ע אמר: כי במילים "שבעת" (חסר), רמזים כל שמות החג! "שבועות", "בכורים", "עצרת", "תורה".

התורה לא תלויה בזמן מיוחד, ולא במקום מסוים

רבי ישראל מסלנט זי"ע אמר יסוד גדול בלימוד התורה: בקבלת התורה אנו רואים, כי התורה ניתנה במקום בלתי ידוע - במדבר... בזמן בלתי ידוע - שיש מחלוקת האם בו' סיון או בו' סיון... וכל זאת למה? אלא יסוד גדול אנו רואים מכאן: יש כאן הוראה לדורות הבאים, "התורה לא תלויה בזמן מיוחד, ולא במקום מסוים".

דרוש ב' מידות טובות ואמונה

להכין את עצמנו במידות טובות ובאמונה בה'

דרך ארץ קדמה לתורה

בתחילת פרשת בראשית רש"י מביא את קושייתו הידועה של רבי יצחק: "לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מ'החדש הזה לכם' (שמות יב, ב), שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל, ומה טעם פתח בבראשית?

משיב על כך רבנו נסים תשובה פשוטה: "דרך ארץ קדמה לתורה" - התורה היא ערך אלקי ואור עצום. כדי להיות מסוגלים לדבוק בקדושת התורה, על האדם להפוך את עצמו לכלי קיבול. ומה הוא כלי הקיבול שאליו אפשר להכניס את התורה? מדות טובות. ולכן פתח בבראשית ששם יש מוסר גדול מאבות העולם כיצד התנהגו איך מסרו עצמם לכבוד ה' יתברך ואז האדם לומד להדבק במידותיהם הטובות ולילך בדרכם ואח"כ יכול לקבל התורה ולקיימה. אומר ה"חזון איש" המלה הראשונה שנאמרה על ידי הבורא במעמד הר סיני היתה: "אנכי".

מדוע נאמר "אנכי" ולא "אני"?

אומרת על כך הגמרא (שבת קה). רעיון מבהיל: אנכי נוטריקון אנה נפשי פְּתִיבִית יְהִיבִית. שפרושו, אני את נפשי כתבתי בתורה ונתתי לכם. נתתי את עצמי לכם.

ובאר הרמח"ל, שבורא העולם צמצם את עצמו, הוא שלשל את עצמו, כביכול, לתוך אותיות התורה הקדושה. ועל כך אומר הרמב"ן בהקדמתו לתורה, שכל התורה כולה היא שמותיו של הקב"ה. הבורא כביכול נתן לנו את עצמו עם תורתו, וקבלנו את אורו יתברך.

שואל ה"חזון איש": "הרי התורה כה אלקית ורוחנית, ואיך יתחבר אליה קרוץ מחומר? הרי אין זה בר חיבור הרי אין זה בר גיבול?! והשיב על כך "התורה איננה נדבקת אלא לנפש עדינה".

כמו שאמרו חז"ל (תנא דבי אליהו פרק כו), עד שאדם מתפלל על דברי תורה שיכנסו בתוך מעיו, יתפלל על אכילה ושתיה שלא יכנסו בתוך מעיו.

למה? כי בכדי לקלוט את התורה יש לפנות מתוכנו את החומריות ואת חוסר העדינות: "הרחב פיך, ואמלאהו". ועוד, שעל הלומד תורה שלא על מנת לעשות, אמר רבי חיה שנוח לו שלא נברא, ורבי יוחנן הוסיף - שנוח לו שנהפכה שליתו על פניו (ויקרא רבה לה, ז).

ומדוע נוח לו שנהפכה שליתו על פניו?

משום שבבטן אמו הוא למד תורה רבה באיכות מעולה. כל יציאתו לעולם היא בשביל קיום המצוות, ואם אינו רוצה אלא ללמוד יחזור לבטן אמו, והרי שנהפכה שליתו על פניו.

רבנו יונה מפרש רעיון זה בפרושו למשנה: "אם אין דרך ארץ אין תורה" (אבות ג, יז) וכותב: "לפי שאין התורה שוכנת אלא בגוף בעל מדות טובות".

ידיעת התורה ללא עידון המדות, דומה למחשב האוגר ידע, לחמור נושא ספרים...

המידות הם בסיס לזכות לתורה

רבנו חיים ויטאל, בספרו "שערי קדשה", שואל בשם רבו, האר"י ז"ל שאלה עצומה: למה אין בתורה צווי לא תכעס? הרי מידה זו הורסת כל חלקה טובה, וחומרתה נוראה, עד שאמרו חז"ל: "כל הכועס - כל מיני גיהנם שולטין בו" (נדרים כב.), וכן - המשבר כלים בחמתו, היא בעיניך כעובד עבודת אלילים" (ילקו"ש תהלים רמו תתלא). ורבי שמעון בר יוחאי כתב בספר הזוהר, שאסור להסתכל באדם כועס, משום שישנם צלמים על פניו.

כמו כן, מדוע אין בתורה איסור לא תתגאה, והלא הגאווה היא תועבת ה', אמנם לפי שיטת הסמ"ק אסור זה נכלל במצות "ורם לבבך ושכחת", אבל על פי רוב השיטות אין על כך צווי מפורש. מדוע?

עונה רבנו חיים ויטאל תשובה, שלולא כתבה הייתי מפחד לאמרה ברבים: עם כל המעלה העצומה של תרי"ג המצוות, המידות מרכזיות יותר מהמצוות. הן הקלף שעליו כתובים כל דברי התורה. כי בלי מידות - כל התורה היא בבחינת 'אותיות פורחות באויר'. המידות הן התשתית להפך לאיש של תורה ולהתרומם יותר ויותר.

אומרים בדרך הלצה: "לעולם יהא אדם", קודם תהיה בן אדם - בעל צלם אלקים, תנהג במידות טובות: מה הוא רחום - אף אתה רחום, מה הוא גומל חסדים - אף אתה גומל חסדים.

לכן, לפני המצוות מלמדת אותנו התורה על האבות הקדושים, אשר הנהגתם היתה בדרך ארץ שקדמה לתורה.

מגביה שפלים

"וירד ה' על הר סיני" איני יודע אם הגבוה הנמיך את עצמו או הנמוך הגביה את עצמו כיון שנאמר "וירד ה' על הר סיני" מכאן שהגבוה הנמיך את עצמו. וכן הצדיקים צריכים להנמיך את עצמן. והקדוש ברוך הוא בעצמו משפיל גאים עדי ארץ כדי להגביה שפלים. וזו בחינת נחית דרגא ונסיב איתתא (עי' יבמות סג.) כביכול בעת נתינת התורה קיים נחית דרגא ונסיב ישראל.

עם ישראל ממושיך בגלות בגלל 'הקנאה ושנאה'

רגיל היה הרה"ק רבי מאיר מפרימישלאן זי"ע לספר מדי שנה בשנה לפני קהל עדת צאן מרעיתו בשעה הגבוהה ביותר בחג השבועות - קודם קריאת עשרת הדברות, עובדא שיש בה כדי ללמדנו פרק נכבד בענין בין אדם לחברו. וכך הוה מעשה, פעם שאל מלך וויען (ווניא) את הגאון הצדיק שר וטפסר רבי שמשון ווערטהיימער זצ"ל (שהיה חי לפני כשלוש מאות שנה, ההגדרה אודותיו היא מדברי החוות יאיר בתשובותיו) מדוע שרויים עם בני ישראל כבר רבות בשנים בגלות מרה וקשה, כשהם נרדפים ונרדפים, מוכים ונבזים, ועדיין לא נושעו - מה פשעם ומה חטאתם לסבול כל כך הרבה.

ענהו רבי שמשון, כל זאת בא להם מחמת 'קנאה ושנאה' השורה ביניהם. תשובה זו לא מצאה חן בעיני המלך, שלא היתה נראית לו סיבה מספקת להמיט על בני ישראל כל כך הרבה צרות וייסורים. ובחמתו ציווה המלך על רבי שמשון, שעליו לענות לו תשובה מספקת תוך ג' ימים, ואם לאו, ענוש ייענשו כל בני ישראל תושבי וויען, באותו לילה ערך רבי שמשון 'שאלת חלום' ויענוהו ממרומים שאכן ענה נכונה למלך, ובעוון זה של 'קנאה ושנאה' שרויים בני ישראל בגלותם, ושלא יתרץ למלך תירוץ אחר, כי עוד יראה המלך כי אמת בפיו.

בתחילת החורף יצא המלך עם אחוזת מרעהו לצוד ציד בלב יער, ובהגיעם ליער נפרדו איש מעל אחיו לצוד כל אחד במקום אחר. אחר כמה שעות לא מצאו המשרתים את המלך, וחשבו בנפשם כי כנראה שב בעצמו לביתו, על כן אף הם שבו לביתם.

המלך שהיה שרוי עמוק עמוק בתאוות הצייד לא שם על לב כי נשאר לגמרי בגפו, עד שהחלו צללי ערב לנטות... ולא מצא שם שום אחד משריו ועבדיו. ויחרד המלך חרדה גדולה, כי לא אבה לבלות את הלילה בחברת כל מיני משחיתים ומזיקים, חיות טרף למיניהם. בצר לו התחיל לשוטט ביער אנה ואנה, עד שהגיע לנהר שמעברו נראו בתים מוארים, בלית ברירה נפרד המלך מסוסו החביב עליו, ואף מבגדי מלכותו, וכך כשהוא עוטה על גופו בגד דק החל לשחות במימי הנהר, עד שעלה מעברו השני של הנהר, וילך בכפר ההוא ערום ויחף - רועד מקור וצינה עזה, דפק על כמה ומבתי הכפר אשר מרבית תושביו ערלים היו, ואיש מהם לא אבה לפתוח עבורו את הדלת ולהכניסו לביתו - באמרם העומד לפנינו מן השדים ומזיקים הוא, ומתייראים אנו ממנו, החליט המלך לתור אחר דלת שבה קבועה מזוזה, בידעו שעם בני ישראל רחמנים הם, והם יפתחו לו פתח להכניסו בצל קורתם. פשפש ומצא, נקש על הדלת והנה עומד לפניו יהודי, אשר מחזה כזה נגלה לנגד עיניו - איש ערום ויחף כולו אומר צינה וארכובותיו דא לדא נקשן, מיד פתח היהודי את הדלת, מיהר להכניסו לביתו, והכין לו כוס חמין ואף מיני תרגימא הגיש לפניו, עטפו ב'פעלץ' (שמיכה מחממת) והשכיבו לפני התנור הבווער, ותחל רוח המלך לשוב אליו. בתוך כך שמע המלך היאך שבעלת הבית מזהרת את בעלה, כי האיש הלז גנב ונוכל הוא, בעוד זמן מה כשתפרוש אף אתה לשינת הליל יגנוב הלה את כל חפצינו ויברח מהבית יחד עם הפעלץ היקר, אך היהודי הרגיע את רוחה, והבטיח שלא יתן שינה לעיניו בכל שעות הלילה, וישמור שלא יגנוב הלה שום דבר.

למחרת היום שאל המלך את מארחו היהודי מה מרחק יש מכפר זה עד לעיר הבירה וויען, אמר לו היהודי מרחק ארבע פרסאות, ויבקשהו המלך שישכור עבורו עגלה שיוכל ליסע לווייען, אמר לו היהודי, ברשותי עגלה קטנה ואקחך, ויאמר המלך, נקבה שכרך, ויען היהודי 'ארבעה פערציגערס'. ויאמר לו המלך, הנני מסכים ליסע אתך, אך בתנאי שתתן לי את הפעלץ ללבשו בדרך, כי כל עצמותי רועדות מקור. עתה שבה בעלת הבית לגעור בו שערל זה יהרוג אותך על אם הדרך, את הפעלץ יקח לעצמו... אך הוא לא שת לבו לכל אלה, והרגיע אותה לאמר כי עוד מעט שוב ישוב וכספו בידו.

משהגיעו לעיר הבירה שאל היהודי את המלך להיכן פניו מועדות, ויען המלך שיקחהו אל ארמון המלוכה, אך היהודי התיירא ואמר בוודאי ענוש נענש על ההתקרבות לארמון המלך, ויאמר לו המלך אל תירא ואל תחת אני אתרץ את הכל. והנה אך הגיעו עד לפני שער המלך קפץ המלך מהעגלה וינס הביתה, כשהוא לבוש בפעלץ היקר של היהודי, וכל בני ביתו של המלך שמחו מאד בחזרתו.

אז החל היהודי לחשוב, אוי לי ואבוי לנפשי, הנה מה צדקו אמרי בני ביתי שגוי זה אינו אלא גנב, ועתה לא די שאינו משלם לי דמי הנסיעה, אף את מעילי לקח עמו, ועל כולנה, הכניס אותי אל גוב האריות - אל ארמון המלוכה, ועד מהרה יבואו שומרי הסף ויכלאוני. ואכן, לא עברו אלא כמה רגעים וסריסי המלך הגיעו, ויאמרו ליהודי שהמלך פקד להביאו אליו לפני ולפנים, בהיכנסו אמר לו המלך שלא יפחד כי ברצונו רק לדבר דברים אחדים עמו, וישאלהו המלך, התכיני, ענהו היהודי לא ראיתי את המלך מעודי עד היום הזה. אמר לו המלך, אבל אנכי מכיר אותך היטב, ואף את ביתך מכיר אנכי, ואת כליך ומטלטליך, וכל מצבך ומעמדך, ויען האיש ויאמר אין חכמה כחכמת המלך, כי יודע הוא כל מה שיש בחדרי חדרים בביתו של בן הכפר.

אמר לו המלך לא חכמה יש כאן אלא זה עתה הייתי בביתך, כי אנכי האיש שישן אצלך בזה הלילה, עתה אמור נא לי מה אשלם לך בעד המאכלים והמשקה שהחייית נפשי, אך היהודי לא השיב מאומה. שב המלך לומר, אפשר לך לבקש ממני ממון רב כמה שתרצה, ושוב לא ענהו היהודי. המלך בשלו, אם תרצה אתן לך שדות וכרמים, ושוב נאלם היהודי מהשיב. הגדיל המלך ואמר לו, אפילו אם תבקש עיר שלימה מערי הכיכר אתננה לך במתנה גמורה על שהצלת את חיי, ועדיין החריש היהודי. אמר לו המלך, אם לא תענני, לא תקבל אלא ארבעה פערציגערס המגיעים לך כבעל עגלה.

פתח היהודי את פיו ואמר ישמעני אדוני המלך, לפרנסתי מסובב אני בין העיירות כרוכל. אך בתקופה האחרונה החל יהודי פלוני לבוא אל הכפר שלנו, והוא קונה סחורות ועורות וכיו"ב מדרי הכפר, ובזה הינו משיג את גבולי, ימלא המלך את שאלתי ובקשתי, ויפקוד פקודתו לאסור על היהודי מלהכנס אל גבולות הכפר.

כשמוע המלך כל זאת, נענה ואמר כמה צדקו דברי רבי שמשון, כי גדלה הקנאה והשנאה בין בני ישראל, כי יהודי שוטה זה היה בידו להתעשר בין רגע כעשירים הגדולים שבכל סביבותינו, ואעפ"כ העבירתו הקנאה והשנאה על דעתו וביקש שטויות כאלו, ויקרא המלך לרבי שמשון ופקד עליו לשלם ליהודי.

עלינו ללמוד מהאי עובדא... ובפרט בבואנו לעסוק בעשרת הדברות, כי נוגע הן לענין 'אנכי ה' אלוקיך' - שהוא אמונה טהורה בהנהגת ה' בעולמו, שאי אפשר לאדם לקחת פרנסת רעהו ולהשיג את גבולו. ומאידך, לענין בין אדם לחברו, שעבור 'קנאה' אחת מוכן האדם לאבד כל הון ועושר, העיקר שלפלוני לא יהיה מאומה. ואם האדם לא יעבוד על מידותיו ח"ו לאן יכול להגיע.

"זכה - נעשה לו סם חיים"

אמרו רבותינו (יומא עב): "וזאת התורה אשר שם משה" זכה - נעשית לו סם חיים, לא זכה - נעשית לו סם המות. וכתב המהרש"א שבתבת סם - סמ"ך ומ"ם אף הם עולות בגימטריה 60. וזה הוא שדקדקו רבותינו בלשונם, "למיימינים בה סמא דחיי", "למשמאילים בה סמא דמותא". היינו, אלו שלומדים לשמה, נעשית להם התורה לסם הימיני, הרמוז באותיות הנגלות סמ"ך מ"ם, ויזכו להיות נגלים וחיים. למשמאילים בה שלומדים לא לשמה, נעשית להם התורה סם המוות, הרמוז באותיות הנסתרות סמ"ך מ"ם, ויהיו נסתרים מן העולם. וזה שאמרו "ואם הוא דבר ריק - מכם הוא" כי הנה האותיות הנעלמות בתבת ס"ם הן אותיות מכ"ם (סמ"ך מ"ם). כלומר הריקנות נובעת משום שלומדים שלא לשמה, ולוקחים את הסם השמאלי המורכב מהאותיות "מכם". וכידוע מדברי הגר"א שהתורה היא מים המגדלים את המידות של האדם ואם מידותיו טובות הם מגדלים אותם ואם להיפך ח"ו להיפך.

הנשמה היתרה ביום טוב נבלעת בתוך אבריו

התוספות (פסחים קב): הקשו, מדוע לא מברכים על בשמים בהבדלה של מוצאי יום טוב, ותירצו כי ברכת הבשמים במוצאי שבת, היא בגלל הסתלקות הנשמה היתרה, אבל ביום טוב אין נשמה יתירה, ועל כן אין ברכת בשמים.

הרמב"ן חולק, ואומר כי גם ביום טוב יש נשמה יתרה, אבל בניגוד לשבת שהנשמה היתרה מסתלקת במוצאי שבת, הרי ביום טוב היא נבלעת באבריו.

וכל כך למה?

ביון שבשבת היהודי אינו עושה דבר. השבת נקבעה מששת ימי בראשית, ואינה תלויה כלל במעשי האדם. לעומת זאת יום טוב מתקדש על ידי בית דין, כלל ישראל הם אלה המקדשים את היום טוב, ולכן אומרים בקידוש של יום טוב: "מקדש ישראל והזמנים", קודם "ישראל" ורק לאחר מכן "הזמנים" כי ישראל הם אלה המקדשים את הזמנים. אשר על כן, קדושת היום טוב באה מכוח הפעולה של כלל ישראל, איך וכיצד הכינו את עצמם לכבוד היום טוב, בפרט של חג השבועות יום מתן תורה, ואם זכו להכין עצמם בקדושה ובמידות טובות, דבר זה אינו הולך לאיבוד אלא נבלע באבריו. לכן הנשמה היתרה היורדת ליהודי ביום טוב, אינה מסתלקת במוצאי יום טוב.

מדוע לא נאמר אנכי ה' אלהיך שבראתי את השמים ואת הארץ

כתב הרא"ש שלכן פתח "אנכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים", ולא פתח בנס גדול יותר - "אנכי ה' אלוקיך אשר בראתי שמים וארץ", כי רצה הבורא ללמדנו על האמונה בהשגחת ה' בפרטיות על כל פרט ופרט, ודבר זה נתגלה לעין כל ביציאת מצרים (יותר מבעת בריאת העולם). וז"ל הרא"ש (ארחות חיים ליום א' נו) לבטוח בה' בכל לב, ולהאמין בהשגחתו הפרטית, ובזה תקיים בלבבך הייחוד השלם, בהאמין בו כי עיניו משוטטות בכל הארץ, ועיניו על כל דרכי איש, ובוחר לב וחוקר כליות. כי מי שאינו מאמין באשר הוצאתיך מארץ מצרים אף באנכי ה' אלוקיך אינו מאמין... וזה יסוד כל התורה כולה. עכ"ל.

"לא נתכנו עלילות" - מוסר גדול שלא יאמר אדם מדוע חברי ככה יותר ממני מדוע הוא "ראש ישיבה" "עשיר" מצליח וכדו'

מצינו לימוד נפלא כי בטרם נגלה הקב"ה לעמו בית ישראל במעמד הגדול והנורא אמר הקב"ה למשה - "ואל משה אמר עלה אל ה' אתה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל" (שמות כד, א), וכתב הטור בפירושו על התורה, תימה לי, למה לא עלו אלעזר ואיתמר שהרי גדולה מעלתם ממעלת הזקנים, כדאיתא (עירובין נד): כיצד סדר משנה, נכנס אהרן ושנה לו משה פרקו, נכנסו בניו... נכנסו זקנים... נכנסו כל העם... נסתלק אהרן שנו בניו לזקנים ולכל העם. הרי לך שאלעזר ואיתמר גדולים בחכמה מהזקנים שכן הן מלמדים אותם את התורה, ומדוע הזקנים עלו על הר סיני

ואלעזר ואיתמר נשאר נאחור. ומבאר, משום שהקב"ה "לו נתכנו עלילות" (שמואל א. ב, ג), וידע שבעלילה זו נתחייבו כדאמרינן (תנחומא בהעלותך טז) שמכאן נתחייבו שריפה, אלא שלא רצה הקב"ה לערבב שמחת התורה, והמתין לנדב ואביהו לשנה הבאה בא' ניסן יום הקמת המשכן כדכתיב (במדבר ג, ד) "וימת נדב ואביהווא לפני ה' בהקריבם אש וכו', ולוקנים עד תבערה" (מתאוננים), ואילו היו גם אלעזר ואיתמר עולים על ההר היו גם הם מתים ונמצא שנכרת כל זרע אהרן, ולא רצה הקב"ה שיכרת זרע כהונה הקדושה, ע"כ מתחילה לא נתן להם לעלות ההרה (ומקורו ב'מושב זקנים' בשם הרא"ש).

וזוה מרומז בטעמי המקרא על אותו הפסוק "ואל משה אמר עלה אל ה' אתה ואהרן נדב ואביהווא" - דטעמו 'קדמא ואזלא מונח רביע', שמארבעת בני אהרן הניחו והשאירו שנים למטה מההר בעת מעמד הר סיני, כי 'קדמא ואזלא' - שהקב"ה המביט מראשית אחרית, הקדים לראות שהעולים על ההר אזלא - ילכו מהעולם בטרם עת, לכן לטובתם לא העלה את כולם על ההר.

עתה בין והתבונן נוראות, עומד לו אהרן כהנא קדישא, בשעה הכי נעלית מיום בריאת העולם ועד סופו, כשירד הקב"ה על הר סיני קרע את העליונים ואת התחתונים וראו שהוא יחידי, והנה הוא רואה כי שבעים זקנים הקטנים במדרגתם משני בניו אלעזר ואיתמר עולים על ההר והם עומדים להשיג שם 'מדרגות' גבוהות עד אין שיעור, ואילו שני בניו אלו נשארים לעמוד בין העם... ואינו מבין מדוע עשה לו ה' ככה. גם בניו הקדושים עצמם יתמהו, וכי זה שכרנו על יגיעות גדולות ועבודות נוראות - להישאר בין העם והיה זה כזילותא' לפי כבודם, וקוב"ה אומר המתינו לי ותרואו כי רק בזכות 'השפלה' זאת ישאר נצר וזכר לזרע אהרן, וכל הכהנים ועבודת הכהונה לדורי דורות יהיו נמנים על 'יוצאי חלציתם' בזכות השפלה זאת...

מכאן ילמד כל איש, פעמים הרבה עולים במחשבתו של אדם, ראה נא, כמה עלה ונתעלה ידידי ורעי עשרת מונים ממני - ברוחניות - כשנתמנה להיות, ראש ישיבה, אדמו"ר מגיד שיעור כל חד בדיליה, או בגשמיות - נכסיו מצליחין, שמו הולך לפניו כמומחה בתחום פלוני, בניו מפארים את טובי הישיבות ואילו אני אנה אני בא... וכיו"ב רבות ממחשבות הטורדות מנוחתם של בני אדם. תשובתם, אל תהיו קצרי רואי, התייצבו וראו כי הכל בחשבון לטובתכם ולהנאתכם, פעמים שיתגלה החשבון כאהרן הכהן שנתגלה לבסוף, כי כל 'ירידה' זו הייתה להחיות זרעו לעולמים, ופעמים שלא יראה כזאת אלא בעולם העליון, אבל האמת כי כן הוא.

מונה את ישראל בלשון שאו את ראש בני"י כי בזה מתרומם כל אחד ממדרגתו שראה שהוא משלים המנין של ששים רבוא ישראל ובלעדיו יחסר המנין

באר הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל (דרש משה לשבועות) דלכן תיקנו חכמים שיהיו קוראים פרשת במדבר קודם חג השבועות (עי' מגילה לא: ובתוד"ה קללות, וטעמם כדי להפסיק עם קריאת פרשה זו בין הקללות שבפר' בחקותי לשבועות) וז"ל: ונראה שיש לפר' במדבר שייכות גדולה לשבועות, והוא להוציא מאלה שמתרשלין ללמוד, בחשבם שלא יגיעו למדרגה גדולה בתורה. וע"ז בארתי (שמות ל, יב) שמה שנאמר ענין המנין בלשון 'שאו' - שבזה מתנשאים כל אחד ממדרגתו, בראותו שהוא שווה למנות באותו המספר ממש של הגדול, ששניהם נמנים רק לאחד, א"כ גם הוא יכול לבוא למדרגה הגדולה. ולכן קודם שבועות צריך לקרוא פרשת במדבר שהיא פרשת הפקודים שנאמר בלשון נשיאות ללמדנו שבאופן זה יכול לקבל התורה וללמדה.

ובפרט אם יתבונן ויראה שכך הוא דרך המנין והמספר שהוא נשלם דייקא מכל יחיד ויחיד. ובחסרונו יחסר המנין אחד פחות מכל המספר, וכל יהודי הינו חלק ממנין ששים רבוא נשמות ישראל, ובלעדיו אי אפשר לבל הכלל לקבל את התורה, כי אף אם יחסר רק אחד מן המנין יורגש החסרון בכלום.

והרי אם יחסר אפילו אות אחת מכל דברי התורה הזאת ייחשב הספר כס"ת פסול, ומכאן, שרק ע"י כל נשמות הששים רבוא נעשית הקומה שלימה, ומכאן, ילמד שלא תיפול רוחו ולא יתייאש ח"ו, אלא ידע שבו בחר ה' לקבל התורה וחפץ יתב"ש בעבודתו ובמצוותיו.

אם ביד גוי כמו יתרו ק"ו ביד זרעו של אברהם יצחק ויעקב להתקרב

וכה אמר הרה"ק רבי לייבל איגר זי"ע (תורת אמת ריש יתרו), דלכן כתבה תורה ענין ביאתו של יתרו להסתפח לקהל ה' לפני הפרשה של קבלת התורה, ללמדנו בינה, שאף הגוי והכומר לע"ז בידם לעזוב הכל ולהתקרב אל הקדושה,

וזו ההקדמה הטובה ביותר לקבלת התורה שישא היהודי ק"ו בנפשו שאם ביד גוי כמו יתרו ק"ו ביד זרעו של אברהם יצחק ויעקב להתקרב.

מסר נפש לקבל אורח וניצל בנו מטביעה ברגע האחרון

מספרים על אברך שנסע מביתו שבמרכז ארץ הקודש לאחת מערי הגליל, כאכסניה שכר 'צימער' בו התכוון לשהות עם בני ביתו ובנו יחידו, לקראת שבת התקשר אליו אחד מקרוביו - הבודד בעולמו (גרוש) וביקש מעמו לזכות בו ב'הכנסת אורחים' - מהודרת ביותר כי הוא רוצה לשהות עמו במשך השבת באותו צימער, הלה התגבר על רגשותיו - שהרי רובא דעלמא לא ניחא להם לארח בנסיעתם לחופש... והנה בערב שבת, בשעה שהאב והאם היו עסוקים בהכנות לצרכי שבת, שוטט בנם הקטן בחצר הסמוכה לבריכת מים עמוקים, ובראותו 'כדור' במים קפץ לתוכם... וכמעט שיצאה נשמתו בטרהרה, אלא שבאותו רגע הופיע ה'אורח' שראה את הנעשה, מיד הזעיק את ההורים והצילו את הילד ברגע האחרון (כשהוא נלקח אחר כבוד לבית החולים דשם), ובלא האורח לא היו ההורים מבחינים בנעשה רק אחר יציאת נשמה.

הרבה מתאוננים, אילו היו בידי כשרונותיו של פלוני או התמדתו ושלל מעלותיו בודאי הייתי מצליח ומתעלה

על זה אמרו בעלי המוסר בדרך משל לאחד אשר היה עוסק למלאכתו בשליחות יד, ותמיד היה מחזר ומחפש אחר 'מצויאות'. פעם אחת נקלע למקום מסחר היהלומים, והחל תר אחר טרף לביתו, והנה הוא רואה בעשיר אחד המסב עם ידידיו בשולחן אחד ומראה להם יהלום גדול נדיר ביופיו השווה הון תועפות, והרי 'עין רואה והלב חומד', מיד גמר בדעתו שיהלום זה יגיע לידו בכל דרך שהיא. לשם 'מטרה' זו הלך בסמוך לעשיר (מאחוריו) ו'באשר תלכי אלך'... משראה שהעשיר קונה כרטיס נסיעה להפליג באניה, הלך ושיחד את רב החובל שיקבע מקום מלונו בחדרו של העשיר. ויהי בחצי הלילה... כשראה ה'גנב' כי העשיר מתעמק ב'פרק הישן' בעומק לפניו מעומק, קם הגנב ממיטתו (שלא) ישן בה, והחל 'מפשפש במעשיו' ובודק בכל חפצי העשיר, באמתחותיו ובכליו ואף בבגדיו, אחת מהנה לא נעדרה, ולמרבית הפלא לא הצליח למצוא את מבוקשו, וככל שהרבה במאמצים העלה חרס בידו, בחרו אף שב למיטתו בידיים ריקניות.

למחרת היום פתח הגנב ושאל את 'שכנו' העשיר, בהקדמת ויודי שרצה לגנוב ממנו את היהלום, והביע פליאתו העצומה, שהלא גנב מומחה הוא מזה ארבעים שנה 'וב'ה' ראה ברכה בעמלו ומעולם לא נכשל, כיצד עתה רחקה ממנו ההצלחה, וביקש בתחנונים שיגלה לו הרז היכן היה מוטמן היהלום. השיב לו העשיר, אף אני אשיב לך כגמולך... דע לך כי מני אותו רגע שהתקרבת לשולחן לראות את היהלום לא מצאת חן בעיני, ובשעה שבקשת להיות שכן עמי בחדר גברו חשדותי והבנתי היטב את רצונך ומאווי ליבו, אי לזאת נטלתי את היהלום והטמנתי אותו בכיס בגדך, כי ידעתי שלא תחפשנו אלא ברשותי, ובכך יאה 'בידיים טובות'... והנמשל שיש שנדמה להם שהאבן הטובה ברשות אחרים - שהם זכו לחכמה בינה ודעת, וכל אחד מהם מחשב 'חשבונות רבים' אילו היו בידי כשרונותיו של פלוני, מצבו של פלוני... והרבה כיו"ב... ואינם יודעים כי 'היהלום' נמצא ברשותם, ודווקא התנאים והכשרונות שלהם הם המפתח והדרך להצלחתם.

וצריך האדם לומר אין הדבר תלוי אלא בי (ע"ז יז), וכמו שאמרו בדרך צחות שיש סם רפואה בדוק ומנוסה - וויטמין 'בי' (0), שאין הדבר תלוי אלא 'בי', שיש בו ההכרה השלימה שהכל תלוי ברצונו ובחפצו. אולם לעומת זאת יש המחליפים את הסממנים, ונוטלים 'וויטמין' די' (0), אשר תולים האשמה באחר ואומרים 'די' לא רוצים יותר...

ועל כך אמרו שיצאה בת קול ואמרה שובו בנים שובבים חוץ מאחר (חגיגה טו.), כלומר, שכל אחד ניתן לדבר עמו בדברי התעוררות ותשובה ולהעירו בימים המרוממים והמסוגלים כדוגמת ימי השוכב"ם וכדומה, 'חוץ מאחר' - מאותו שתולה הכל באחרים שהם גרמו לו להגיע להיכן שהגיע ורק הם אשמים ולא הוא.

אלא האדם ישתדל בתיקון מידותיו וישים בטחונו בהי"ת ויעשה רצונו יתברך וכך גם הי"ת ימלא משאלות לבו.

דרוש ג' ההכנה הגדולה

בענין ההכנה הגדולה לקראת מתן תורה "לפני מי אתם מטהרים ומי מטהר אתכם"

חסד גדול עשה עמנו ה', הוציאנו מעבדות לחירות עולם, הוציאנו מבית עבדים ממצרים במטרה לתת לנו את התורה הקדושה, המתנה הגדולה ביותר, ובחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו.

והנה כשיצאנו ממצרים יצאנו מהטומאה הגדולה, ובימי הספירה כל יום ויום קונים מדרגה של קדושה וטהרה ע"י שעושים תשובה שלמה בכל יום ויום עד שביום החמשים, חג השבועות, זכינו להגיע לשער החמשים בנינה העליונה שהיא עולם התשובה ואז נזכה להגיע לקבלת התורה הקדושה.

וז"ש לפני מ"י אתם מטהרים, לפני יום החמשים. מ"ט ימי הספירה כל יום עושים תשובה ומטהרים עד שמגיעים ליום החמשים שהוא יום השבועות שבו הגענו בתשובה עילאה לטהרה עליונה, ויום זה מטהר אותנו ומקדש אותנו ע"י שעלינו לעולם התשובה, חמשים שערי בינה שער החמשים שעל ידו זוכים לכתר עליון שהוא שער החמשים משערי בינה.

הקב"ה מאיר אור גדול להדריך אותנו איך להתחבר אליו

ועוד יותר, שביום החמשים הקב"ה בעצמו מטהר אותנו ע"י האור הגדול המאיר באותו יום, וכל אחד ואחד מקבל אור של התורה וקדושה ביום זה, וכמו שכתב הר"ן בדרשותיו כשם שיום ר"ה הוא יום הדין לעניני העולם, כן "שבועות" שבו ניתנה התורה לעם ישראל הוא יום הדין לענין קבלת התורה של כל יחיד ויחיד ובו נקצב לכל אחד לאיזו מדרגה יגיע בעסק התורה.

ביום זה יורד דבר ה' ממרום להאיר בכל מחשכי הארץ להדריך אותנו בתחתיות ארץ, ואדם מבשר ודם שקרוין מחומר וצורה ושקוע בתאוות העוה"ז התורה יורדת להדריך אותו איך לעלות מכל זה ולחבר אותו לעליונים בסוד "ישמחו השמים ותגל הארץ".

ומובא במדרש: לעתיד לבא הקב"ה מביא את הר סיני ומלביש אותו בהר המוריה ובונה ביהמ"ק עליהם וביהמ"ק אומר שירה וכל ההרים עונים אחריו, כי הר סיני מבטא את התורה והתורה היא הבסיס של ביהמ"ק ורק כך תחול הקדושה ואז מתחברים השמים עם הארץ בסוד ענן הקשור בהר וסולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, והאדם מתעלה מאד כי מתבררת האמת של התורה הקדושה.

הייתי שכן של הגאון אב"ד כמוה"ר יוסף כהן זצ"ל אביו של הגאון ר' דוד הכהן שליט"א ראש ישיבת חברון, הוא היה אומר בשם ראש ישיבת עץ חיים הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל, כי יום שבועות הוא "יום הדין על התורה". והיה מביא מספר השל"ה הקדוש שכתב בשם ספר "תולעת יעקב" מהמקובלים הראשונים, יום הדין בראש השנה הוא דין כללי על האדם על ההצלחות על הנסיונות הצרות וכו', אבל יום חג השבועות הוא יום הדין מבחי' רוחנית, דנים אותו כמה תורה יזכה ללמוד השנה הזאת, האם בכלל "הוא ראוי לקבל תורה או לא". וכמו שהבאנו לעיל.

אם האדם מתבטל מלימוד התורה, אין לו "כלים" לקבל את התורה הקדושה, וכמו שחודש אלול הוא ההכנה לראש השנה, כן צריך הכנה לקבלת התורה, כי דנים אותנו היום הזה אם נזכה למתנה הגדולה, לאור הגדול של התורה הקדושה. הגר"א היה לומד כל יום 22 שעות, וכל שש שעות ישן חצי שעה בלבד, משך 48 שעות ישן 4 שעות. פלא. והיה אומר כתוב ישנתי - א"ז, ינוח - ל"י. כל אדם צריך לישון שמונה שעות במנין א"ז, ואז יהיה לו כח לארבעים שעות כמנין ל"י, לעסוק בתורה שהיא המנוחה, אבל הוא לעצמו היה מסתפק בארבע שעות.

הקב"ה רוצה להריק עלינו שפע גדול ביותר, אבל למעשה לא יריק עלינו אלא כגודל הכלים שהכינו בני העולם לקבל בהם

אמר הרה"ק רבי יואל מסאטמאר זי"ע, שבני ישראל ענו ואמרו 'נעשה ונשמע' לקבל התורה, והכוונה שאם האדם משקיע חלקו בנעשה בעמל וביגיעה להכין את עצמו כראוי - יזכה לנשמע, לשמוע את קול ה' המכריז ואומר 'אנכי ה' אלהיך'.

וכידוע משלו של הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע למוכר השמן שבא לעיר עם חביות ענק למכור לבני העיר שמן טוב ומשובח, והנה רצונו של המוכר למכור את כל אשר יש לו לבני העיר, אבל למעשה לא יוכל לתת לבני העיר רק כפי הכלים שכל אחד מהם יגיש אליו... הגדול כפי גדלו והקטן לפי קטנו. והנמשל מובן ביותר, כי הקב"ה רוצה להריק עלינו שפע גדול ביותר, אבל למעשה לא יריק עלינו אלא כגודל הכלים שהכינו בני העולם לקבל בהם.

תוכו זרק וקליפתו אכל

מספרים על יהודי אחד שעלה עם משפחתו לארץ הקודש, תיכף כאשר הגיע אל ארץ הקודש רכן על עפרה ונישק את אדמתה, לאחר מכן פגש ברוכל המוכר רימונים, שמחו בני המשפחה לאכול מפריה של ארץ הקודש ולשבוע מטובה, קנה רימון אחד ופתחו - תוכו זרק וקליפתו אכל - כשאר הפירות שזורקים את הגרעינים, והיו כל בני המשפחה מתאפקים מלדבר סרה על 'פירות ארץ ישראל'. עד שנתגלה להם ה'סוד' ש'פירות ארץ ישראל' צריכים לדעת איך לאכול מהם...

כך אף אנו, נכנסים אנו לזמנים גבוהים ביותר, אבל עלינו לדעת כיצד 'לאוכלם' - איך לקבל את היום טוב כראוי, ומה עליו לעשות כדי שיוכל למלאות אסמיו שבע ושפע רב מאורות היו"ט, ולזאת נדרש מן האדם להתכונן בהכנה רבה בטרם יתקדש החג.

שלשת ימי הגבלה

מבואר בספה"ק כי אלו הימים, שלושת ימי ההגבלה, מסוגלים ביותר לשקידת התורה - לכל ימות השנה. כל השוקד בהם יותר ויותר בלימוד התורה הקדושה, הרי בידו סגולה נפלאה לשקידת התורה לכל ימות השנה. ועל אחת כמה וכמה סגולתו של ערב שבועות, וביותר של ליל שבועות.

שאל המשגיח דלומזיא ר' משה רוזנשטיין זצ"ל, מה ענין קדושת ערב יום כיפור, דבשלמא יום כפורים עצמו ניחא, אלא ערב יו"כ - מחמת מה קדוש הוא. וביאר, דהנה במסכת בבא בתרא (ספ"ק) אומרת הגמרא "אבן טובה היתה תלויה בצוארו של אברהם אבינו שכל חולה הרואה אותה מיד מתרפא, ובשעה שנפטר אברהם אבינו מן העולם תלאה הקב"ה בגלגל חמה. אמר אביי היינו דאמרי אינשי אידלי יומא אידלי קצירא". (כשהחמה זורחת מקיל החולי, רש"י). וידוע הדבר דכבר בחצות הלילה מתחילים החולים לחוש בהקלת החולי, כי אף שעדיין לא זרחה החמה, מ"מ קרני הודה כבר זוהרים ברקיע. והוא הענין בקדושת ערב יום כפור. כי היות וביום הכפורים משפיע הקב"ה אל עולמו שפע של כפרה, שמש כפרה, שמש תשובה ומרפא בכנפיה, הרי שקרני שמש זו של כפרה ותשובה כבר קורנים בערבו של היום הקדוש. מצות תשובה נוהגת כל ימות השנה, אך ביוה"כ מוריד הקב"ה שפע תשובה המיקל על בריותיו לשוב אליו, ומי שקרוב אל ה' זוכה לחוש בשפע זה כבר בערב יום כפור.

וכן הוא הענין במהותם של שלושת ימי ההגבלה. שכן, ביום חג השבועות, משפיע הקב"ה לעולמו שפע של תורה, שמש של תורה זורחת בעולם, ביום זה אשר בו בחר בנו הבורא מכל העמים ונתן לנו את תורתו. ועל כן כבר בשלושת ימי ההגבלה הקודמים ליום הגדול הזה, קורנים בעולם אותם קרני הוד של שמש התורה הקדושה, ומשום כן מסוגלים אלו הימים ביותר לשקידת התורה.

ומעתה, אם שלושת ימי ההגבלה, ימי ההכנסה לקבלת התורה מסוגלים לשקידת התורה, אם כן על אחת כמה וכמה שמש התורה הזורח ומאיר ביום החג עצמו, ודאי מסוגל הוא לשקידת התורה. ובפרט, לימוד התורה בליל שבועות שהוא מסוגל להביא להשגות עליונות, וידועים הדברים כי מרן הבית יוסף זכה לגילוי אליהו בליל שבועות. ברוך שנתן תורה לעמו ישראל בקדושתו.

ואם כי אמנם, נשתנה לילה זה מכל הלילות, אך אימתי חשים באמת בתחושה זו כי לילה זה נעלה ביותר? כאשר הלילה טהור ממחשבות זרות, ממעשים רעים ומלב רע, רק ע"י הכנה ראויה קודם החג בתפילה לעילא כדבעי ובכוונה רצויה לשקוד בו על התורה מתוך יראת שמים ומידות טובות ואהבת רעים, ולהתקדש ולהתרומם ע"י התורה, רק אז, ואולי, אפשר לזכות להשגות עליונות. המכין עצמו כראוי הוא הוא שיזכה לקנין המעלות.

ולכן לפני יום קדוש זה כל אדם צריך להתעורר בתשובה ולפשפש במעשיו ובפרט על דרך עסקו בתורה וכעין שכתב רש"י עה"פ ויסעו מרפידים ויבאו במדבר סיני (שמות. יט. ב) מקיש נסיעתן מרפידים לביאתן למדבר סיני, מה זה בתשובה אף זה בתשובה (רש"י).

כאשר מברכים ש'החיינו והגיענו לזמן הזה' - אז הילד איננו

הגאון הצדיק רבי שלום שבדרון זצ"ל נשא משלו ויאמר, יהודי הלך ברחוב שבע שמונה דקות לפני סוף זמן מנחה. ונתן צעקה של חרדה, אוי, אוי עדיין לא התפללתי מנחה, ומיד רץ לכיוון השטיבלאך ו'תפס' מנחה במהירות כפי שנראה מנחה כאשר לא מרוכזים ומבוהלים... אמר לו שותפו לדרך, חשבתי שאם ה'אוי' כל כן גדול - מי יודע כיצד תראה ה'מנחה'... אך 'למעשה' ה'אוי' שלפני מנחה היה חזק ותקיף כפליים מהמנחה עצמה שמחמתה נשמעה הצווחה. והנמשל - עם ישראל מכין את עצמו ארבעים ותשע יום 'שבעה שבועות' לקראת מתן תורה בהכנה רבתי, בכל יום ויום מכריזים 'היום... לעומר', ומן הדין שה'שבועות' יהא פי כמה וכמה... ולא יהא כאותו שחרר חרדה גדולה לקראת המצווה, וכאשר מהברכים ש'החיינו והגיענו לזמן הזה' - אז הילד איננו...

מלפנים כזאת בישראל היה פשוט בעיני המון העם להניח כל העסקים ולישב על התורה ועל העבודה. וכפי שמעידים זקני ירושלים, שלפני כשבעים שנה היו בעלי החנויות סוגרים חנותם בשלושת ימי ההגבלה, ויושבים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות בהתמדה גדולה, ואף לדורנו ייאמר, ולוואי שהבחורים והאברכים ינעלו את כל 'עסקיהם' למשך כל הימים הללו, ויעסקו בתורה הקדושה, בהתמדה בחיות והתלהבות.

נתינת התורה מתחדשת כל שנה ושנה לכן צריך להתעורר ולנצל את הזמן הזה שהוא מושך שפע לכל השנה כולה

ביאר ה'שפת אמת' זי"ע (תרל"ה ד"ה כמו) מה דאיתא בגמ' (פסחים סח:): שרב יוסף היה שמח ביותר ב'יומא דעצרתא' וביקש שיכינו לו בשר מובחר לסעודה כי 'אי לאו האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא', שלא נזכר בגמ' אי לאו 'מתן תורה' אלא 'האי יומא', והיינו לאותו יום ממש בו אמר רב יוסף את דבריו, כי היתה כוונתו לנתינת התורה המתחדשת בכל שנה.

וכמו שהיה דורש הרה"ק רבי מאיר מאמשינוב זי"ע כשאמר לחסיד אחד בערב חג השבועות 'אל תהיה שוטה', וכשתמה הלה מאי קאמר, הסביר לו, שהרי אמרו (חגיגה ד.) אי זהו שוטה - זה המאבד כל מה שנותנים לו, והכא הרי ניתנה לאדם שעת הכושר להתעלות ולהרבות הונו ורכושו הרוחני, ואם לא יתעשת לקלוט מן האור והשפע היורד באתערותא דלעילא ישאר בלא כלום ח"ו, נמצא שמאבד מתנה טובה שנותנים לו.

הא למה זה דומה, לאדם שקיבל הרבה קרקעות ושדות מאבותיו, ובימי תשרי שהוא הזמן המובחר לזרוע את השדות בתבואה הרי הוא מבלה באכילה ושתיה, במקום לשכור פועלים ולזרוע את השדות, והלא בכהאי גוונא לא יהיה לו מאומה בשעת הקצירה, ובמקום שיעלו שדותיו פירות טובים ימצא שם קוצים וקמשונים, והנמשל מובן, שאף אנו עומדים בימים קדושים אלו שהם ימי זריעה רוחנית, אולם אין הדבר תלוי אלא באדם עצמו אם יתעורר מתרדמתו 'ויזרע תבואה בשדותיו', זה התפילה והבקשה מבורא כל עולמים שיחון אותו דעה בינה והשכל, כי רק עי"ז יראה ברכה בתורתו במשך כל ימות השנה שהם תקופת קצירת הפירות.

אף בעת קטנות המוחין עליהם לעזוב הכל ולקבל על עצמם עול תורה כפי דרגתם באותה העת

כתב המג"א (תצד בתחילת הסימן) שנהגו להיות נייעורים בליל שבועות ועוסקים בתורה, דאיתא במדרש (שהש"ר א נו) שהיו ישראל ישנים קודם מתן תורה והוצרך הקב"ה להעירם, ולתיקון פגם זה אנו נייעורים בכל שנה בליל זה. ולכאורה תמוה, היתכן כדבר הזה ששישים ריבוא בני ישראל היו ישנים באותו הלילה, הלא מהם היו כמה נביאים וזקנים וכו', והיאך אפשר שלא בערה נפשם בקרבם לקראת המעמד הגדול שיהא ה' נראה אליהם למחרת, הבה נתבונן אם יבוא הבורא ויאמר לנו 'למחר הנני מתגלה אליכם', וכי לא היינו משכימים קום למחזה נורא הוד זה.

ומבאר הערוגת הבושם (פר' יתרו ד"ה ויתיצבו בתחתית), כי גלוי וידוע לפני בורא עולם, שיבואו זמנים ורבים מבני ישראל יהיו טרודים ועסוקים ראשם ורובם על הפרנסה ועל הכלכלה, ורצה הקב"ה ללמדם שאף בעת קטנות המוחין עליהם לעזוב הכל ולקבל על עצמם עול תורה כפי דרגתם באותה העת. ע"כ הפיל עליהם תרדמה, ומתוך התרדמה מיהרו לקבל התורה, ללמדם לדורות שאף אם יישן אדם בהבלי הזמן בידו תמיד להתעורר, ולא ימתין עד שיגיעו אליו ה'מוחי'ן אלא בתוך מצבו יקבל על עצמו עול התורה.

ואיתא בגמרא (שבת פח:): כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה חזרו ישראל לאחוריהן שנים עשר מיל, והיו מלאכי השרת מדדין אותך, כאו למדנו לימוד עצום לדורות, שגם אם נפל האדם ממדרגותיו וחזר מרחק גדול כזה

לאחוריו ושוב חזר ונפל, אעפ"כ לא יתייאש ולא יפול ברוחו ח"ו, רק ילמד מבני ישראל בסיני שכך הייתה קבלת התורה, אחר שנפלו נפילה אחר נפילה התחזקו לחזור ולהתקרב, ורק כך קיבלו את התורה מפי הגבורה.

תשובה מתוך התרוממות הדעת

שאלו חסידים את הרה"ק רבי צבי מלומז זי"ע: אחרי ששבו בנסיעתם מרפידים, על מה היה להם לשוב עוד בבואם לסיני? השיב הרבי: דרכם של בעלי תשובה שהם שבים כשהכירו בחטאם ותיכף מתחרטים, ואחר כך עוד לעת שהם זוכין לקיים איזושהי מצוה, מתחרטין שוב ביתר שאת על חטאם, כי אמנם רק עתה מסוגלים להכיר כראוי את עומק הפגם שפגמו. וזו היא התשובה השלמה. בבוא ישראל למדבר סיני, השיגו התרוממות הדעת, ותיכף ברגע זה עשו תשובה מחדש... וזה היה חלק מההכנה שיוכלו לקבל את התורה מפי הגבורה.

"ומשה עלה אל האלהים ויקרא אליו ה' מן ההר לאמר כה תאמר לבני ישראל". (שמות. יט. ג) "כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל" - אמרו חז"ל: "כה תאמר" - בלשון הזה ובסדר הזה. "לבית יעקב" - אלו הנשים, תאמר להן בלשון רכה. "ותגיד לבני ישראל" - אלו האנשים, עונשים וקדוקים פרש לזכרים דברים הקשים כגידים.

שאל הרה"ק בעל השפת אמת זי"ע - הרי משה רבנו נצטוו להגיד לכולם כלשון הזה, אם כן, מה שייך לנשים לשון רכה, ולזכרים דברים הקשים בנידון? ומתוך השפת אמת: אין הכי נמי! לשניהם הוא דיבר אותו הדבר כלשון הזה, רק כל אחד הרגיש מה שהוא יכול להרגיש, וההסבר הוא כך: דאכן לנשים ולקטני הדעת, כשאומרים להם דברים אלה שהקב"ה קירב אותנו, והרים אותנו מכל העמים, כנשר יעיר קינו - עבורם הם דברי פתוי. אבל לאנשים המבינים, יודעים שאין קבלה זו דבר קטן, ומקבלין על עצמם עול גדול ונורא להיות עבדי הקב"ה ולברר מלכותו בעולם...

משל למה הדבר דומה: למלך שלקח חתן לבתו. שומע החתן שמהללים ומשבחים את המלך, ועל גודל מלכותו והפלטת חכמתו, אז אם הוא חתן טיפש, הוא שמח ומרוצה, אבל אם הוא חתן חכם, הוא מתחיל לדאוג ונשבר לבו, מי אני שאהיה חתן המלך, וככל שמספרים לו יותר בשבחי המלך נשבר לבו בקרבו כיצד יוכל להיות חתן של מלך כה גדול. הנמשל מובן, כי לאנשים בני דעת היו הדברים הנפלאים קשים כגידין...

דיבוק חברים

וכשם שאיתא שבני ישראל הגיעו "ויחן שם ישראל נגד ההר" כאיש אחד בלב אחד, כך האדם צריך להיות באחדות עם חבריו שזה א' ממ"ח קנינים שהתורה נקנית בהם דיבוק חברים, ועי"ז יכין עצמו לקראת היום הגדול הזה. **נתנו** המושלים ללמוד מקדירה של חמין שנוהגים לאכול בשב"ק, שטעמו המיוחד מצטרף מכל מיני מאכלים שונים שמקבצים לתוך גיגית אחת, והנה אם ישל הבשר בפני עצמו והשעועית ושאר הקטניות בפני עצמם ירגיש בכל אחד את טעמו בלבד, אבל אחרי שצירפום יחד בתוך קדירה אחת מקבל כל גרגיר וגרגיר מטעמם של כל המאכלים יחדיו, וניתוסף בהם טעם לשבח, וזו גם מעלת האחדות, שכל אחד משתבח מחמת היותו עם חבריו בחטיבה אחת, אבל אם יהא כל אחד בפני עצמו, הגם שיהא מופלג בתורה ויראה, לא תקלוט נפשו את המעלות שיש בחבריו.

אחדות אמיתית

ואין יותר מתאים מכאן כדי להביא את הסברו הנפלא של הגה"ק רבי מאיר שפירא מלובלין זי"ע, על מאמר חז"ל (זבחים קטז). "כשניתנה תורה לישראל נתקבצו אומות העולם אצל בלעם הרשע ושאלו אותו שמא מבול בא לעולם? אמר להם: "ה' עוז לעמו יתן". פתחו כולם ואמרו: ה' יברך את עמו בשלום".

ויש להבין, למה דימו אומות העולם כשניתנה התורה שהיה הקב"ה מביא מבול על העולם? ומה היתה תשובתו של בלעם אליהם?

אלא ענה והסביר: שאחדות בין הבריות נובעת לפעמים בגלל סכנה משותפת, כי בעת צרה מתקבצים הרבה כיתות נפרדות ועושות שלום ביניהן כדי שינצלו מהצרה. אמנם, אין זו אחדות אמיתית. ועד שעת מתן תורה לא היה זמן שהיו כל הברואים יחד בשלום, רק בשעת סכנת המבול נתקיים "וגר זאב עם כבש" כששהו ביחד בתיבת נח. אבל אין אנו מצפים לשלום כזה, אלא לשלום אמיתי שישלוט גם בשעת רגיעה ושלום.

ולכן כשקיבלו ישראל את התורה באחדות שלמה כאיש אחד בלב אחד - ראו זאת האומות וחשבו אולי חשש סכנה גורם את האחדות - "שמא מבול בא לעולם", השיב להם בלעם: "ה' עוז לעמו יתן" - אחדות זו היא אחדות אמיתית,

היא אחדות מפני שה' נתן את עוזה - את התורה לעם ישראל, והיא זו שמאחדת אותם במטרה המשותפת לקבל את התורה שניתנת לקיום אך ורק באחדות כלל ישראל. כששמעו זאת אומות עולם, מיד פתחו ואמרו: "ה' יברך את עמו בשלום" - כי השלום הזה אין הוא תוצאה של קללה, אלא, ברכה יש בו...

נעשה ונשמע - ללא קצבה

תורה צוה לנו משה מורשה קהילת יעקב. ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל (דברים לג, ד). בשו"ע (חו"מ סימן ס') מובא, שלדעת הרמב"ם, המחייב עצמו בדבר שאינו קצוב, כגון שנתחייב לזון את חברו ולא קצב כמה שנים אע"פ שקנה חברו מידו, לא נתחייב. ולפי זה קשה - איך נתחייבו ישראל בקבלת התורה כשאמרו "נעשה ונשמע", כיון שהתורה היא דבר שאין לו קצבה, שהרי "ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים"? (עיין עירובין כ"א). ותירצו שני תירוצים: ה"נחלת בנימין" תירץ, שהתחייבות כלפי מלך חלה גם על דבר שאין לו קצבה. א"כ, כשאנו התחייבנו כלפי מלך מלכי המלכים לשמור התורה, חל החיוב גם על דבר שאין לו קצבה. ואילו ה"לחם רב" תירץ, שרק גבי יחיד שהתחייב אנו אומרים שבדבר שאין לו קצבה לא חלה ההתחייבות, אבל רבים שהתחייבו, חזקה כח הרבים להתחייב גם בדבר שאין לו קצבה.

והסביר הגה"ק בעל ה"שדי חמד" זי"ע ששני תירוצים אלה מרומזים בפסוקים באופן מיוחד: "תורה צוה לנו מורשה קהלת יעקב", וזה חיוב על קהילת יעקב לדורות הבאים לקיים מה שקיבלו אבותינו. אך קשה, הלא התורה היא דבר שאין לה קצבה ולא חל החיוב? על זה מתרץ הפסוק "ויהי בישורון מלך" שהתחייבות היא כלפי מלך, ולא עוד אלא ש"בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל" שהיתר התחייבות רבים, שבשני המקרים האלה חלה ההתחייבות גם בדבר שאין לו קצבה, ולכן "נעשה ונשמע" בעינו עומד...

ולכן כל אדם יעשה חשבון נפש כי התורה אין בה קצבה של זמן או יום ויתבונן ויראה שח"ו לא הולך זמנו לבטלה כי כל רגע שעובר א"א להחזירו. ועי"ז יזכה להכין עצמו כדבעי לקראת היום הקדוש והנורא הזה.

מה העיקר ומה הטפל

כתוב "וכל העם רואים את הקולות", רבנו בחיי כותב אלה קולות של מלאכי השרת, מלאכי עליון שהיו מקלסים לבוראם בכל בוקר ואומרים שירה.

כשמונה מאות שנה לאחר מתן תורה סנחריב בא עם מחנה גדול להלחם עם ישראל, ורק שמעו את הקולות של מלאכי השרת מיד פרחו נשמתם.

וקשה במתן תורה היו שש מאות אלף גברים מבני עשרים עד ששים ונוספו עליהם ילדים בחורים זקנים ונשים, ושמעו את הקולות ולא קרה כלום.

התירוץ הוא ששלשת ימי הגבלה היו ימי הכנה לתורה - אל תגשו אל אשה, התרגום מתרגם פי' אל תהיו בצד האשה, העוה"ז, אוכל, תאוות, חייב כל אדם להחליט היכן הוא עומד, כבוד ה', או האבוס. גם הצדיקים אוכלים ושותים, השאלה מה העיקר ומה הטפל.

פתחיהם לקודש, קודש

הגמרא בזבחים (דף נו ע"א) אומרת לשכות הבנויות בחול ופתחיהם לקודש, קודש. ואין להכניס שם טומאה. ואם בנויות בקודש ופתחיהם לחול הם חולין. רואים שהכל הולך אחר הפתחים.

מי שרואה את עצמו בגוף אחד כיששכר וזבולון הוא עובד שמונה שעות והמטרה כדי שיוכל לתמוך בתורה ולומד כמה שעות גמרא הלכה וזוה"ק ומחנך בניו לתורה, נפשו פתוחה לקודש, והרי הוא בן העוה"ב.

אבל אם הוא יושב בישיבה אבל מטרתו כבוד, העוה"ז, תאוות, כולו חול וטומאה. וע"כ ביום הזה יש לנו יכולת לקבל את התורה מחדש, ולקבל ע"ע לעזוב את תאוות העוה"ז ולהדבק בהשי"ת ע"י התורה הקדושה אכי"ר.

ביאור ההפטרות

הקשר בין ההפטרות לפרשה

בהפטרות מסופר על התוכחה והפורענות שיביא ה' על ישראל, כשלא יעשו רצונו, וזה מעין הפרשה שבה מסופר על התוכחות והפורענות שיביא ה' על ישראל, אם לא ישמעו בקולו.

תוכן ההפטרות

הנביא אומר שחוזקי ומשענתי הוא בורא העולם, שאני בורח אליו בעת צרתי, כי הוא יושיעני. ולעתיד לבוא יבואו כל הגוים מקצות הארץ ויאמרו: "אך שקר נחלו אבותינו, הבל ואין בם מועיל", וכי ראוי לאדם שאיננו אלהים, שיקום ויעשה לו אלהים? ואם כן כיצד עמי ליבו נוטה אחר האלילים? לכן חטאם זה חקוק לפני שלא אשכחנו. ואעניש אותם שכל ממונם ואוצרותיהם, ימסרו ביד האויב, על שהיו מתגעגעים לאלילים כאדם המתגעגע לבנו, והואיל ולא שמרו על מצות השמיטה בארצם, עונשם הוא שינטשו ממנה, יצאו לגולה ויעבדו אדמה לא להם.

והנביא ממשיך ואומר: ארור הגבר אשר בוטח בבשר ודם ומסיר את לבו מה', כי העושה זאת יהא דומה לעץ אחד הנמצא במדבר בארץ יבשה ומלוחה, שכל הרוחות עוקרות אותו ממקומו, כך הבוטח בבשר ודם לא יהיה לו קיום, אך הבוטח בה', הוא מבורך, והוא דומה לעץ הגדל על פלגי מים ששורשיו מרובין ולא ידאג משום פורענות הבאה לעולם. וה' הבוחר לבות וכליות, הוא יודע מי בוטח בו ומי לא בוטח בו.

ואם רואים רשע מצליח ומתעשר במרמה ועושק, הרי עושרו לא יתקיים בידו ויאבד ממנו בחצי ימיו, כעוף "קרא" שהאפרוחים שבקעו מהביצים שדגר עליהם עוזבים אותו כי הוא לא ילדם. וסופו של אותו רשע יהיה נבוה ושפל, וכן העוזבים את ה' - יכרתו ויאבדו מהעולם, אך ישראל תקותן היא בה' יתברך. שאם הוא מרפא אותנו הרי נתרפא לעולם, ואם יושיענו - ניושע. כי בו אנו מתהללים ומתפארים.

ירמיה פרק ט"ז פסוק י"ט - פרק י"ז פסוק י"ד

יְהוָה עֲזָרְךָ וּמְעֹזֶיךָ מִקֹּדֶשׁ מִחֲסֵה לִי (מלבי"ם) וּמְנוֹסֵי אֲנֹס אֵלֶיךָ שְׁתַּצִּיל אֹתִי בַיּוֹם צָרָה אֵלֶיךָ גוֹיִם יִבְאוּ בִימֹת הַמְּשִׁיחַ מֵאֲפִסֵי-אָרֶץ מִקְצוֹת הָאָרֶץ לְשׁוֹב אֵלֶיךָ לְעֹבֶדְךָ וַיֹּאמְרוּ אֶדְ-שֶׁקֶר הֵם הָאֱלִילִים אֲשֶׁר נָחְלוּ אֲבוֹתֵינוּ כִּי הֵם הַבֵּל וְאֵין-בָּם מוֹעִיל וְתוֹעֵלֹת (רד"ק): כִּי הִיעֲשֶׂה-לּוֹ אָדָם אֱלֹהִים הָאֵם הָאָדָם שְׁאִינוּ אֱלֹהִים יְכוֹל לַעֲשׂוֹת אֱלֹהִים (פ"ד) וְהִמָּה לֹא אֱלֹהִים וְאִיךָ אֵיךְ עֲלֵתָה עַל דַּעְתָּם זֹאת הָאֲמוּנָה (רד"ק): כֹּא אָמַר לֹא הִקְבִּי לִירְמִיָּה לְבֵן הַנְּנִי מוֹדִיעֵם לְאֵלֹ שְׁאִינֵם רוֹצִים לְשׁוֹב (רד"ק) בַּפְּעַם הַזֹּאת בְּגֵאוּלָּה הָעֵתִידָה אוֹדִיעֵם הוֹכִיחַ וְהוֹדִיעַ לָהֶם שְׁאִנִּי ה' עֲזָרְךָ וּמְעֹזֶיךָ שִׁירָאוּ אֶת כַּח יְדִי וְאֶת-גְּבוּרָתִי וַיִּדְעוּ יִשְׂרָאֵל מִיָּד וַיִּכִּירוּ כַח וּמַלְכוּתִי (מלבי"ם) כִּי-שְׁמִי יְהוָה מוֹשֵׁל וְשׁוֹלֵט לְקִיָּם גּוֹזֵרְתִי (רש"י):

יו: א חַטָּאת יְהוּדָה בַּעֲבוּדַת אֱלִילִים, חֲקוּקָה בְּלִיבָם כְּאֵילוֹ הִיא כְּתוּבָה בְּעֵט בְּרוֹזַל שְׁאִינוּ נִמְחָק (רש"י), וְכֵן כְּאֵילוֹ כְּתוּבָה בְּצַפְרָן שְׁעֵשׂוּי מִשְׁמִיר שְׁהוּא בְרוֹזַל חֲזָק (רד"ק) וְכָפַל הַעֲנִין וְאָמַר כִּי חֲטָאתָם חָרוּשָׁה חָרוּשָׁה בְּעוֹמֵק [כְּמוֹ הַמַּחְרִישִׁת] עַל-לֹיחַ לָבָם בַּדְּפִנּוֹת הַלֵּב וּלְקִרְנֹת וְגַם בְּקִרְנֹת [הַבְּלִיטוֹת שֶׁבְּזוּיוֹת (פ"ט)] מְזַבְּחוֹתֵיכֶם חֲזָק וְחֲרוֹת חֲטָאתָם

(מ"ד): **בְּזִכָּר בְּנֵיהֶם מִזְבְּחוֹתָם** כמו שהאדם זוכר את בניו ומתגעגע עליהם כן הם זוכרים את מזבחותם שבנו לע"ז וְאֲשֵׁרֵיהֶם עַל-עֵץ רַעֲנָן וכן זוכרים לאשרה אשר אצל עץ רענן (רש"י) ואשר **עַל גְּבַעוֹת הַגְּבֻהוֹת: הַרְרִי** [א] ההר שלי העומד **בַּשָּׂדֶה** והיא ירושלים היושבת בהר וסביבה הכל מישור **חֵילָךְ** העושר שלך **כָּל-אוֹצְרוֹתֶיךָ לְבוֹ** [לביזה ולשלל] (מ"ז) **אֶתְּךָ בְּמִלְתֶּיךָ** שעשית **בְּחַטָּאת** לשם העכו"ם **בְּכָל-גְּבוּלֶיךָ** אתן לבו (רש"י): **וְשִׁמְטָתָהּ** על כרחך תשמט ארצך מחמת שלא שמרתם שנת השמיטה **וּבְךָ** אנקום (רש"י) ע"י שאגרש אותך (רד"ק) **מִנְחַלְתֶּיךָ** [ב] **אֲשֶׁר נָתַתִּי לָךְ וְהַעֲבַדְתִּיךָ** ועל כרחך תעבוד **אֶת** אדמת **אֲבִיךָ בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא-יָדַעְתָּ** **כִּי-אֵשׁ קָדַחְתֶּם בְּאֶפְי** כי הבערתם את חמתי והגברתם את כעסי **עַד-עוֹלָם תִּזְקַד** אכעוס עליכם זמן מרובה (מ"ד): **הַכֹּהֵן** | **אָמַר יְהוָה אֲרוּר הַגֹּבֵר אֲשֶׁר יִבְטַח בְּאָדָם** [ג] שאין שום עזר ממנו **וְשֵׁם בְּשֵׁר זָרְעוֹ** ושם בטחונו וחזקו בבשר ודם **וּמִן-יְהוָה יִסּוּר לְבוֹ** מלבטוח בו (מ"ד): **וְהָיָה** הבוטח בבשר ודם **כְּעֶרְעֵר בְּעֶרְבָה** [ד] יהיה דומה לעץ יחיד במדבר (רש"י) **וְלֹא יֵרָאֶה** ולא ירגיש **כִּי-יָבֹא טוֹב** הגשמים והטובה והברכה כי אינם יורדים עליו **וְשָׁכֵן חֲרָרִים** ביושב גדול מחמת החמימות **בַּמִּדְבָּר** שהיא **אֶרֶץ מְלַחָה** שעפרה מלוח (מ"ד) **וְלֹא תֵשֵׁב** ואינה מיושבת (רש"י): **בְּרִוְךָ הַגֹּבֵר אֲשֶׁר יִבְטַח בִּיהוָה** ורק אם יבטח בו (רד"ק) **וְהָיָה יְהוָה מִבְּטַחוֹ** ה' יהיה לו למבטח ועזרה (מ"ד) שיצילהו מצרותיו: **הַיְהוָה כְּעֵץ | שָׁתוּל נְטוּעַ (מ"ז) עַל-מַיִם** [ה] סמוך למעיין מים (ת"י) **וְעַל-יֹבֵל** מקום יבול ופרי (מלבי"ם) אשר **יִשְׁלַח שָׁרְשָׁיו** ששורשיו מתפשטין לכל צד וגם שם יהיו על פלגי מים **וְלֹא (יֵרָא) יֵרָאֶה** ולא יפחד **כִּי-יָבֹא חֵם** ושרב **וְהָיָה עֲלֵהוּ רַעֲנָן** גם כי יהיה חום העלים שלו יהיו רעננים ורטובים ובריאים **וּבִשְׁנַת בְּצֻרַת שְׂאִין גְּשָׁמִים לֹא יִדָּאָג** לא יזיק לו **וְלֹא יִמָּישׁ** לא יסור **מִמַּעֲשׂוֹת פְּרִי** כן יהיה הבוטח בה' שלא יחסר לו שום דבר ולא ידאג מהצרות המתרגשות בעולם (רד"ק): **ט עֵקֶב הַלֵּב** לב האדם עקום ומעוות

עיונים והארות

כללות העם לא ינהה הוא בכללם. (אלשיך)
 ה. והיה כעץ שתול על מים - מדבר באברהם, נטוע אין כתיב כאן אלא שתול, שנעקר מעבודת אלילים ונדבק בהקב"ה, ואין מים אלא הקב"ה, שנאמר אותי עזבו מקור מים חיים. ועל יובל ישלח שרשיו - אף אותם שהיו מובלים לגיהנם הביאן וקרבן ליראתו של הקב"ה, דכתיב ואת הנפש אשר עשו בחרן. ולא יראה כי יבא חום - בשעה שמל עצמו הרתיח הקב"ה אותו היום כדי שלא יצאו העוברים והשבים ונצטער. והיה עליהו רענן - אף העלים שנשרו ממנו היו רעננים, זה ישמעאל, שנאמר וגם את בן האמה לגוי אשימנו, ובשנת בצורת לא ידאג, שנאמר ויהי רעב בארץ, והוא היה בטובה, שנאמר ולאברם הטיב בעבורה. ולא ימיש מעשות פרי - בזקנותו הוליד בנים, שנאמר ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה (ילמדנו).

א. והרד"ק פירש החוטאים ועובדים ע"ז על ההרים נקראים "הררי" דעו לכם כי "בשדה חילך וכל אוצרותיך לבו אתן" וכו' ע"ש. והמלבי"ם פירש הר ציון העומד הנקרא "הררי" הוא "בשדה" שסביבו נחרבו הערים ונעשו כשדה, [ואפשר דפירוש זה כפירוש רש"י].
 ב. ורש"י פירש "מנחלתך" בגלל נחלתך שלא שמרת שביעית.
 ג. ורש"י ביאר באופן שונה. וכן הרד"ק פירש בענין אחר ע"ש.
 ד. והיה כערער - אם יבטח באדם יגלגל הוא יתברך לעת הצורך יתהפך לכל צדדיו ואין לו מכיר, כי אם כערער איש יחידי בערבה, כי האדם אשר בטח בו ואיננו או שנשתנה דעתו או שישכחהו וישליכהו. ועל הבוטח בעצמו בזרועו או חכמת לבו ולא בה' יגלגל שלא יצליח על ידי עצמו, כי אם אפילו בטוב הבא אל

יותר **מכל אבריו ואנש הוא** והוא חולה חזק כי חולה במחלת לב כי בוטח בבשר ודם (מ"ד ע"פ רד"ק), והוא חושב **מי ידענו** מי ידע בו, לכן אומר הפסוק, אולם: **אני יהוה חקר לב** דורש את הלבבות **בתן פליות** [ו] בוחן מחשבת הכליות היועצות (מ"ד) **ולתת לאיש (כדרכו) פדרכיו פפרי מעלליו** משלם לאיש כפירות מעשיו (ת"י): **יא קרא** שם עוף (בלעז קוראים לו - קוקו) שהוא **דגר** [ו] מצפצף בקולו למשוך אפרוחים אחריו, אבל **ולא ילד** הוא לא ילדם (רש"י), וי"א דוגר על ביצים לא לו, ואלו כשיגדלו יבינו שהוא לא ילדם ויברחו ממנו (ת"י), כן אדם העושה עושה **ולא במשפט** לא ביושר אלא במרמה, עושה זה לא יתקיים בידו, אלא **בחצי (ימו) ימיו יעזבנו** או שהוא ילקח מוקדם או שהכסף ילקח ממנו **ובאחריתו יהיה נבל** בטופו יזיהו בזוי ושפל (רד"ק): **יב לפי שבא לומר "כל עוזבך לא יבושו" התחיל בקילוסו של מקום (רש"י),**

עיונים והארות

(משלי י, כב): "ברכת ה' היא תעשיר ולא יוסיף עצב עמה", ונרמז (רות ב, ח): "אל תלכי ללקוט בשדה אחר וגם לא תעבורי מזה", וזהו מאמר ישעיה (סה, כב-כג): "לא יבנו ואחר ישב, לא יטעו ואחר יאכל, כי כימי העץ ימי עמי, ומעשה ידיהם יבלו בחירי, לא ייגעו לריק ולא ילדו לבהלה, כי זרע ברוכי ה' המה וצאצאיהם אתם", והרצון בזה כי שתי סיבות יש - שהאחד בונה והאחד יושב; האחת כי יארכו ימי הבונה כימי הבניין, והשניה כי בא עושה וגזל ביתו ממנו. לכן הבטיח הקדוש ברוך הוא בשני דברים אלו, "לא יבנו ואחר ישב", הסיבה האחת "כי כימי העץ ימי עמי", ואם כן יאריכו ימיו של הבונה כימי הבניין. וכנגד הסיבה השניה אומר: "לא ייגעו לריק ולא ילדו לבהלה", שלא תהיה להם בהלה ומוקש מעושה וגזל, "כי זרע ברוכי ה' המה וצאצאיהם אתם" - שלא יפשוטו ידיהם בגזל. וזהו שאמר הכתוב (דברים טז, כ): "צדק צדק תרדוף למען תחיה וירשת את הארץ אשר ה' אלהיך נותן לך". וזהו ענין "קורא דגר ולא ילד", שהתרנגולת המגדלת את אפרוחיה שלה, אין לה צורך לשרוק לאפרוחיה שיבואו אצלה, כי הם באים מעצמם, לא כן הקורא המגדל אפרוחים שאינם שלו, שצריך לצפצף ולשרוק תמיד אל האפרוחים שיתאספו אליו, כי הם בורחים תמיד ומתרחקים ממנו, כי לא הוא הולידם לכן חושבים אותו לזר. וכן הנמשל: הוא הממון הבא ביושר לעומת הממון הבא שלא במשפט וביושר.

ואפשר להסביר עוד על פי האמור (ויקרא רבה יז, ד): "אין בעל הרחמים פוגע בנפשות תחילה" שאם האדם חטא מענישים אותו תחילה בממונו, ככתוב (פסחים ק"ח): "עשיר בשורו, עני בשיו (בשה שלו) ואלמנה בתרנגולתה", וזה כופר פדיון נפשו. והסברא מחייבת, רק אם ממונו בא לו בכשרות, מכפר עליו, אבל אם ממונו בא על ידי גזל, אונאה ותרבית (ריבית), בודאי אינו מכפר עליו ומידת הדין פוגעת בו - ה' יצילנו.

ובאחריתו יהיה נבל, באחרית ימיו, יהיה גרוע ממי שלא היה לו עושה בימיו כלל, אף על פי שלא היה עשיר מימיו, אבל לא היה נבלירע, אולם הוא ישאר נבל, כי ישאר בו הטבע לעשוק ולעשות נבלה (מלבי"ם).

ו. **בוחן לב** - למה הוא מזכיר הלב והכליות יותר מכל האברים, אלא העינים הולכים אחר הלב, ואזנים הולכים אחר הלב, ורמ"ח אברים הולכים אחר הלב, ולפי שהכליות יועצות אחר הלב והלב גומר, לפיכך אינו מזכיר אלא אותם בלבד, והקב"ה בוחן אותם, וכן הוא אומר ואתה שלמה בני דע את אלקי אביך כי כל לבבות הוא דורש, אלו שני לבבות, יצר טוב ויצר הרע (שוח"ט).

בן עזאי אומר תדע לך כח התשובה, בא וראה מר' שמעון בן לקיש שהיה הוא ושני רעיו שודדים בהרים וגוזלים כל אשר יעבור עליהם, מה עשה, הניח לשני שודדים ובוזזים ושב אל ה' אלקי אבותיו בכל לבו, בצום ובתפלה, והיה משכים ומעריב לפני הקב"ה ועוסק כל ימיו בתורה ובמתנות עניים ולא שב למעשיו הרעים, ונתרצה לו הקב"ה. וביום שמת הוא מתו שני רעיו, ונתנו לר' שמעון בן לקיש בצרור החיים ושני רעיו נתנו בשאול תחתית, ואמרו שני הרעים לפני הקב"ה, רבון העולמים, יש לפניך משוא פנים, הלא זה היה שודד עמנו בהרים, אמר להם זה עשה תשובה בחיים ואתם לא עשיתם תשובה. משל למה הדבר דומה, לאדם שמפרש בים, אם אינו לוקח בידו לחם מארץ נושבת ומים אינו מוצא בים מה לאכול ומה לשתות, כך אם אין אדם עושה תשובה בחייו לאחר מותו אין לו תשובה, על זה נאמר אני ה' חוקר לב וגו' (ילק"ש).

ז. **קורא דגר** - לפי שאמר: "לתת לאיש כדרכיו", אמר: אל תתמה על הרשע שהוא מצליח בנכסים איך לא יתן לו האל יתברך כדרכיו? עלינו לדעת, כי הרשע שאין עושרו במשפט, גם הוא לא יתמיד לו עושרו לאורך ימים, אלא יצא מתחת ידיו בחצי ימיו, והמשיל אותו ל"קורא" - עוף הרובץ על ביצי עוף אחר ומחמם אותן, וכאשר יבקעו הביצים ההן ויצאו האפרוחים - לא יהיו כבניו ולא ילכו אחריו, אלא יעזבוהו ולא יכירוהו - גם הרשע העושה עושה ולא במשפט בחצי ימיו יעזבנו, או ימות הוא ויעזוב עושרו לאחרים, ולא ישלים ימיו עם אותו עושה ויהיה נבל באחריתו (רד"ק).

ידוע כי ממון הבא לאדם בצדק וביושר מתקיים בידו, ככתוב

ואמר כמו ש**כָּסָא הכבוד** [ח] שוכן בשמי **מָרוֹם** שהם השמים העליונים **מִרְאשׁוֹן** [ט] מקדם, שהם מעידים על מציאותו ועל כבודו, כן הוא השרה השכינה ב**מְקוֹם מְקוֹדְשָׁנוּ** להורות שמשגיח הוא אף בעולם השפל (רד"ק): **יְגַמְלוּהוּ יִשְׂרָאֵל** תקוותן של ישראל היא אליך **יְהוָה** [י] יתברך, ואתה מבטח לכל הבוטחים בך, אבל **כָּל-עֲזֹבֶיךָ** כל העוזבים אותך ובוטחים באדם (רד"ק) **יִבְשׁוּ** תגיע להם בושה וכלימה **(יסורי) וְסוּרֵי** והסורים ממנו שלא שומעים בקולו **בְּאֶרֶץ יִפְתָּבוּ** יכתבו בספר שירדו לתחתיות הארץ **כִּי עֲזָבוּ מְקוֹר מַיִם-חַיִּים** מעין מים נובעים שאינם פוסקים (מ"ד) **אֶת-יְהוָה:** **יְדִרְפָּאֲנִי יְהוָה** רפאני אתה ה' ולא על ידי שליח, וא"כ **וְאֶרְפָּא [יא]** אני אתרפה לעולם ולא יחזור לי החולי **הוֹשִׁיעֵנִי** הושיעני אתה ה' מן הקמים עלי ולא ע"י שליחים **וְאוֹשַׁעַה** ואז יהיה נושע לעולם וכפל הענין לומר שאין ביד מי להושיע לי זולתך (מ"ד) **כִּי תִהְלָתִי אֶתָּה** בך אני מתהלל ומתפאר שתצילני מידם (רד"ק):

עיונים והארות

שנאמר: "אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה". מהו ודומו סלה? אמר רבי יודן: ובלבד שתידום מאותה עבירה שבידך. ואם אתה עושה כן, כתוב אחריו "זבחו זבחי צדק", מעלה אני עליך כאילו בנית מזבח, והקרבת עליו עולות וקורבנות הרבה.

יא. רפאני ה' וארפא הושיעני ואושעה כי תהלתי אתה - אפשר יידוע כי כאשר האדם חולה בגופו היינו מסיבת עונו והחולי העיקרי הוא בנפשו שפגם באבר או בגיד המתיחס אליו אותה המצוה שביטל ממ"ע או שעבר על ל"ת כמו שביאר באורך רבינו מהרח"ו זצ"ל בשערי קדושה ע"ש באורך. וז"ש רפאני ה' בנפשי וארפא בגופי הושיעני מיד המקטרג הנברא בעוני ועומד לקטרג בשמים על נפשי אושעה מהיסורין שבגופי. כי תהלתי אתה ואין לי גואל מבלעדיך.

א"נ במה שראיתי בספר חזיונות לרבינו מהרח"ו זצ"ל מכתבת ידו יד הקדש שכתב שם דרבינו האר"י זצ"ל ציוה לו בחלום שיכוין רופא חולי עמו ישראל ר"ת גימט' רפ"ח לברר רפ"ח ניצוצין ע"כ מה שאני זוכר.

ואפשר שז"ש רפאני ה' וארפא גימטריא רפ"ח שיתבררו רפ"ח ניצוצין הושיעני ואושעה ר"ת גימטריא י"א רמז ל"א סמני הקטורת דצריך לבררם והם מבחינת ה"ו כנודע ותהיה לי רפואה שלימה כי כאשר יושלמו הביורורין תפרה ישע זהו הושיעני ואושעה (צוארי שלל).

ת. **כסא כבוד** - שנו רבותינו שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם, ואלו הם תורה, ותשובה, וגן עדן, וגיהנם, ובית המקדש, וכסא הכבוד, ושמו של משיח. כסא הכבוד ובית המקדש מנין, שנאמר כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו (פסחים נ"ד).

ט. ובתרגום יונתן פירש שהפורענות תבוא על הרשע מן השכינה שעל כסא הכבוד עיי"ש.

י. **מקוה ישראל** - מובא במסכת יומא (פה:): אמר רבי עקיבא: אשריכם ישראל לפני מי אתם מיטהרים ומי מטהר אתכם - אביכם שבשמים, שנאמר (יחזקאל לו, כה): "וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם, מכל טומאותיכם ומכל גוליתכם אטהר אתכם"; ואומר (ירמיה יז, יג): "מקוה ישראל ה'" - מה מקוה מטהר את הטמאים, אף הקדוש ברוך הוא מטהר את ישראל. ממשיך על זה המדרש (תהלים ד, ט): מי ראוי ללכת אצל מי, המקוה אצל הטמא או הטמא למקוה? הוי אומר, הטמא צריך ללכת למקוה ולטבול בו, כך הקדוש ברוך הוא מטהר את ישראל. וממשיך המדרש ואומר על הפסוק (תהלים ד, ה): "אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה". אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, אני אמרתי לך, כשאתה מתפלל התפלל בבית הכנסת שבעירך, ואם אין אתה יכול להתפלל בבית הכנסת, התפלל בתוך שדך, התפלל בתוך ביתך, ואם אין אתה יכול להתפלל בתוך ביתך, התפלל על מטתך, ואם אין אתה יכול להתפלל על מטתך, הרהר בלבך, זהו

שאלות ברש"י על הפרשה

- א. האם "בחוקותי תלכו" הכוונה לשמור מצוות?
 תשובה.....
- ב. הסבר: ונתתי גשמיכם בעתם.
 תשובה.....
- ג. ועץ השדה - באלו אילנות מדובר? ומה יהיה לעתיד?
 תשובה.....
- ד. הסבר: והשיג לכם דיש את בציר ובציר ישיג את זרע.
 תשובה.....
- ה. הסבר: ואכלתם לחמכם לשובע.
 תשובה.....
- ו. מאין לומדים שהשלום שקול כנגד הכל?
 תשובה.....
- ז. הסבר: וחרב לא תעבור בארצכם - האם הכוונה רק למלחמה?
 תשובה.....
- ח. ונפלו לפניכם לחרב - איזה חרב?
 תשובה.....
- ט. ורדפו מכם חמשה מאה, ומאה מכם רבבה ירדפו - הסבר: מכם. והסבר איך חמשה כפול עשרים הם מאה ואילו מאה כפול מאה הם רבבה במקום מאה כפול עשרים ויהיו אלפיים?
 תשובה.....
- י. הסבר: ואכלתם ישן נושן.
 תשובה.....
- יא. וזכרתי את בריתי יעקוב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכור - מדוע התורה מונה מיעקב אחורנית ולא אברהם יצחק ויעקב?
 תשובה.....
- יב. הסבר: כי יפליא נדר.
 תשובה.....
- יג. ואם מבן חמש שנים - האם קטן בגיל זה יכול לנדור?
 תשובה.....
- יד. ואם כל בהמה טמאה - האם מדובר בבהמה טמאה? ומה לומדים מכאן?
 תשובה.....